

GHID PENTRU DOCUMENTAREA ȘI MONITORIZAREA SEGREGĂRII ȘCOLARE ÎN ROMÂNIA

Romani CRISS, în parteneriat cu Centrul FXB pentru Sănătate și Drepturile Omului din cadrul Universității Harvard, ANTIGONE, Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC), Asociația Life Together și Asociația Integro din Bulgaria au realizat și implementat proiectul DARE-Net proiect: Rețeaua Desegregare și Acțiune pentru Educația Romilor.

Acest proiect a fost implementat cu ajutorul financiar al Comisiei Europene (EACEA Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură prin programul său Învățare pe tot parcursul vieții).

Această publicație reflectă doar viziunea autorului și Comisia nu poate fi trasă la răspundere pentru utilizarea, în orice fel, a conținutului acestei publicații.

Ghid pentru documentarea și monitorizarea segregării școlare în România

Cuprins

Proiectul DARE-NET: Rețeaua „Desegregare și Acțiune pentru Educația Romilor”

I. Introducere

II. Cadrul legal privind interzicerea segregării școlare și dreptul la educație

1. CE ESTE SEGREGAREA ȘCOLARĂ?

- 1.2. Instrumente și organisme ONU despre segregarea rasială
  - 1.3. Instituții OSCE despre segregarea școlară a copiilor romi
  - 1.4. Instituții ale Consiliului Europei despre segregarea școlară a copiilor romi
  - 1.5. Instituții ale Uniunii Europene despre segregarea școlară a copiilor romi
  - 1.6. Repere legislative la nivel național privind segregarea
  - 1.7. Date de reper privind segregarea școlară a copiilor romi în România
- Date analizate de Ministerul Educației și institute de cercetare
Date analizate de Programul pentru Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP)
Date analizate de Romani CRISS
Date ale Agenției Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale

2. DREPTUL ȘI ACCESUL LA EDUCAȚIE – IMPACTUL SEGREGĂRII ȘCOLARE

- 2.1. Dreptul la educație prevăzut în instrumente internaționale și regionale și politica UE
  - 2.2. Politicile Uniunii Europene privind incluziunea romilor și educația
  - 2.3. Politicile Ministerului Educației și impactul segregării școlare în România
- Segregarea copiilor romi recunoscută oficial în anul 2004
Aplicarea Notificării 29323/2004 privind segregarea școlară
Segregarea în educație a copiilor romi interzisă prin Ordin de Ministru în anul 2007
Segregarea în educație a copiilor romi insuficient adresată după Ordinul 1540
Notificarea nr. 28463/2010 privind permanentizarea monitorizării segregării școlare
Fenomenul segregării școlare insuficient analizat și adresat prin desegregare

3. DREPTUL LA EDUCAȚIE INTERPRETAT DE CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

- 3.1. Articolul 2 al Protocolului nr.1 la Convenția Europeană
  - 3.2. Dreptul la educație a copiilor romi și principiile stabilite de Curtea Europeană
  - 3.3. Cauze privind segregarea școlară împotriva Statelor membre în fața Curții Europene a Drepturilor Omului
- DH v. Republica Cehă (2007): înscriere copii romi în școli speciale
Sampanis și alții v. Grecia (2008): înscriere copii romi în clădiri anexe separate
Orsus și alții v. Croația (2010): înscriere copii romi în clase separate
Sampani și alții v. Grecia (2012): înscriere copii romi în clădiri separate
Horvath și Kiss v. Ungaria (2013): înscriere copii romi în școli speciale
Lavida și alții v. Grecia (2013): înscriere copii romi în școli separate

4. CAZURI DE SEGREGARE ȘCOLARĂ A COPIILOR ROMI ÎN ROMÂNIA

- 4.1. Înscrierea copiilor romi în clădiri anexe ale școlii: Romani CRISS v. Școala Cehei
- 4.2. Înscrierea copiilor în “școli speciale”: Romani CRISS v. Grup Școlar Special

- 4.3. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Amaro Suno v. Grup Scolar Auto
- 4.4. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Romii Romașcani v. Scoala 3
- 4.5. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Amaro Suno v. Scoala 19
- 4.6. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS v. Scoala „Josika Miklos”
- 4.7. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Romii în Europa v. Liceul „Constantin Brăiloiu”
- 4.8. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS v. Colegiul „Ioniță Asan”

III. Metodologie de identificare, documentare, monitorizare și raportare a cazurilor de segregare

1. MONITORIZAREA CAZURILOR DE SEGREGARE ȘCOLARĂ

- 1.1. Ce înțelegem prin monitorizare și de ce este importantă?
- 1.2. Pașii în realizarea monitorizării

2. INVESTIGAREA SI DOCUMENTAREA

- 2.1. Cercetarea la fața locului
- 2.2. Obținerea de date prin interviuri

3. PRACTICI CARE POT DUCE LA SEGREGARE ȘCOLARĂ

- 3.1. Elemente de monitorizare a segregării școlare

4. ELEMENTE ESENȚIALE DE INVESTIGARE SI DOCUMENTARE PRIVIND SEGREGAREA ȘCOLARĂ

- 4.1. Date privind localitatea
- 4.2. Date privind școlile în localitate
- 4.3. Date privind comunitatea
- 4.4. Date privind școala monitorizată
- 4.5. Date privind dotările materiale ale școlii
- 4.6. Date despre elevi
- 4.7. Distribuția elevilor pe clase
- 4.8. Date despre repartizare
- 4.9. Date despre repartizarea elevilor romi în unitate/clasa
- 4.10. Date despre calificarea cadrelor didactice
- 4.11. Date despre calificativele elevilor

5. DOCUMENTAREA ȘI RAPORTAREA CAZURILOR DE SEGREGARE ȘCOLARĂ

- 5.1. Raportul privind monitorizarea

6. SEGREGAREA ȘCOLARĂ ȘI FORME DE DISCRIMINARE INTERZISE IN UE ȘI ROMÂNIA

- 6.1. Formele de discriminare în Directiva de Egalitate Rasială
- 6.2. Formele de discriminare în legea românească de transpunere a Directivei Rasiale
- 6.3. Cum înțelegem formele de discriminare
- 6.4. Elemente esențiale la analiza discriminării
- 6.5. Identificarea segregării școlare ca discriminare
- 6.6. Elementele cheie ale segregării școlare
- 6.7. Consecințele segregării școlare a copiilor romi
- 6.8. Întrebări de analiză a segregării școlare din perspectiva elementelor discriminării

IV.Recomandări pentru prevenirea și combaterea segregării școlare

Proiectul DARE-NET: Rețeaua „Desegregare și Acțiune pentru Educația Romilor”

Proiectul DARE-Net (Rețeaua „Desegregare și Acțiune pentru Educația Romilor”), finanțat de Comisia Europeană (EACEA Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) prin programul „Lifelong Learning”, este realizat de Romani CRISS, în parteneriat cu FXB Center for Health and Human Rights din cadrul Universității Harvard, Greek Helsinki Monitor, European Roma Rights Centre (ERRC), Life Together și Integro Association din Bulgaria.

Proiectul DARE-Net se desfășoară pe o perioadă de 24 de luni, începând din decembrie 2013 și are ca scop crearea unei rețele transnaționale formate din societatea civilă romă și non-romă, organizații academice, pentru a analiza practicile și inițiativele privind educația romilor precum și desegregarea școlară a copiilor romi în România, Croația, Grecia, Ungaria, Cehia și Bulgaria.

Proiectul își propune să abordeze problema segregării școlare a copiilor romi. Nu numai că segregarea școlară este o formă gravă de discriminare împotriva romilor și încalcă dreptul de acces egal la educație, dar împiedică populația romă să-și realizeze pe deplin potențialul lor ca cetățeni egali și potențiali lideri. Discriminarea, excluderea socială și sărăcia domină viețile multora dintre cei aproximativ 10-12 milioane de romi care trăiesc în Uniunea Europeană și în statele candidate, în prezent, aproape jumătate dintre care sunt copii și tineri.

Una dintre cele mai serioase provocări cu care se confruntă copiii romi, este asigurarea egalității de șanse în educație, segregarea școlară, care este strâns legată de alte probleme, cum ar fi calitatea scăzută a educației - așteptările scăzute ale profesorilor și calitatea slabă a predării, izolarea geografică. Ca urmare, doi din trei elevi romi din Europa nu termină școala primară, iar majoritatea covârșitoare nu termină liceul.

Problema segregării școlare nu este una națională, izolată, ci este una comună pentru toate țările partenere. Cauzele segregării școlare, efectele, contextul, precum și tipurile de segregare școlară sunt, de cele mai multe ori, aceleași în toate țările partenere.

România, Ungaria, Republica Cehă, Bulgaria și Grecia sunt cele șase țări selectate pentru relevanța lor demografică și strategică. La nivel național, fiecare țară are o populație romă semnificativă și interconectată. Mai mult, în toate aceste țări există jurisprudență națională și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în privința problemei segregării copiilor romi. O perspectivă transnațională este esențială pentru aplicarea celor mai bune practici privind combaterea segregării școlare în țările partenere.

Deși anumite măsuri au fost întreprinse în unele țări, în special, adoptarea legislației privind interzicerea segregării școlare, puține progrese au fost realizate în privința combaterii eficiente a acestui fenomen. Din experiența fostei Strategii naționale de îmbunătățire a situației romilor, adoptată și implementată de către Guvernul Român, punerii în aplicare i-au lipsit rezultatele în domeniul desegregării, altele decât adoptarea legislației. Ținând cont de contextul european, faptul că 18 state membre au adoptat

strategii naționale pentru romi, în contextul Cadrului UE pentru Strategiile naționale de integrare a romilor, este esențial să aibă, spre deosebire de ultimii 10 ani, mecanismele de monitorizare a implementării. Societatea civilă este un instrument democratic puternic, care poate fi utilizat pentru a raporta cu privire la punerea în aplicare a politicilor publice pentru romi. Prin urmare, sunt necesare metodologii clare, care pot fi folosite în toate statele membre care au adoptat strategii naționale. Proiectul propune acest tip de instrument, care va avea o perspectivă transnațională, dar adaptată la nivel local¹.

---

¹ Proiect DARE-Net: Rețeaua „Desegregare și Acțiune pentru Educația Romilor” informație disponibilă în limba română la <http://www.dare-net.eu/ro/overview>

I. Introducere

Deși situația multor persoane de etnie romă din Europa este în continuare dificilă, s-au înregistrat progrese importante atât la nivel european, cât și la nivel național. În ultimii doi ani, Uniunea Europeană și Statele Membre și-au concentrat eforturile prin adoptarea unei legislații antidiscriminare și pentru a dispune în mod eficient de fondurile UE în vederea sprijinirii procesului de incluziune socială a romilor. Aceasta include combaterea discriminării și a segregării în educație, precum și susținerea programelor menite să reducă cercul vicios al sărăciei, marginalizarea socială, frecvența școlară redusă, condițiile precare de locuire și sănătate.

Comisia Europeană² a făcut un apel către Statele Membre ale UE pentru a elabora și revizui strategiile naționale pentru integrarea romilor în vederea unei abordări mai eficiente a problemelor legate de incluziunea romilor. În domeniul educației, Statele Membre ale UE au fost încurajate să se asigure că toți copiii romi au acces la educație de calitate și că nu sunt supuși discriminării și segregării.

În pofida acestor solicitări, așa cum a afirmat și Comisia Europeană³, există încă lipsuri persistente în maniera de adresare a măsurilor din domeniul educației din partea Statelor Membre UE. Din punctul de vedere al politicilor, de exemplu, Bulgaria nu a tratat în mod corespunzător segregarea în clasele primare și secundare, nici monitorizarea și colectarea de date. Republica Cehă nu a adoptat o abordare integrată, cu obiective mai concrete și măsuri corespunzătoare de tratare a segregării romilor în sistemul educațional. Grecia, Portugalia, Polonia, Slovacia și Ungaria nu au aplicat o abordare integrată, nu au dat dovadă de focalizare eficientă pe chestiunea desegregării și nu au avut un răspuns pe măsura nevoilor specifice ale copiilor romi. Italia și România nu au furnizat suficiente obiective cantitative și nu au identificat resursele necesare în timp ce Danemarca, Germania, Estonia, Franța, Luxemburg și Olanda nu au inclus instrumente de măsurare a impactului abordării privind tratamentul egal în privința copiilor romi. Un alt aspect relevant este legat de faptul că Statele Membre nu colectează și diseminează date desegregate pe etnie având la bază indicatorii de educație, ceea ce face mai dificilă evaluarea încălcării drepturilor omului precum și dezvoltarea și implementarea politicilor publice în domeniu⁴.

---

² De văzut comunicatul Comisiei Europene “Un cadru UE pentru Strategiile Naționale pentru Integrarea Romilor până în 2020”, Aprilie 2011 disponibil la

http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011_173_en.pdf

³ De văzut documentul de lucru al CE care însoțește documentul Strategii Naționale pentru Integrarea Romilor: un prim pas pentru implementarea Cadrului UE 2012, disponibil la

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nat_integration_strat_en.pdf.

⁴ De văzut Raportul pe 2014 al Comisiei Europene despre implementarea cadrului UE în Strategiile Naționale de Integrare a Romilor, disponibil la

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_implementation_strategies2014_en.pdf; de văzut lucrarea Comisiei Europene Pași înainte pentru implementarea Strategiilor naționale de integrare a romilor, 2013, disponibilă la http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/com_2013_454_en.pdf

Comisarul pentru Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei⁵ a scos în evidență, recent, situația copiilor romi care sunt înscriși, încă disproporționat, în școli speciale, în deosebi în școli pentru copii cu dizabilități. Supra-reprezentarea copiilor romi în școlile speciale este deseori raportată în țări precum Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Rusia, Serbia, Slovacia și Macedonia. Chiar și atunci când copiii romi și neromi merg la aceeași școală, copiii romi sunt separați de copiii majoritari în clase diferite, în zone separate din sala de clasă sau în săli cu totul diferite. Clase remediale, clase separate și segregare în clasă au fost raportate în Croația, Republica Cehă, Grecia, Ungaria, Muntenegru, Portugalia, Rusia, Serbia, Slovacia, Macedonia și Turcia. Locuințe segregate, precum și faptul că părinții neromi își retrag copiii din școlile frecventate de romi (așa numitul fenomen „zborul alb”) duce la segregarea de facto a școli întregi, deseori rezultând într-o calitate scăzută a educației, situații de genul acesta fiind vizibile în Bulgaria, Cipru, Ungaria, Moldova, Muntenegru, Serbia, Slovacia sau Turcia⁶.

Tinând cont de faptul că (a) segregarea școlară este răspândită pe tot teritoriul Europei, (b) că multe dintre obstacolele în identificarea, documentarea și raportarea segregării școlare sunt similare în multe țări din Europa (de exemplu, dificultăți în obținerea accesului la informații privind datele segregării etnice în școli; temerea părinților și copiilor romi de a lua atitudine împotriva acestor practici datorită unei posibile victimizări din partea conducerii școlii; neîncrederea părinților romi în ceea ce ei văd ca un sistem de drept anevoios, corupt și părtinitor), un ghid pentru documentarea și monitorizarea segregării școlare constituie un instrument necesar ce este pus la dispoziție în cadrul acestui document.

Prezentul ghid este împărțit în patru capitole care tratează (I) oferirea de informații generale despre cadrul legal existent în ceea ce privește segregarea în educație, (II) descrierea metodologiei pentru identificarea, documentarea, monitorizarea și raportarea cazurilor de segregare, (III) analiza subiectului specific al segregării la nivel național și (IV) oferirea recomandărilor pentru combaterea și prevenirea practicilor de segregare în educație.

Scopul ghidului este de a furniza actorilor principali instrumente practice de care au nevoie pentru a identifica, documenta și raporta în prevenirea și lupta împotriva segregării școlare în țările proiectului. Totuși, metodologia este aplicabilă și altor țări unde se pot întâmpla cazuri de segregare.

Ghidul pentru identificarea, documentarea și raportarea cazurilor de segregare școlară constituie un instrument practic, în special pentru ONG-uri, dar și pentru activiști, care are ca obiectiv lupta împotriva acestui fenomen.

---

⁵ De văzut raportul Comisarului pe Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei, Thomas Hammarberg, “Drepturile omului în cazul romilor și nomazilor din Europa”, disponibil la http://www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf.

⁶ Idem

II. CADRUL LEGAL PRIVIND INTERZICEREA SEGREGĂRII ȘCOLARE ȘI DREPTUL LA EDUCAȚIE

1. CE ESTE SEGREGAREA ȘCOLARĂ?

Cu scopul de a identifica mai bine segregarea școlară, trebuie mai întâi să clarificăm definiția sa. Pentru moment, nu există o definiție legală comună a segregării la nivel internațional sau european, dar segregarea în sine este interzisă în temeiul tratatelor internaționale privind drepturile omului și Convenției Europene a Drepturilor Omului. Este bine cunoscut faptul că mai multe state au fost condamnate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru refuzul de a pune capăt segregării copiilor romi. Trebuie spus că statele trebuie să ofere șansa la educație într-un mod nediscriminatoriu și, la fel ca în aproape toate domeniile dreptului copilului reglementate de lege, să țină seama de interesul superior al copilului. Educația este o condiție prealabilă a participării romilor în viața politică, socială și economică a țărilor respective, pe picior de egalitate cu ceilalți.

1.2. Instrumente și organisme ale ONU despre segregarea rasială

Convenția împotriva Discriminării în Educație a UNESCO (CADE) din 1960 este unul dintre tratatele de drepturile omului care se referă în mod expres la și interzice segregarea în educație⁷. În contextul definirii discriminării, Articolul 1 al Convenției UNESCO⁸, stipulează că termenul „discriminare” include orice deosebire, excludere, restricție sau preferință care, fiind bazată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, viziuni politice sau alte păreri, origine națională sau socială, condiție economică sau origine, [care] are ca scop sau efect anularea sau restrângerea tratamentului egal în educație sau în particular:

[...]; (c) Supuse prevederilor Articolului 2 [...], **de a stabili sau menține sisteme de educație sau instituții separate pentru persoane sau grupuri de persoane;** sau (d) de a impune asupra oricărei persoane sau grupuri de persoane condiții care sunt incompatibile cu demnitatea umană”⁹.

⁷ Convenția împotriva Discriminării în Educație a UNESCO din 1960 și Articolele 13 și 14 (dreptul la educație) a Acordului Internațional al Drepturilor Economice, Sociale și Culturale: O Analiză Comparativă (2006), disponibil la: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001459/145922e.pdf>

⁸ 429 UNTS 93.

⁹ Articolul 2 al Convenției se referă în mod expres la situațiile acceptate când dreptul la educație poate fi limitat sau restricționat. “În cazul în care vor fi permise în cadrul unei țări, următoarele situații nu constituie discriminare în limitele înțelesului Articolului 1 al prezentei Convenții: (a) Crearea sau menținerea unor sisteme educaționale sau instituții diferite pentru elevii de ambele sexe, în cazul în care aceste instituții ofera același acces la educație, au personal didactic calificat la același standard, precum și sedii ale școlilor și echipamentele de aceeași calitate și oferă posibilitatea de a participa la același tip de cursuri sau echivalentul acestora; (b) Crearea sau menținerea, din motive religioase sau lingvistice, a sistemelor de educație sau instituțiilor diferite, oferind o educație care este în conformitate cu dorințele părintelui sau tutorei legale al copilului, dacă participarea în acest sistem sau frecventarea acestor instituții este opțională și dacă educația oferită este conformă cu standardele stabilite sau aprobate de autoritățile competente, în special pentru educația de același nivel; (c) Crearea sau menținerea instituțiilor de învățământ particulare, în cazul în care obiectivul instituției nu este de a asigura excluderea unui grup, ci pentru a oferi facilități

Convenția internațională privind Eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială¹⁰ (ICERD) definește "discriminarea rasială", în conformitate cu Articolul 1 alineatul (1) ca "orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniul politic, economic, social, cultural sau în orice altă latură a vieții publice".

În conformitate cu articolul 3 al ICERD "Statele părți condamnă în special segregarea rasială și apartheidul și se angajează să prevină, să interzică și să elimine toate practicile de această natură în teritoriile aflate sub jurisdicția lor"¹¹.

În ceea ce privește "*segregarea rasială*", Comitetul ONU pentru Eliminarea discriminării rasiale în Recomandarea XIX¹² face o trimitere clară care atestă că segregarea poate fi cauzată atât de acțiuni intenționate și neintenționate ale actorilor publici sau privați, precum și pe baza mai multor motive cum ar fi rasă, culoare, origine etnică sau nivel de venituri. Astfel, Comitetul "observă că în timp ce condițiile de segregare rasială completă sau parțială, în unele țări, se poate să fi fost generate de politicile guvernamentale, o condiție a segregării parțiale poate apărea, de asemenea, ca un rezultat neintenționat produs de acțiunile persoanelor fizice. În multe orașe modelele rezidențiale sunt influențate de diferențele de grup în materie de venituri, care sunt uneori combinate cu diferențe de rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, astfel că locuitorii pot fi stigmatizați și indivizii suferă de o formă de discriminare în care motivele rasiale sunt amestecate cu alte motive. Prin urmare, Comitetul afirmă că o stare de segregare rasială poate apărea, de asemenea, fără nici o inițiativă sau implicare directă a autorităților publice. Acesta invită statele părți să monitorizeze toate tendințele care pot da naștere segregării rasiale, să lucreze pentru eradicarea oricăror consecințe negative rezultate și pentru a descrie orice astfel de acțiune în raportul periodic¹³.

În Recomandarea Generală XXVII privind discriminarea împotriva romilor¹⁴, Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale îndeamnă statele:

sa prevină și sa evite cât mai mult posibil segregarea elevilor romi, păstrând în același timp deschisă posibilitatea de școlarizare bilingva sau în limba maternă; în acest scop, să depună eforturi pentru a crește calitatea educației în toate școlile și nivelul de

---

educaționale în plus față de cele prevăzute de către autoritățile publice, în cazul în care instituțiile sunt administrate în conformitate cu acel obiectiv și în cazul în care educația este oferită în conformitate cu aceste standarde stabilite sau aprobate de către autoritățile competente, în special pentru învățământul de același nivel".

¹⁰ Convenția Internațională pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială, text disponibil la: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>.

¹¹ De văzut ICERD, Articolul 3.

¹² Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, Recomandarea Generală XIX a CERD (47) în articolul 3, adoptat în cadrul celei de-a 1125-a sesiuni, în data de 17 august 1995 disponibil la: [http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f50%2f18\(SUPP\)&Lang=en](http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=A%2f50%2f18(SUPP)&Lang=en)

¹³ Recomandarea Generală a CERD nr. XIX (47), paragraful 3 și 4.

¹⁴ Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CERD), Recomandarea Generală a CERD XXVII privind discriminarea romilor, 16 August 2000, Secțiunea 3 "Măsuri în domeniul educației", paragraf. 18; disponibil la: <http://www.refworld.org/docid/45139d4f4.html>.

promovabilitate în școli al comunității minoritare, să recruteze personalul școlii din rândul membrilor comunităților de romi și să promoveze educația interculturală.

1.3 Instituții OSCE despre segregarea școlară a copiilor romi

Planul de Acțiune privind Îmbunătățirea Situației Romilor și Sinti în zona OSCE¹⁵, adoptat de către Consiliul Permanent al OSCE include recomandări specifice pentru statele participante, care vizează combaterea segregării. Punctul 73 din Planul de acțiune al OSCE se referă la "programe complete de desegregare școlară care vizează:

(1) întreruperea practicii de **înscriere sistematică a copiilor romi în școli sau clase speciale** (de exemplu, școli pentru persoanele cu dizabilitate intelectuală, **școli și clase destinate exclusiv pentru copiii romi și sinti**); și (2), transferul copiilor romi din școlile speciale în școlile de masă"¹⁶.

1.4. Instituții ale Consiliului Europei despre segregarea școlară a copiilor romi

Segregarea copiilor romi în educație și necesitatea de a aborda acest fenomen este tratată în mai multe din recomandările Consiliului Europei. Acesta este cazul Recomandării nr. R (2000) 4 a Comitetului de Miniștri¹⁷, care ia act că "problemele cu care se confruntă romii în domeniul școlarizării sunt în mare măsură rezultatul politicilor educaționale de lungă durată din trecut, care au dus fie la asimilarea sau la *segregarea copiilor romi la școală* pe motiv că aveau un "handicap din punct de vedere social și cultural". În abordarea educației "statele membre trebuie să se asigure că acest lucru nu duce la stabilirea unei curricule, ceea ce ar putea conduce la *înființarea claselor separate*."¹⁸

În mod similar, prin Recomandarea (2009)4, Comitetul de Miniștri¹⁹ recunoaște segregarea și condamnă ulterior *existența unor situații de segregare de facto în școală*. În plus, Comitetul subliniază că "Statele membre trebuie să se asigure că **măsurile legislative sunt stabilite pentru a interzice segregarea pe criterii rasiale sau etnice în domeniul educației**, cu sancțiuni efective, proporționale și cu efect de descurajare, și că legea este pusă în aplicare în mod eficient. Acolo unde există segregare a copiilor romi și nomazi de facto, bazată pe originea lor etnică sau rasială, *autoritățile ar trebui să pună în aplicare măsuri de desegregare...*"²⁰

¹⁵ Planul de Acțiune privind Îmbunătățirea Situației Romilor și Sinti în zona OSCE, adoptat de către Consiliul Permanent al OSCE în Decizia Nr. 566 în 27 November 2003 și aprobat de Consiliul de Miniștri prin Decizia nr.3/03 din 1 și 2 Decembrie 2003, Maastricht, Olanda, disponibil la: <http://www.osce.org/odihr/17554?download=true>.

¹⁶ Idem

¹⁷ Comitetul de Miniștri, Recomandarea nr. R(2000)4 despre educația copiilor romi și sinti în Europa adoptată pe 3 februarie 2000, disponibilă la: <http://www.refworld.org/docid/469e04c02.html>.

¹⁸ Idem

¹⁹ Comitetul de Miniștri, Recomandarea CM/Rec(2009)4 despre educația romilor și nomazilor din Europa, adoptată de Comitetul de Miniștri în data de 17 iunie 2009, disponibil la: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1462637>

²⁰ Idem

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a Consiliul Europei în Recomandarea sa de Politică Generală nr.7²¹ militează pentru măsuri legale de interzicere a segregării și prezintă o definiție a acestui fenomen.

ECRI definește segregarea ca fiind "actul prin care o persoană (fizică sau juridică) separă alte persoane pe baza unuia dintre motivele enumerate, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, în conformitate cu definiția propusă a discriminării. Ca urmare, actul voluntar de a se separa de alte persoane pe baza unuia dintre motivele enumerate nu constituie segregare"²².

O recomandare ulterioară a ECRI privind combaterea anti-țigănistului și discriminarea romilor²³ invită statele membre să "ia **măsuri urgente, inclusiv juridice și politice, pentru a pune capăt segregării care afectează copiii romi în școli**, și să îi integreze în școli frecventate de elevi din populația majoritară; și să "elimine prea-frecventa plasare a copiilor romi în școli speciale, asigurându-se că elevii romi care nu suferă de tulburări psihice sunt feriți de astfel de plasament și că cei deja plasați sunt rapid înscriși în școli obișnuite"²⁴.

1.5 Instituțiile Uniunii Europene despre segregarea școlară a copiilor romi

În 2011, Comisia Europeană a adoptat o Comunicare pentru elaborarea strategiilor naționale de integrare a romilor care detaliază politicile și măsurile care trebuie luate în concret²⁵. Fiecare stat membru al UE a elaborat o **Strategie pentru Romi** sau un set de măsuri de politică integrată, care au fost evaluate de către Comisia Europeană printr-o Comunicare ulterioară adoptată în 2012²⁶. Consiliul Uniunii Europene a adoptat o recomandare privind măsurile eficiente de integrare a romilor în statele membre la data de 9 decembrie 2013²⁷. Raportul de evaluare din 2013 al Comisiei Europene s-a concentrat în special asupra condițiilor structurale necesare în fiecare țară²⁸, în timp ce raportul din 2014 s-a concentrat asupra progresului general în toate domeniile.²⁹

²¹ Recomandarea Generală a ECRI nr. 7 despre legislația națională pentru combaterea rasismului și discriminării rasiale, adoptată pe 13 decembrie 2002, disponibil la :

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N7/ecri03-8%20recommendation%20nr%207.pdf

²² Idem

²³ Recomandare de Politică Generală nr 13 a ECRI pentru combaterea anti-țigănistului și discriminării romilor, adoptată în data de 24 iunie 2011, disponibilă

la:http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N13/e-RPG%2013%20-%20A4.pdf

²⁴ Idem, punctual 4, parag. d și f.

²⁵ Comunicarea Comisiei Europene despre Cadru UE pentru Strategiile Naționale pentru Romi până în 2020, disponibilă la:< <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52011DC0173>>.

²⁶ Strategiile Naționale de Integrare a Romilor: un prim pas în implementarea cadrului UE, disponibil la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52012DC0226>

²⁷ Recomandarea Consiliului din 9 decembrie 2013 asupra măsurilor eficiente de integrare a romilor în Statele Membre, 2013/C 378/01, disponibilă la: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013H1224\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013H1224(01)).

²⁸ Raport disponibil la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52013DC0454>

²⁹ Raport disponibil la:

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_implementation_strategies2014_en.pdf.

Prin Cadrul UE pentru Strategia Națională de Integrare a Romilor, Comisia Europeană arată, printre alte probleme ca, în unele state membre, doar un număr limitat de copii romi termina școala primară și "*copiii romi tind să fie supra-reprezentati în învățământul special și în școlile segregate*"³⁰. Comisia a invitat *statele membre să se asigure că toți copiii romi au acces la educație de calitate și nu sunt supuși discriminării sau segregării*, indiferent dacă aceștia sunt sedentari sau nu. Ulterior, "statele membre ar trebui, cel puțin, să asigure finalizarea cursurilor școlii primare. Acestea ar trebui, de asemenea, să extindă, accesul la educația timpurie de calitate și de îngrijire și să reducă numărul tinerilor care abandonează școala în învățământul secundar în conformitate cu Strategia Europei 2020"³¹.

Mai mult decât atât, Consiliul Uniunii Europene a făcut recomandări specifice cu privire la măsuri eficiente de integrare a romilor³² în educație, precum și în domeniul nediscriminării prin care se apelează la statele membre pentru a "asigura *egalitatea de tratament și de acces complet pentru băieții și fetele de etnie romă la educație de masă și de calitate și pentru a se asigura că toți elevii romi promovează cel puțin învățământul obligatoriu*. Acest obiectiv ar putea fi atins prin intermediul unor măsuri, cum ar fi: a) **eliminarea oricărei forme de segregare școlară; (B) stoparea plasării inadecvate a elevilor romi în școlile cu nevoi speciale; ... (D) creșterea accesului și calității educației timpurii și îngrijirii, inclusiv prin sprijin orientat, dacă este necesar; (E) luarea în considerare a nevoilor individuale ale elevilor și abordarea lor în consecință, în strânsă cooperare cu familiile lor; (F) folosirea predării inclusive și adaptate și a metodelor de învățare, inclusiv sprijin pentru elevii care se straduiesc și măsuri de combatere a analfabetismului și promovarea disponibilității și utilizării activităților extracurriculare; (G) încurajarea unei mai mari implicări a părinților și îmbunătățirea formării profesorilor, acolo unde este cazul; (H) încurajarea participării romilor și finalizarea învățământului secundar și terțiar;...**"

Ulterior, Consiliul UE a invitat statele membre să "își continue eforturile de a asigura **aplicarea în practică a Directivei 2000/43/CE**, în special prin asigurarea faptului

că reglementările administrative naționale, regionale și locale nu sunt discriminatorii și nu conduc la practici de segregare. Politicile și măsurile de combatere a segregării ar trebui să fie însoțite de programe de formare și de informare adecvate

inclusiv de formare și informare cu privire la protecția drepturilor omului, care se adresează funcționarilor publici locali, reprezentanților societății civile și a romilor înșiși³³.

---

³⁰ Comunicarea Comisiei Europene despre Cadrul UE pentru Strategiile Naționale pentru Romi până în 2020 [Q](#)

³¹ Idem

³² Recomandarea Consiliului din 9 decembrie 2013 asupra măsurilor eficiente de integrare a romilor în Statele Membre.

³³ Idem

1.6 Reper legislative la nivel național privind segregarea³⁴

La nivel național definiția segregării poate fi regăsită în cuprinsul legislației antidiscriminare, în alte legi care vizează egalitate sau în legislația privind educația. Atât forma reglementării, cât și definiția diferă considerabil de la o țară la alta.

ȚARA	ABORDAREA SEGREGĂRII
Regatul Unit și Irlanda	Segregarea rasială constituie o formă de discriminare directă; segregarea în școli între persoane din diferite grupuri rasiale sau etnice este ilegală.
Franta	Segregarea pe criterii etnice este interzisă la toate nivelurile și originea etnică nu poate constitui baza politicilor educaționale.
Belgia	Instanțele naționale au declarat că segregarea trebuie să fie înțeleasă ca "separarea socială a grupurilor într-o țară în care locuiește o populație mixtă".
Finlanda	Tribunalul Național al Discriminării a considerat că segregarea constituie o formă de discriminare.
Danemarca	Comitetul pentru Tratatul Etnic Egal a declarat că segregarea copiilor romi este în contradicție cu legea egalității.
Ungaria	Segregarea este un comportament care vizează separarea indivizilor sau a unui grup de persoane de alte persoane sau grup de persoane într-o situație comparabilă, pe baza unei caracteristici definite de lege, fără o autorizație expresă prevăzută de lege
Croația	Curtea Constituțională a declarat că "întrebarea dacă romii au fost plasați în clase separate, pentru a fi discriminați având la bază rasa sau etnia lor a fost crucială pentru a stabili dacă a avut loc o discriminare
Grecia:	Parquetul Curții Supreme de Justiție a solicitat tuturor procurorilor locali din Grecia să aibă în vedere abordarea fenomenului de excludere a romilor din sistemul de învățământ public, în sensul că orice atitudine de rasism față de copiii romi trebuie eliminată și asigurată integrarea acestor copii fără excludere și discriminare.
Bulgaria	Segregarea rasială înseamnă a emite un act, a efectua o acțiune sau a omite să acționezi, ceea ce duce obligatoriu (<i>sublinierea noastră</i>) la separare, diferențiere sau disociere a persoanelor pe criterii de rasă, etnie sau culoarea pielii.

³⁴ ERRC, Accesul la educație și segregarea școlară a copiilor romi
<http://www.equineteurope.org/IMG/pdf/errc_school_segregation_roma_dezideriu_gergely_final.pdf>.

Definițiile de mai sus precum și contextul prezentat anterior ar putea să ne ajute să ne formăm o imagine de ansamblu despre ce implică segregarea școlară, ca și formă de discriminare în domeniul educației, proces prin care sunt separați sau excluși copiii romi în accesul egal la educație.

1.7. Date de reper privind segregarea școlară a copiilor romi în România

Segregarea copiilor romi în Europa nu reprezintă în mod direct o consecință a reglementării pe cale legislativă a sistemului educațional în școli separate numai pentru romi sau clase separate numai pentru romi vis a vis de elevi neromi. Open Society Foundation, într-un raport comprehensiv privind accesul egal la educație de calitate pentru romi, arată că segregarea în educație a copiilor romi este în mod frecvent întâlnită în statele din Europa Centrală și de Sud-Est, datorită izolării geografice/segregării rezidențiale, a procedurilor de constituire a claselor sau școlilor ori datorită limbii de predare³⁵.

Roma Education Fund arată, spre exemplu, că în România, deși nu a existat o politică explicită de separare, s-a instituit o segregare de facto, începând cu etapele timpurii ale învățământului, în mare parte datorată formării de clase speciale în cadrul școlilor. Pe de altă parte, segregarea școlară este și rezultatul deciziilor adoptate de directorii școlilor sau ca rezultat al segregării rezidențiale³⁶.

Fenomenul segregării școlare poate fi prezent sub diferite forme: **SEGREGARE INTRA-ȘCOLARĂ, SEGREGARE INTER-ȘCOLARĂ SAU SEGREGARE INDIVIDUALĂ.**

SEGREGAREA INTRA-ȘCOLARĂ presupune organizarea de **clase separate** pentru romi. Această formă poate include și segregarea intra-clasă ce presupune un nivel diferit al standardului curricular aplicat în aceeași clasă cu privire la elevii romi.

SEGREGAREA INTER-ȘCOLARĂ poate avea trei surse diferite: segregare geografică sau rezidențială între grupuri etnice, proces de selecție impropriu sau cultural subiectiv ce determină plasarea copiilor fără dizabilități în **școli pentru copii cu dizabilități** mentale sau existența instituțiilor private ori de confesiune religioasă, cu intrare pe bază de examen sau taxă de școlarizare, față de care copiii romi sunt de facto excluși datorită dezavantajului social.

SEGREGAREA INDIVIDUALĂ, sub forma școlilor de reședință, este de asemenea o formă de segregare des întâlnită, în mare măsură rezultatul procesului de înscriere a elevilor condiționat de **reședință**. Situarea periferică a comunității va determina înscrierea preponderentă a elevilor din respectiva comunitate într-o **școală de reședință** ce devine majoritară sau în cele mai multe cazuri exclusiv frecventată de elevi de o anumită apartenență etnică³⁷.

---

³⁵ Open Society Institute, Equal Access to quality Education for Roma, Vol.1 Bulgaria, Ungaria, Romania, Serbia; Vol.2 Croatia, Macedonia, Montenegro, Slovacia; Monitoring Reports, Q.E.D. Publishing, 2007.

³⁶ Roma Education Fund, Country Assessment and the Roma Education Fund's Strategic Directions, Advancing Education of Roma in Romania, pag. 38-39, Komáromi Nyomda és Kiadó Kft., 2007.

³⁷ Comisia Europeană, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Unit G.2, Lilla Farkas, Segregarea copiilor romi în educație. Abordarea discriminării structurale prin intermediul Directivei Egalității de Rasă, iulie 2007.

Date analizate de Ministerul Educației și institute de cercetare

În anul 1999 Ministerul Educației și Cercetării, Institutul de Științe ale Educației și ICCV publicau un studiu³⁸ comprehensiv cu privire la segregarea copiilor romi în sistemul de educație românesc, cuprinzând o estimare a fenomenului segregării în școlile din mediul rural. Cercetarea nu oferea date relevante despre segregarea romilor în clase separate în școlile mixte din punct de vedere etnic și nici despre segregarea romilor în școlile speciale. Totuși, studiul menționat reprezintă o sursă de date care oferea o estimare relevantă a segregării romilor în sistemul de educație.³⁹ Potrivit rezultatelor obținute la momentul respectiv, școlile incluse în analiză frecventate de copii romi au fost clasificate astfel:

- ✓ Școli mixte – cu o pondere a elevilor romi între 1 și 50%
- ✓ Școli cu majoritate romă – cu o pondere a elevilor romi între 50,1 și 70%
- ✓ Școli predominant romi – cu o pondere a elevilor romi între 70,1 și 100%

Conform acestei clasificări, în 87% din școlile din mediul rural elevii romi învățau în școli mixte, în 6,4% dintre cazuri în școli majoritar romi și în 5,8% dintre cazuri în școli în care predominau romii. Numărul copiilor romi care frecventau școli cu o pondere de peste 50% romi era la momentul culegerii datelor de 38334 elevi sau 12,2% din totalul elevilor romi înscriși în cele 5560 de unități școlare analizate care aveau înscriși și elevi romi.

Date analizate de Programul pentru Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP)

În anul 2002 un studiu elaborat de UNDP⁴⁰ releva date asemănătoare cercetării ISE, ICCV, MEC în ceea ce privește elevii romi care învățau în medii școlare segregate. Studiul UNDP relevă, spre exemplu, faptul că un procent de 13,5% dintre respondenți apreciau că în clasele în care învață copiii lor, majoritatea colegilor sunt romi.

Date analizate de Romani CRISS

În raportul anual publicat în anul 2004⁴¹, Romani CRISS preciza faptul că formularea problemei în termeni de segregare a romilor în educație nu se bucură de recunoașterea de către oficialități a termenului ca atare. Se presupunea, la momentul respectiv, că oficialii din educație nu sunt dispuși să accepte că există școli segregate în sistem. Segregarea romilor în sistemul educațional românesc se putea caracteriza ca fiind o segregare de facto. Aceasta nu era o consecință a legii sau a unei politici oficiale, ci o manifestare a tradiției, prejudecăților și inerției⁴².

---

³⁸ M. Jigau, M. Surdu coordonatori, *Participarea la educație a copiilor romi. Probleme, soluții, actori*, Ministerul Educației și Cercetării, Institutul de Științe ale Educației, ICCV, Editura MarLink, București, 2002

³⁹ Numărul mare de unități școlare incluse în eșantion (aproximativ 20.000 de școli din mediul rural) oferă o bază consistentă de evaluare a fenomenului segregării.

⁴⁰ *The Roma in Central and Eastern Europe. Avoiding the dependency trap*, UNDP, Bratislava, 2002

⁴¹ A se vedea Romani CRISS, *Respectarea Drepturilor Omului: Romii cetățeni ai statului de drept*, Raport anual 2003, București.

⁴² Idem

De altfel, această ipoteză s-a și confirmat ulterior. Într-o analiză elaborată de Romani CRISS privind procesul de desegregare în anul 2006, se arată că **dintr-un număr de 30 de inspectorate județene doar 7 au recunoscut că se confruntă cu situații de segregare**. În răspunsul sau cu privire la analiza situației segregării, Ministerul Educației sublinia că din cele 42 de inspectorate școlare un număr de 30 de inspectorate au oferit răspunsuri. „La cerința de a analiza și de a propune soluții la problema segregării în educație au răspuns 30 de județe. Dintre aceste județe, județele Botoșani, Cluj, Dâmbovița (5 comunități), Galați (2 cazuri – Sc 3. Com. Ivești și Sat Toflea, Com Brăhășești), Giurgiu, Ialomița, Maramureș, au răspuns că se confruntă cu problema segregării numai sub forma „segregării rezidențiale”⁴³. Reprezentanții județelor Brăila, Gorj și Teleorman arătau că nu se confruntă cu problema segregării. În celelalte județe, se recunoaște existența unor probleme implicite legate de segregare.⁴⁴

În anul 2008 Romani CRISS a analizat fenomenul segregării școlare a copiilor romi pe un eșantion de **90 de școli**. În **67%** din totalul școlilor analizate erau prezente situații de **segregare școlară a romilor, fie segregare la nivelul școlii, fie la nivelul claselor**.⁴⁵ Potrivit cercetării, criteriile de repartizare a elevilor romi care conduceau la segregare erau următoarele:

SEGREGARE	CRITERII DE REPARTIZARE COPII ROMI
	Preferința părinților și/sau a elevilor
	Rezultatele școlare ale elevilor
	Frecvența prealabilă a grădiniței
	Teste școlare / teste de evaluare
	Repartizarea în funcție de domiciliul elevului
	Repartizarea în funcție de numele de familie

Date ale Agenției Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale

Agencia Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale (FRA) în Raportul anual din 2008⁴⁶ arată că segregarea în educație a copiilor romi este un fenomen prevalent în mare parte din Uniunea Europeană iar un domeniu problematic îl constituie școlile pentru nevoi speciale, unde un număr consistent de elevi este reprezentat de copii migranți și/sau copii romi.

⁴³ Romani CRISS, O analiza a procesului de desegregare, Mihai Surdu, 007, Bucuresti.

⁴⁴ Idem

⁴⁵ Romani CRISS, UNICEF Romania, Raport privind Monitorizarea aplicării măsurilor împotriva segregării școlare în România, Laura Surdu, iulie 2008, Bucuresti.

⁴⁶ Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (EU FRA-European Union Agency for Fundamental Rights), Annual Report, 2008, Secțiunea 4.3.4.1. “Roma, Sinti and Travellers”, pag.74, raport disponibil la http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/ar08/ar08_en.pdf

Raportul Agenției (FRA) indică diferitele forme de segregare identificate în sistemele de educație din Statele Membre, între care și *România*. Astfel, potrivit FRA segregarea se manifestă în diferite forme și în diferite State Membre, precum:

FORME SEGREGARE	TARA
Clase exclusiv formate din elevi romi sau unități în cadrul școlilor	Ungaria; România; Slovenia; Slovacia
Supra-reprezentare a elevilor migranți și aparținând minorităților în școli speciale	Bulgaria; Cehia; Luxemburg; Ungaria; Austria; Polonia; România; Slovenia; Slovacia; Finlanda
Scoli exclusiv sau predominant constituite din elevi migranți sau aparținând minorităților datorită factorilor socio-economici sau de locuire, politicilor de admitere, atitudinilor discriminatorii și/sau limbii de predare	Bulgaria; Cehia; Estonia; Grecia; Franța; Irlanda; Italia; Latvia; Lituania; Luxemburg; Ungaria; Olanda; Austria; România; Slovenia; Suedia; Marea Britanie ⁴⁷ .

În rapoartele din anii următori, Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale (FRA) a reiterat îngrijorarea sa cu privire la fenomenul segregării școlare precizând că acesta persistă în Uniunea Europeană. Segregarea a continuat să fie practică de către școli și autorități de învățământ prin metode indirecte, ca efect al unor practici neintenționate sau ca rezultat al segregării rezidențiale a comunităților de romi⁴⁸.

Agenția consideră că “situația copiilor romi în domeniul educației rămâne nesatisfăcătoare în ciuda eforturilor Statelor Membre”⁴⁹: „Copii romi sunt mult mai expuși la segregare în clase sau școli speciale în comparație cu alți copii, datorită dificultăților de învățare, reticența autorităților la înscrierea copiilor romi, presiunea părinților elevilor neromi de a nu fi primiți copii romi în clasele lor precum și locația izolată a așezărilor romilor” arată FRA.⁵⁰ În anul 2014, odată cu publicarea raportului privind provocările și progresele în domeniul libertăților fundamentale, Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale arată în mod clar că în ciuda angajamentelor Statelor Membre de a combate discriminarea, segregarea copiilor romi în educație rămâne o problema răspândită în state precum Cehia, Ungaria, România și Slovacia⁵¹.

FRA face trimitere la practicile privind plasarea copiilor romi în școli adresate copiilor cu dizabilități intelectuale, în școli frecventate doar de copii romi sau în clase formate exclusiv din copii romi, între alte țări fiind indicată și România⁵².

⁴⁷ Idem FRA Annual Report 2008, Secțiunea 4.3.5.1. “The issue of Segregation”, pag. 76.

⁴⁸ Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA), Fundamental Rights: challenges and achievements 2011, Annual Report, 15 iunie 2011, Capitol „Roma in the EU-a question of fundamental rights implementation”.

⁴⁹ Idem

⁵⁰ Idem

⁵¹ FRA, Fundamental rights: challenges and achievements in 2013 - Annual report 2013, disponibil la: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/fundamental-rights-challenges-and-achievements-2013>

⁵² FRA, Fundamental rights: challenges and achievements in 2013 - Annual report 2013, Capitol 7 Roma Integration, Secțiunea 7.3. Member States target integration in four priority areas

2. DREPTUL ȘI ACCESUL LA EDUCAȚIE- IMPACTUL SEGREGĂRII SCOLARE

Dreptul la educație este un drept recunoscut pe plan internațional. Acesta este prevăzut în mai multe instrumente de stabilire a standardelor, de la Declarația Universală a Drepturilor Omului, la diferite convenții, declarații, recomandări, cadre și programe de acțiune. Tratatul internațional privind drepturile omului stabilesc obligațiile legale privind dreptul la educație și servesc aceluiași scop: promovarea și dezvoltarea dreptului fiecărei persoane la educație, fără discriminare sau excludere⁵³.

2.1 Dreptul la educație prevăzut în instrumentele legale internaționale și regionale și în politica UE

O consecință necesară pentru manifestarea pe deplin a dreptului la educație, accesul la educație presupune în primul rând dreptul de acces la instituțiile publice de învățământ existente într-un mod nediscriminatoriu. Acest drept este încălcat, de exemplu, în cazul în care indivizi care aparțin unui grup etnic, lingvistic sau religios anume au accesul restricționat la instituțiile publice existente, așa cum este cazul copiilor romi în unele țări europene⁵⁴.

Următoarele instrumente sunt importante pentru combaterea segregării școlare

---

TRATATE INTERNATIONALE

Declarația Universală a Drepturilor Omului ⁵⁵ : Art. 26
1966 Acordul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale ⁵⁶ : Art. 2 (2); 3; 13 și 14
1966 Acordul Internațional privind Drepturile Civile și Politice ⁵⁷ : Art. 26
1989 Convenția privind Drepturile Copilului ⁵⁸ : Art. 2; 28 și 29
1979 Convenția pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor ⁵⁹ : Art. 10

---

⁵³ Convenția UNESCO privind Discriminarea în Educație (1960) și art 13 and 14 (Dreptul la educație) a Acordului Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale: o analiză comparativă (2006), disponibil la: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001459/145922e.pdf>

⁵⁴ *DH și Alții v. Republica Ceha*, ECtHR, Grand Chamber, 2007, App. No. 57325/00. F. Coomans, Discriminarea și stigmatizarea în educație: cazul copiilor romi în Republica Ceha, în Willems (Ed.), *Dezvoltarea și Autonomia Drepturilor Copilului: imputernicirea copiilor, îngrijitorilor și comunităților*, Intersentia 2002.

⁵⁵ Adunarea Generală a ONU, Declarația Universală a Drepturilor Omului, 10 decembrie 1948 A/RES/217/A (III). Declarația nu este un tratat. Totuși, datorită drepturilor care sunt stabilite în ea și incluse în Acordurile din 1966, este considerat un document de maximă importanță.

⁵⁶ 993 UNTS 3.

⁵⁷ 1966 Acordul Internațional privind Drepturile Civile și Politice, 999 UNTS 171.

⁵⁸ 1577 UNTS 3.

⁵⁹ 1249 UNTS 13.

**TRATATE
REGIONALE**

1950 Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁶⁰ (ECHR): Protocol I, Art. 2

1996 Carta Europeană Socială revizuită⁶¹: Art. 10

1995 Convenția Cadru a Consiliului Europei pentru protecția Minorităților Naționale⁶²: Art. 12 14

Carta UE a Drepturilor Fundamentale⁶³: Art. 14

În conformitate cu articolul 3, paragraful 1 din Convenția privind Drepturile Copilului, copiii trebuie întotdeauna să fie tratați în conformitate cu interesul lor. Fără îndoială, interesul superior al copilului înseamnă a obține o educație completă și de calitate, esențială pentru un start de succes în viață. Ar trebui să fie interesul primar și comun al administrațiilor de stat să ofere o educație de calitate pentru toți copiii, indiferent de situația lor. Metodele educaționale adecvate ar trebui să maximizeze și să le dezvolte abilitățile și să se adapteze nevoilor lor. Această abordare este prevăzută la articolul 23, alineatul 3 coroborat cu articolul 29, alineatul 1 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului, care pune accentul pe dezvoltarea de ansamblu a personalității și abilităților lor pentru atingerea celui mai înalt potențial al copiilor.

2.2 Politicile Uniunii Europene privind incluziunea romilor și educația

Lupta împotriva discriminării rasiale sau bazată pe originea etnică, excluderea socială și marginalizarea sunt acum parte integrantă a politicilor europene. Uniunea Europeană a adoptat legislație specifică împotriva discriminării pe criterii de rasă sau origine etnică (Directiva 2000/43). Cu toate acestea, încă nu există o jurisprudență substanțială în fața Curții de Justiție a UE privind rasismul sau discriminarea etnică. Directiva Rasială (2000/43) acoperă și accesul nediscriminatoriu la educație, dar până în prezent nu au fost inițiate litigii sau proceduri de încălcare (infringement) de către Comisia Europeană cu privire la abordarea problematicii segregării școlare a romilor în statele membre ale UE.

Pe de altă parte, integrarea socială și economică a romilor a devenit o prioritate susținută de instituțiile UE și de statele membre. La 7 aprilie 2010, Comisia Europeană a prezentat comunicarea sa privind integrarea socială a romilor în Europa (IP/10/407, MEMO/10/121) - primul document de politică dedicat, în mod special, romilor. Aceasta evidențiază un program ambițios pentru incluziunea romilor, precum și complexitatea și interdependența dintre problemele cu care se confruntă comunitățile de romi în ceea ce privește excluderea socială, nivelul de educație scăzut, barierele de pe piața muncii, segregarea locuințelor și starea de sănătate precară.

Statele membre UE și-au exprimat angajamentul față de promovarea incluziunii romilor în mai 2011 în concluziile Consiliului EPSCO cu privire la cadrul UE pentru Strategiile

---

⁶⁰ ETS No. 5.

⁶¹ ETS No. 163.

⁶² ETS No. 157.

⁶³ Publicat în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, 18 Decembrie 2000 (2000/C 364/01).

Naționale de Integrare a Romilor până în 2020⁶⁴, urmate de Concluziile din iunie 2011⁶⁵ care au aprobat raportul Președinției privind incluziunea romilor. În contextul Cadrului UE⁶⁶, statele membre au fost invitate de către Comisia Europeană să prezinte Strategii Naționale de Incluziune a Romilor sau măsuri specifice pentru romi în cadrul politicilor lor de incluziune socială mai largi. Principala responsabilitate, precum și competența pentru a îmbunătăți situația tuturor persoanelor marginalizate, inclusiv romii, este a statelor membre.

Fiecare stat membru al UE a adoptat o *Strategie pentru Romi* sau un set de măsuri de politică integrată, care au fost evaluate de către Comisia Europeană într-o comunicare adoptată în 2012⁶⁷. **Consiliul European a adoptat o recomandare importantă privind măsurile eficiente de integrare a romilor** în statele membre la data de 9 decembrie 2013⁶⁸. Raportul de evaluare din 2013 al Comisiei Europene s-a concentrat în mod special asupra condițiilor structurale necesare în fiecare țară⁶⁹, în timp ce raportul din 2014 are în vizor progresul general în toate domeniile-cheie.⁷⁰

Educația a fost recunoscută ca fiind unul dintre cele patru domenii-cheie abordate de Strategiile Naționale de Integrare a romilor. Obiectivul UE este acela de a se asigura că toți copiii romi termină cel puțin școala primară și au acces la o educație de calitate⁷¹. Toate statele membre recunosc importanța educației, și cele mai multe au stabilit obiective care trec, în general, dincolo de standardul minim de absolvire a cursurilor școlii primare stabilite în cadrul UE, care acoperă un spectru mai larg de educație, de la grădiniță⁷² la învățământul secundar și chiar terțiar.

Cu toate acestea, rămân multe de făcut. **Mai multe state membre încă se mai luptă cu abordarea segregării școlare a copiilor romi. Bulgaria** nu a abordat în mod corespunzător segregarea în învățământul primar și secundar, monitorizarea și colectarea de date. **Republica Cehă, Grecia, Portugalia, Polonia, Slovacia și Ungaria** încă mai trebuie să pună în aplicare măsuri mai integrate de combatere a segregării romilor în sistemul de învățământ și de a identifica răspunsuri adaptate nevoilor specifice copiilor romi⁷³.

---

⁶⁴ <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2010658%202011%20INIT>

⁶⁵ <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2023%202011%20INIT>.

⁶⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0173&from=en>

⁶⁷ [National Roma Integration Strategies: a first step in the implementation of the EU Framework](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52012DC0226), available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52012DC0226>

⁶⁸ Recomandarea Consiliului din 9,12,2013 despre măsurile eficiente de integrare a romilor în Statele Membre, 2013/C 378/01, disponibilă la: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013H1224\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013H1224(01)).

⁶⁹ Raport disponibil la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52013DC0454>

⁷⁰ Raport disponibil la:

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_implement_strategies2014_en.pdf.

⁷¹ Obiectivele UE privind Integrarea romilor au fost stabilite în Comunicarea *Un cadru UE pentru Strategiile de Integrare până în 2020*, COM (2011)173 din 5 aprilie 2011.

⁷² *Prevenirea Excluziunii sociale în Europa prin strategia 2020- Dezvoltarea Timpurie a Copiilor și incluziunea familiilor rome*-raport oficial al Platformei Europene pentru Incluziunea Romilor în timpul Președinției Belgiene dezvoltată de la UNICEF și Observatorul Social European în colaborare cu Serviciul Belgian Federal pentru Planificare și Integrare, 2011: <http://www.ecdgroup.com/pdfs/Preventing-Social-Exclusion.pdf>.

⁷³ De văzut documentul în lucru al personalului CE care însoțește documentul Strategiile Naționale pentru Integrarea Romilor –un prim pas în implementarea Cadrului UE 2012, disponibil la

O progres semnificativ a fost obținut în luna decembrie 2013, când Consiliul Uniunii Europene a făcut recomandări specifice cu privire la măsuri eficiente de integrare a romilor⁷⁴, inclusiv în educație, precum și în domeniul nediscriminării.

Consiliul Uniunii Europene a recomandat Statelor Membre "să asigure egalitatea de tratament și accesul complet pentru băieți și fete de etnie romă la educație de masă și de calitate, printre altele, prin eliminarea oricărei segregări școlare și a pune capăt oricărei plasări necorespunzătoare a elevilor romi în școli cu nevoi speciale"⁷⁵.

Rămâne de văzut în ce măsură și când vor pune în aplicare statele membre UE, în mod eficient astfel de măsuri aprobate la cel mai înalt nivel politic european, de către Consiliul Uniunii Europene.

2.3. Politicile Ministerului Educației și impactul segregării școlare în România

În anul 2003 Romani CRISS a documentat primul caz de segregare școlară în localitatea Cehei din județul Salaj. Școala funcționa în clădirea principală în care se aflau clase formate exclusiv din copii români, iar într-o clădire anexă, separată de clădirea principală, funcționau clase formate exclusiv din copii romi. Copii romi învățau în condiții total improprietăți desfășurării activității didactice – pereți îmbibați cu apă, lipsa încălzirii, lipsa materialelor didactice, etc – în contrast evident cu condițiile pe care le aveau colegii lor în clădirea principală. Cazul a fost mediatizat de Romani CRISS, pus în discuția Ministerului Educației și, de asemenea, adus în atenția Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării. Acesta din urmă a constatat că respectivele condiții de studiu au fost de natură a duce la discriminarea copiilor romi.

În anul școlar 2003-2004, a început implementarea programului PHARE "Accesul la educație pentru grupurile dezavantajate cu focalizare pe romi" (PHARE 2001), în al cărui comitet de sprijin au fost invitați reprezentanți ai diverselor ministere și instituții guvernamentale, organizații inter-guvernamentale și organizații ne-guvernamentale ale romilor sau care au avut proiecte educaționale pentru romi. Acesta a fost cadrul de dialog al activiștilor pentru drepturile romilor cu instituțiile statului și Ministerul Educației și Cercetării privind segregarea copiilor romi în cadrul sistemului educațional românesc. Discutarea diverselor cazuri de segregare semnalate de activiștii romi din teren, discutarea situației din alte țări și vizitele pe teren întreprinse de Comitetul de Sprijin al Programului PHARE au determinat reacția Ministerului Educației. În strânsă colaborare cu unii membri ai comitetului de sprijin, reprezentanții Ministerului Educației au elaborat o Notificare privind Eliminarea Segregării în Educație.⁷⁶

---

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nat_integration_strat_en.pdf; Comisia Europeană, Pași înainte pentru implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor, 2013, disponibil la http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/com_2013_454_en.pdf; 2014 Raportul Comisiei Europene privind implementarea cadrului UE pentru Strategiile Naționale de Integrare a Romilor, disponibil la http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_implement_strategies2014_en.pdf.

⁷⁴ Recomandările Consiliului la 9 decembrie 2013 privind măsurile eficiente de integrare a romilor în statele membre.

⁷⁵ Idem

⁷⁶ Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, București, raport disponibil la www.romanicriss.org

Segregarea copiilor romi recunoscută oficial în anul 2004

În 20 aprilie 2004, Ministerul Educației, prin Cabinetul Secretatului de Stat pentru Învățământ Preuniversitar, a adoptat:

Notificarea nr. 29323 prin care se **interzicea segregarea copiilor romi** în educație. Notificarea interzicea formarea grupelor în învățământul preșcolar, precum și a claselor I și a V-a, cuprinzând exclusiv sau preponderent elevi romi. Aceste tipuri de organizare a grupelor ori claselor, indiferent de motivele invocate, constituiau forme de segregare.

Respectivele măsuri ar fi trebuit să intre în vigoare, la nivel național, în conformitate cu logica notificării începând cu anul școlar 2005-2006. Pentru toate celelalte nivele școlare ale învățământului obligatoriu, respectiv clasele a IIa, a IIIa, a IVa, a VIa, a VIIa, a VIIIa, a IXa și a Xa, desegregarea claselor și școlilor romi segregate ar fi urmat să aibă loc într-un interval de 3 ani de la apariția notificării.

Desegregarea acestor din urmă nivele școlare, potrivit notificării, ar fi urmat să fie rezultatul analizei realizate de către școli asupra contextului local al segregării și al planurilor de desegregare realizate de școlile în cauză, planuri care să țină cont de particularitățile fiecărui caz. Planurile de desegregare, ar fi trebuit potrivit notificării să implice deopotrivă inspectoratele școlare județene și școlile precum și ONG-urile romilor, cele de drepturile omului, precum și alți finanțatori⁷⁷.

Aplicarea Notificării 29323/2004 privind segregarea școlară

În răspunsul său cu privire la analiza situației segregării, în iunie 2006, Ministerul Educației arăta că din cele 42 de inspectorate școlare un număr de 30 de inspectorate au răspuns din care doar 7 au identificat aspecte de segregare a copiilor romi. Potrivit Ministerului județele Botoșani, Cluj, Dâmbovița (5 comunități), Galați (2 cazuri – Sc 3. Com. Ivești și Sat Toflea, Com Brăhășești), Giurgiu, Ialomița, Maramureș, au răspuns că se confruntă cu problema segregării numai sub forma „**segregării rezidențiale**”⁷⁸. Cauzele invocate cel mai des erau: **“sărăcia familiilor romi, distanța mare de parcurs până la cea mai apropiată școală „mai bună”, reticența familiilor romi față de sistemul educațional, nefrecventarea grădiniței de către copiii romi, înscrierea târzie la școală.”**

Pe de altă parte, raportul Ministerului Educației privind progresele înregistrate în cadrul componentei de desegregare din proiectul PHARE 2003 arată că: “Unele inspectorate școlare județene nu au trimis documentele revăzute și planurile de acțiune în ciuda faptului că notificarea cerea în mod explicit acest lucru. Alte inspectorate au răspuns printr-o scurtă notă că în județele respective nu exista segregare, deși nu au adus nici o evidență care să le susțină afirmația. O anchetă telefonică realizată de MEC la începutul anului școlar 2004-2005 a arătat că notificarea nu a fost în toate cazurile diseminată de către inspectoratele școlare către școli și că mulți profesori nu aveau cunoștință de această notificare. Clasele segregate au continuat să existe și părinții romi care doreau să

⁷⁷ Romani CRISS, O analiză a procesului de desegregare, Raport 2007, București.

⁷⁸ Romani CRISS, O analiză a procesului de desegregare, Raport 2007, București.

își înscrie copii în școli mixte din punct de vedere etnic au continuat să fie direcționați către școlile mixte din comunitate”⁷⁹

Segregarea în educație a copiilor romi interzisă prin Ordin de Ministru în anul 2007

În februarie 2007, Ministerul Educației și Cercetării a semnat un memorandum de cooperare privind asigurarea accesului egal al copiilor romi la o educație de calitate prin desegregare și promovarea educației pentru identitate cu mai multe organizații interesate de educația romilor: Ministerul Educației și Cercetării, Agenția Națională pentru Romi, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, OSCE/ODIHR, împreună cu grupul de lucru al organizațiilor neguvernamentale, Centrul Rromilor „Amare Rromentza”, Institutul Intercultural Timișoara, Romani CRISS, Salvat Copiii, Centrul Regional PER, Ovidiu Rom. Prin acest memorandum, semnatarii se obligau să elaboreze o strategie pentru desegregarea sistemului de învățământ⁸⁰.

Ca urmare a acestei cooperări și a cazurilor de segregare identificate în cadrul Programului PHARE, la data de 19 iulie 2007 Ministrul Educației și Cercetării a emis **Ordinul 1540**.

Potrivit art. 1, Ordinul nr.1540/2007 are „ca obiectiv prevenirea, interzicerea și eliminarea segregării, văzută ca formă gravă de discriminare, cu consecințe negative asupra accesului egal al copiilor la o educație de calitate”⁸¹.

Pentru atingerea acestui obiectiv se interzicea, începând cu anul școlar 2007-2008, formarea claselor I și a V-a segregate, având preponderent sau numai elevi romi. Prevenirea și eliminarea segregării școlare se fac în conformitate cu Metodologia pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi...”⁸².

Potrivit Art. 3 din Ordinul nr. 1540 ”analiza situațiilor privind unitățile de învățământ preuniversitar segregate și elaborarea planurilor de măsuri pentru desegregare se vor realiza de către inspectoratele școlare județene și unitățile de învățământ preuniversitar în cauză, cu sprijinul autorităților publice naționale/județene/locale, al ONG-urilor cu experiență în domeniu, precum și al reprezentanților comunităților locale în care se află unitățile școlare”⁸³.

---

⁷⁹ Romani CRISS, O analiza a procesului de desegregare, citat din raportul “Desegregarea școlară: progrese și provocări. Experiențe din proiectul *Acces la educație pentru grupurile dezavantajate* Phare 2003, București, aprilie 2006. <http://www.edu.ro/index.php/articles/c499/>

⁸⁰ Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, București, raport disponibil la www.romanicriss.org

⁸¹ Ordinul nr. 1.540 din 19 iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi, publicat în Monitorul Oficial nr.692 din 11.10.2007.

⁸² Idem

⁸³ Idem

Segregarea în educație a copiilor romi insuficient adresată după Ordinul 1540

După intrarea în vigoare a Ordinului nr. 1540/2007, în iulie 2008 Romani CRISS și UNICEF România au publicat Raportul privind Monitorizarea aplicării măsurilor împotriva segregării școlare în România, pe un eșantion de 90 de școli.

În 67% din totalul școlilor din eșantion (90 de școli) erau prezente situații de segregare școlară a romilor, fie segregare la nivelul școlii, fie la nivelul claselor. 60% dintre școlile segregate erau situate la o distanță cuprinsă între 1 și 3 km de școli de nivel similar și/sau mixte⁸⁴.

În 67,5% dintre școlile segregate se întâlneau fenomenele de necalificare a cadrelor didactice și de navetism. În 97% dintre școlile cu clase segregate era semnalată prezența fluctuației de personal în decursul ultimului an școlar⁸⁵.

Ordinul 1540/19.07.2007 nu se aplica în 63% din totalul școlilor din eșantion (77 de școli), în aceste școli fiind prezentă segregarea școlară a elevilor romi la nivelul claselor I și/sau a V-a. Ordinul 1540/19.07.2007 nu era cunoscut, fie de către întreg personalul școlii, fie doar de unele dintre cadrele didactice, inclusiv directori de școală.

În școlile segregate 57% dintre profesori erau navetiști. Fiecare al treilea cadru didactic din școlile segregate și fiecare al cincilea cadru didactic din școlile cu clase segregate și-a schimbat locul de muncă în decursul ultimului an școlar⁸⁶.

28% dintre școlile segregate sau anumite corpuri de cladire ale acestora erau situate până la 1 km de alte școli de nivel similar și/sau mixte. Pentru majoritatea școlilor segregate nu izolarea comunităților de romi era cea care determină situația de separare școlară a romilor⁸⁷.

Promovabilitatea elevilor romi din școlile segregate la examenul de capacitate în anul școlar anterior a fost de 14%. În 28% dintre școlile segregate promovabilitatea la examenul de capacitate a fost de 0%⁸⁸.

Notificarea nr. 28463/2010 privind permanentizarea monitorizării segregării școlare

În anul 2010 Ministerul Educației nota faptul că ”se primesc semnalări din unitățile școlare cu predare integrală sau parțială în limbile minorităților ori din partea unor unități școlare cu elevi preponderent romi, prin care se sesizează unele **tendențe de segregare a copiilor romi** de ceilalți copii, ... intrându-se astfel în disonanță cu legislația internă în

---

⁸⁴ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS și UNICEF România, Laura Surdu, Raport privind Monitorizarea aplicării măsurilor împotriva segregării școlare în România, iulie 2008, București.

⁸⁵ Idem

⁸⁶ Idem

⁸⁷ Idem

⁸⁸ Idem

vigoare ... și cu legislația externă”⁸⁹. În consecință, Ministerul a adoptat Notificarea nr. 28463 din 3.03.2010.

Notificarea nr. 28463 privind prevenirea și eliminarea segregării elevilor romi avea în vedere, adoptarea, în permanență, a unui set de măsuri, între care se numără și înscrierea, și după începerea anului școlar, a preșcolarii și elevilor romi sau de alte etnii, reîntorși cu părinții de la munca din diferite părți ale țării sau din străinătate, fără a fi repartizați în grupe/clase/corpuri de școală diferite⁹⁰.

Potrivit Notificării, în contextul reconfigurării claselor/unităților de învățământ după numărul de elevi, preșcolarii sau elevii romi urmau să fie distribuiți alături de ceilalți preșcolarii și elevi de diferite etnii, pentru a se evita în acest fel noi segregări ale romilor⁹¹. Monitorizarea prevederilor din Notificare se face de către inspectorii pentru problemele educaționale ale romilor în colaborare cu inspectorii responsabili cu învățământul preșcolar și școlar, cu inspectorii care coordonează învățământul gimnazial și liceal⁹².

Fenomenul segregării școlare insuficient analizat și adresat prin desegregare

În raportul său publicat în **iunie 2014**, **Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței** (ECRI) notează că, deși autoritățile au luat măsuri pentru combaterea segregării școlare și discriminării împotriva elevilor romi, **aceste două fenomene rămân un motiv serios de îngrijorare**. ECRI precizează că nu există o estimare exactă privind amploarea segregării școlare iar cercetările realizate de societatea civilă indică faptul că numărul de clase/școli segregate este încă mare.⁹³ Raportul arată faptul că autoritățile române au informat Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței ca fiecare Inspectorat Școlar Județean a fost solicitat să prezinte un raport despre segregarea școlară a elevilor romi, cât și un plan privind desegregarea. Ceea ce este demn de remarcat este faptul că ECRI nu a primit indicații despre felul cum au fost folosite aceste informații de către Ministerul Educației⁹⁴.

Ori tocmai din acest punct de vedere, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței a recomandat autorităților române să execute o evaluare cuprinzătoare asupra amplitudinii segregării școlare a elevilor romi și să ia măsuri specifice pe baza rezultatelor rapoartelor prezentate de Inspectoratele Școlare Județene⁹⁵.

⁸⁹ Citat din Notificarea nr. 28463 din 3.03.2010 privind prevenirea și eliminarea segregării prescolarii și elevilor romi în sistemul școlar, unele măsuri de menținere a studiului în limbile minorităților, a studierii orelor de limbă maternă în sistemul de educație din România.

⁹⁰ Citat din Notificarea nr. 28463 din 3.03.2010 privind prevenirea și eliminarea segregării prescolarii și elevilor romi în sistemul școlar, unele măsuri de menținere a studiului în limbile minorităților, a studierii orelor de limbă maternă în sistemul de educație din România.

⁹¹ Idem

⁹² Idem

⁹³ The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Fourth report on Romania, iunie 2014, disponibil la: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Library/PressReleases/160-2014_06_03_Romania_en.asp, precum și paragraful 153 din a Comitetului de Consultanță al „Convenției cadru pentru protecția minorităților naționale”, „A treia opinie despre România”, paragraful 153, raport disponibil la: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fenmdocs/PDF_3rd_OP_Romania_en.pdf.

⁹⁴ The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Fourth report on Romania, iunie 2014, paragraf 116.

⁹⁵ The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Fourth report on Romania, available at: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Library/PressReleases/160-2014_06_03_Romania_en.asp

3. DREPTUL LA EDUCAȚIE INTERPRETAT DE CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Organismele internaționale pentru drepturile omului au subliniat în mod constant că importanța dreptului la educație se bazează pe faptul că exercitarea altor drepturi depinde, în primul rând, de asigurarea dreptului la educație⁹⁶. Orice persoană are dreptul la educație, un drept fundamental protejat de toate sistemele internaționale și regionale pentru protecția drepturilor omului, inclusiv Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale⁹⁷. În doctrina juridică, accesul egal la educație a fost numit "cheia pentru realizarea unei mai mari puteri economice și politice și, prin urmare, egalitatea în societate"⁹⁸.

3.1. Articolul 2 al Protocolului nr 1 la Convenția Europeană

Articolul 2 din Protocolul 1 la Convenției Europene a Drepturilor Omului prevede că: "Nici unei persoane nu i se poate refuza dreptul la educație. În exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, statul va respecta dreptul părinților de a asigura educația și învățământul conform convingerilor lor religioase și filozofice."

În cauza lingvistica Belgiană (*Belgian Linguistic case*), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că "prima frază a articolului 2 din Protocolul 1 garantează, în primul rând, un drept de acces la instituțiile de învățământ existente la un moment dat, dar un astfel de acces constituie doar o parte a dreptului la educație. Pentru ca "dreptul la educație" să fie eficient, este în continuare necesar ca, printre altele, persoana beneficiar să aibă posibilitatea de a trage profit din educația primită, și anume, dreptul de a obține, în conformitate cu normele în vigoare în fiecare stat, și într-o formă sau alta, recunoașterea oficială a studiilor pe care le-a finalizat"⁹⁹.

În plus, Curtea a statuat că "dreptul la educație garantat de prima frază a articolului 2, prin însăși natura sa presupune o reglementare din partea statului, reglementare care

---

⁹⁶ Comentariul General nr 13 al Comitetului pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale al ONU definește educația atât ca un drept al omului în sine, cât și ca un mod indispensabil de manifestare a altor drepturi. Ca și drept care împuternicește, educația este principalul mijloc prin care adulții și copiii marginalizați economic și social pot ieși din sărăcie și pot obține dreptul de a participa integral în comunitățile în care trăiesc, disponibil la:

<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/ae1a0b126d068e868025683c003c8b3b?Opendocument>

⁹⁷ De văzut ca exemplu: Convenția UNESCO împotriva Discriminării în Educație (1960), disponibil la: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html; Convenția pentru Drepturile Copilului (1989), disponibil la: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>; Art.2 al Protocolului nr 1 al Convenției Europene pentru drepturile Omului și Libertăți Fundamentale, disponibil la: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/009.htm>

⁹⁸ M.E.A Goodwin, *Taking on racial segregation: the European Court of Human Rights at a Brown v. Board of Education moment?*, pagina 94, disponibil la: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=96970>

⁹⁹ ECHR, cauza Belgian Linguistic (*cazul lingvistic Belgian*), Decizie din 23 Iulie 1968, paragraf 4; de asemenea *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, 7 Decembrie 1976, § 52, Seriiile A nr. 23; și *Leyla Şahin v. Turkey* [GC], nr. 44774/98, § 152, ECHR 2005-XI).

poate varia în timp și spațiu în funcție de nevoile și resursele comunității și ale persoanelor fizice. Este de la sine înțeles că o astfel de reglementare nu trebuie să afecteze esența dreptului la educație și nici să nu intre în conflict cu alte drepturi consacrate de Convenție”¹⁰⁰.

3.2. Dreptul la educație a copiilor romi și principiile stabilite de CEDO

În jurisprudența sa recentă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat că termenul "respect" din articolul 2 al Protocolului nr 1 înseamnă mai mult decât "recunoaștere" sau "luare în considerare"; în plus față de o cerință în primul rând negativă, aceasta implică o anumită obligație pozitivă din partea statului¹⁰¹. Pe de altă parte, trebuie subliniat faptul că obiectivul principal al articolului 2 din Protocolul nr.1 este să garanteze dreptul de acces nediscriminatoriu la facilitățile educaționale existente. Dreptul la educație, înțeles ca un drept de acces egal, cere implicit existența și menținerea unui minim de educație asigurată de stat, deoarece altfel acest drept ar fi iluzoriu, în special pentru cei care dispun de mijloace insuficiente pentru a menține instituțiile proprii¹⁰².

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat prin jurisprudența sa un număr de standarde implicite atunci când se referă la dreptul la educație și non-discriminare a copiilor romi.

DREPTUL LA NEDISCRIMINARE APLICABIL ÎN CAZURILE ÎN CARE SUNT IMPLICAȚI ROMI

Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) referitoare la articolul 14, discriminarea are loc atunci când, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, persoane aflate în situații relativ similare sunt tratate în mod diferit¹⁰³ sau atunci când statul nu tratează diferit persoane ale căror situații sunt semnificativ diferite¹⁰⁴. CEDO a statuat că "nici o diferență de tratament care se bazează exclusiv sau într-o măsură decisivă pe originea etnică a unei persoane nu poate fi justificată în mod obiectiv într-o societate democratică contemporană construită pe principiile pluralismului și respectului pentru diferite culturi”¹⁰⁵.

CEDO a stabilit că o politică generală sau măsură care are efecte prejudicioase în mod disproporționat pentru un anumit grup poate fi considerată discriminatorie, în ciuda faptului că nu vizează în mod special acel grup¹⁰⁶ și, ca și legislația Uniunii Europene, în special Directiva Racială, o astfel de situație poate echivala cu o "discriminare

---

¹⁰⁰ Ibidem para.5

¹⁰¹ Campbell și Cosans v. Regatul Unit, 25 Februarie 1982, § 37, Seria A nr. 48.

¹⁰² Pieter van Dijk, Fried van Hoof, Arjen van Rijn, Leo Zwaak, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Fourth Edition, Intersentia, Antwerpen-Oxford, 2006, page 899.

¹⁰³ Cazul Willis v Regatul Unit, Aplicația nr. 36042/97, la paragraf. 48, și Okpiz v Germania, Aplicația nr. 59140/00, at paragraf. 33

¹⁰⁴ De văzut: Thlimmenos v Greece [GC], Aplicația nr. 34369/97, para. 44; de asemenea, de văzut: "Case relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium" v Belgium (Merits), decizie din 23 iulie 1968, Seria A nr. 6, paragraf. 10

¹⁰⁵ Timishev v Russia, Aplicațiile nr. 55762/00 și 55974/00, paragraf. 58.

¹⁰⁶ Hugh Jordan v Regatul Unit, Application no. 24746/94, at para. 154; and Hoogendijk v the Netherlands (dec.), Aplicația nr. 58461/00

indirectă", care nu presupune în mod necesar intenție discriminatorie¹⁰⁷. CEDO, de asemenea, a clarificat faptul că discriminarea, potențial contrară Convenției poate rezulta și dintr-o situație *de facto*¹⁰⁸.

În jurisprudența sa, CEDO a luat act de faptul că romii beneficiază nu numai de protecție în cazul discriminării, dar presupun, de asemenea, o protecție specială.¹⁰⁹ Confirmată prin activitățile numeroaselor instituții europene și internaționale, precum și de recomandările organismelor Consiliului Europei, această protecție se extinde în sfera educației¹¹⁰.

RECUNOAȘTEREA NEVOILOR SPECIALE ALE MINORITĂȚILOR ȘI CONSIDERAȚIE ULTERIOARĂ

În cazul *Chapman împotriva Regatului Unit*, Curtea Europeană a observat un consens internațional în curs de dezvoltare între statele membre ale Consiliului Europei, recunoscând nevoile speciale ale minorităților și obligația de a le proteja securitatea, identitatea și stilul de viață, nu numai în scopul de a proteja interesele minorităților în sine, ci pentru a păstra o diversitate culturală de valoare pentru întreaga comunitate¹¹¹. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a constatat că poziția vulnerabilă a romilor înseamnă că o atenție specială trebuie acordată nevoilor lor și stilul lor de viață diferit, atât în cadrul de reglementare relevant, cât și în luarea deciziilor în cazuri particulare¹¹².

STATUTUL PARTICULAR AL ROMILOR ȘI PROTECȚIA SPECIALĂ

În câteva cazuri, având în vedere că reclamantii erau membri ai minorității rome, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a luat în considerare situația specifică a comunității rome în special faptul că "rezultat al istoriei lor, romii au devenit un tip anume de minoritate dezavantajată și vulnerabilă". Curtea a declarat că "au nevoie, prin urmare, de protecție specială. Așa cum este confirmat și de activitățile numeroaselor organizații europene și internaționale, precum și de recomandările instituțiilor Consiliului Europei, această protecție se extinde, de asemenea, și la domeniul educației"¹¹³.

OBLIGAȚII POZITIVE DEOSEBITE PENTRU A EVITA PERPETUAREA DISCRIMINĂRII COPIILOR ROMI DIN TRECUT

În cazurile în care au fost implicate victime de etnie romă, Curtea Europeană a subliniat că, în contextul dreptului la educație a membrilor aparținând grupurilor care au fost victime ale discriminării în trecut în domeniul educației „deficiențele structurale presupun punerea în aplicare a unor măsuri pozitive în scopul, inter alia, de a sprijini solicitantii cu privire la dificultățile întâmpinate în curriculum-ul școlar. Aceste obligații sunt deosebit de stringente în cazul în care există un istoric de discriminare directă. Prin

---

¹⁰⁷ *D.H. v The Czech Republic*, Aplicația nr. 57325/00, *parag.184*.

¹⁰⁸ *Zarb Adami v Malta*, Aplicația nr. 17209/02, *parag. 76*

¹⁰⁹ *Chapman v Regatul Unit*, Aplicația nr. 27238/95 și *Connors v Regatul Unit*, Aplicația nr. 66746/01.

¹¹⁰ *D.H. v Republica Ceha*, Aplicația nr. 57325/00, *parag. 182*

¹¹¹ *Oršuš and Others v. Croatia [GC]*, no. 15766/03, *parag 147*.

¹¹² *Chapman v. Regatul Unit [GC]*, nr. 27238/95, § 96, CEDO 2001-I, și *Connors v. Regatul Unit*, nr. 66746/01, § 84, 27 Mai 2004

¹¹³ *D.H. și Alții v. Republica Ceha*, § 182.

urmare, sunt necesare unele măsuri suplimentare pentru a aborda aceste probleme, cum ar fi implicarea activă și structurată din partea serviciilor sociale relevante¹¹⁴. În unele cazuri, Curtea Europeană a luat act de faptul că eforturile de combatere a numărului mare de copii romi înscriși în școli special (n.n. *pentru copii cu dizabilități intelectuale*) nu au avut încă un impact major. În astfel de circumstanțe, Curtea Europeană consideră că statul are obligații pozitive specifice pentru a evita perpetuarea discriminării din trecut sau a practicilor discriminatorii¹¹⁵.

3.3. Cauze privind desegregarea școlară împotriva Statelor membre în fața CEDO

Până în prezent, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în șase cazuri privind dreptul la educație al copiilor romi în Europa: DH și alții vs. Republica Cehă (2007), Sampanis și alții vs. Grecia (2008), Oršuš și alții împotriva Croației (2010), Sampani și alții c. Greciei (2012), Horvath și Kiss v. Ungaria (2013) și Lavida și alții vs Grecia (2013). În toate cele șase cazuri, CEDO a constatat o încălcare a articolului 2 al Protocolului 1 ("Dreptul la educație") coroborat cu articolul 14 ("Interzicerea discriminării") din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

DH și alții c. Republicii Ceha¹¹⁶ a fost primul caz tratat de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului privind dreptul la educație al copiilor romi în Europa și segregarea lor. Centrul European pentru Drepturile Romilor a adus cazul în fața Curții și în urma hotărârii, a făcut un rezumat relevant despre remarcabila noutate a deciziei într-o serie de aspecte, inclusiv următoarele:

PRACTICI DISCRIMINATORII - Pentru prima dată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat o violare a articolului 14 al Convenției în legătură cu o practică de discriminare rasială într-o anumită sferă a vieții publice, în acest caz, școlile primare publice. Ca atare, Curtea a subliniat despre Convenție că tratează nu numai acte specifice de discriminare, dar și practici sistematice care opresc exercitarea drepturilor pentru grupurile rasiale sau etnice.

SEGREGAREA E DISCRIMINARE - Curtea a clarificat faptul că segregarea rasială constituie o discriminare cu încălcarea articolului 14 din Convenție.

ACCESUL EGAL LA EDUCAȚIE PENTRU ROMI ESTE O PROBLEMĂ PERSISTENTĂ ÎN TOATĂ EUROPA - Curtea a afirmat faptul că Republica Cehă nu este un caz singular-bariere discriminatorii în educație, pentru copiii romi, sunt prezente și în alte țări europene.

PRINCIPIILE ANTI-DISCRIMINARE UNIFICATE ÎN EUROPA – Hotărârea în cazul DH aduce jurisprudența Articolului 14 al CEDO în conformitate cu principiile anti-discriminare adoptate în cadrul Uniunii Europene.

Curtea Europeana a stabilit, clarificat sau re-affirmat următoarele principii:

---

¹¹⁴ Oršuš si Altii v. Croatia [GC], nr. 15766/03, parag 177.

¹¹⁵ Horvath si Kiss v Hungary, Aplicatia. nr. 11146/11, parag. 115-116.

¹¹⁶ D.H. si Altii v Republica Ceha, Aplicatia Nr. 57325/00, Grand Chamber 13 noiembrie 2007, disponibil la: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256#{"itemid":\["001-83256"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256#{)

DISCRIMINARE INDIRECTĂ - O diferență de tratament poate lua forma unor efecte prejudicioase disproporționate ale unei politici generale sau a unei măsuri care, deși formulate în termeni neutri, discriminează un grup rasial sau etnic. Într-adevăr, pentru prima dată, Curtea a precizat că o astfel de situație ar putea constitui "o discriminare indirectă," cu încălcarea Convenției.

INTENȚIA NU ESTE NECESARĂ – Un tratament diferit, fără o justificare obiectivă și rezonabilă ar putea încălca articolul 14 al Convenției chiar și fără existența intenției de a discrimina. Astfel, în cazul în care s-a demonstrat că legislația produce un efect discriminatoriu nejustificat, nu este necesară dovedirea intenției discriminatorii din partea autorităților competente.

PREVEDERE LEGISLATIVĂ APARENT NEUTRĂ - Chiar și în cazul în care modul de redactare a anumitor prevederi legale este neutru, aplicarea lor într-un mod disproporționat din punct de vedere rasial, fără justificare, ce pune membri unui anumit grup rasial sau etnic în dezavantaj semnificativ poate constitui discriminare.

STATISTICI - Când se vorbește despre evaluarea impactului unei măsuri sau practici cu privire la un individ sau grup, utilizarea statisticilor poate fi relevantă. În special, statisticile care par a fi de încredere și semnificative în situația unei examinări critice, vor fi suficiente pentru a constitui dovezi *prima facie* a discriminării indirecte. Curtea a confirmat, totuși, că statisticile nu sunt o condiție prealabilă pentru o constatare de discriminare indirectă.

INVERSAREA SARCINEI PROBEI - În scopul de a garanta protecția efectivă a dreptului la nediscriminare, normele privind probele mai puțin stricte ar trebui să se aplice în cazurile de prezumtivă discriminare indirectă. În cazul în care un solicitant, care își întemeiază plângerea pe discriminare indirectă, indica o prezumție relativă că efectul unei măsuri sau practici este discriminatorie, sarcina probei revine apoi statului pârât, care arată că diferența de tratament nu este discriminatorie.

SITUAȚIA SPECIALĂ A ROMILOR - Ca rezultat al istoriei lor, romii au devenit un tip de minoritate dezavantajată și vulnerabilă deosebită, care are nevoie de protecție specială.

NICI O EXCEPȚIE DE LA DREPTUL DE NEDISCRIMINARE - Având în vedere importanța fundamentală a interdicției de discriminare rasială, nici o excepție de la dreptul de a nu fi supus discriminării rasiale nu poate fi acceptată, deoarece ar fi în contradicție cu un interes public important.¹¹⁷

---

¹¹⁷ Centrul European pentru Drepturile Omului (ERRC), cazul Ostrava: D.H. și Alții v. Republica Ceha (2008), disponibilă la: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2945>

DH v. REPUBLICA CEHĂ (2007): ÎNSCRIERE COPII ROMI ÎN ȘCOLI SPECIALE

Reclamanții¹¹⁸ erau cetățeni cehi de etnie romă care s-au născut între 1985 și 1991 și care locuiesc în regiunea Ostrava (Republica Cehă). Ei au susținut că, având în vedere originea lor romă, au fost trimiși la școli speciale. Între 1996 și 1999 au fost plasați în școli speciale pentru copiii cu dificultăți de învățare, care se aflau în imposibilitatea de a urma programa școlară obișnuită. Conform legii, decizia de a plasa un copil într-o școală specială a fost luată de către directorul școlii, pe baza rezultatelor testelor pentru măsurarea capacității intelectuale a copilului, efectuate într-un centru de psihologie educațională, și a cerut acordul reprezentantului legal al copilului. 14 dintre reclamanții au solicitat o revizuire a situației lor de către Autoritatea pentru Învățământ din Ostrava pe motiv că testele nu au fost fiabile și părinții lor nu au fost informați suficient cu privire la consecințele exprimării consimțământului. Autoritatea a considerat că plasamentul s-a fost realizat în conformitate cu normele legale. 12 dintre reclamanții au declarat recurs la Curtea Constituțională. Ei au argumentat că plasarea lor în școli speciale a constituit o practică generală care a dus la segregarea și discriminarea rasială prin coexistența a două sisteme de învățământ autonome, și anume școli speciale pentru romi și școlile primare "obișnuite", pentru cea mai mare parte a populației. Recursul lor a fost respins la 20 octombrie 1999¹¹⁹.

Curtea Constituțională cehă a respins recursul reclamanților, în parte pe motiv că era în mod vădit nefondat și în parte pe motiv că nu are competența să-l judece. Aceasta a invitat, totuși, autoritățile competente să acorde o atenție sporită și constructivă propunerilor reclamanților.

În ceea ce privește plângerea de încălcare a drepturilor reclamanților ca urmare a plasării lor în școli speciale, Curtea Constituțională a statuat că, având în vedere că numai împotriva a cinci decizii s-a făcut recurs, nu are competența de a decide cazurile acelor solicitanți care nu au formulat o acțiune împotriva deciziilor în cauză. În ceea ce-i privește pe cei cinci reclamanți care au depus contestații constituționale împotriva deciziilor de plasare în școli speciale (nr. 1, 2, 3, 5 și 9 din anexă), Curtea Constituțională a decis să nu ia în considerare faptul că nu au depus recurs obișnuit împotriva acestor decizii, deoarece a decis că domeniul de aplicare al recursului constituțional a mers dincolo de interesele lor personale. Cu toate acestea, a constatat că nu era nimic în materialul prezentat care să arate că dispozițiile legale relevante au fost interpretate sau aplicate neconstituțional, deoarece deciziile au fost luate de către directorul școlii investit cu autoritatea necesară, pe baza recomandărilor centrelor de psihologie educațională și cu acordul reprezentanților reclamanților.

În ceea ce privește plângerile împotriva monitorizării insuficiente a progresului reclamanților la școală și de discriminare rasială, Curtea Constituțională a constatat că nu este rolul ei acela de a evalua contextul social general existent și a constatat că reclamanții nu au furnizat dovezi concrete în sprijinul afirmațiilor lor. Aceasta a mai menționat că reclamanții au avut posibilitatea să obiecteze împotriva deciziilor de

---

¹¹⁸ D.H. și alții v. Republica Ceha, aplicația nr. 57325/00, Grand Chamber, Decizia Finală (2007), disponibilă la: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256>

¹¹⁹ D.H. și alții v. Republica Ceha, – rezumatul cazului, disponibil la: http://www.crin.org/docs/FileManager/Summary_of_Cases.pdf

plasare în școli speciale, dar că nu și-au exercitat acest drept. În ceea ce privește acuzația că au fost furnizate informații insuficiente cu privire la consecințele plasării într-o școală specială, Curtea Constituțională a considerat că reprezentanții reclamanților ar fi putut obține aceste informații prin menținerea legăturii cu școlile și că nu era nimic în dosar care să indice că au arătat vreun interes pentru realizarea transferului la o școală primară. Prin urmare, Curtea Constituțională a decis că această parte a recursului a fost în mod vădit nefondată.

În anul 2000, Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) a adus cazul în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în numele celor 18 copii romi din orașul Ostrava din Republica Cehă. CEDR a reprezentat copiii și în apelul în fața CEDO, mai multe ONG-uri, printre care Step by Step International, au prezentat rapoarte *amicus curiae* în susținerea reclamanților. Copiii au susținut că înscrierea lor la "școli speciale" pentru copii cu dificultăți de învățare a încălcat dreptul lor la educație fără discriminare. Testele utilizate pentru a evalua capacitatea lor mentală au fost părtinitoare din punct de vedere cultural împotriva romilor din Cehia și procedurile de plasare au permis influența prejudecăților rasiale din partea autorităților din domeniul educației. Date statistice compilate de către CEDR de la funcționarii și autoritățile ceha a fost prezentate la CEDO pentru a demonstra că procesul de înscriere la școală se realizează frecvent discriminând pe bază de rasă. De exemplu, un copil rom din Ostrava avea de 27 de ori mai multe șanse să fie plasat în școli pentru cei cu handicap decât un copil nerom aflat în aceeași situație. De fapt, în regiunea Ostrava, mai mult de jumătate din populația de copii romi au fost „închiși” în "școli speciale" și îndrumarea copiilor romi în școli speciale pentru persoanele cu handicap mintal se realiza aproape automat. Ca rezultat, sistemul școlar ceh a fost de fapt segregat, majoritatea copiilor romi frecventând școli separate de cele ale copiilor neromi vecini.

Dovezile în fața Curții, bazate pe cercetarea ERRC în orașul Ostrava, a demonstrat că procesul de selecție la școală discrimina în mod frecvent pe bază de rasă: mai mult de jumătate din populația de copii romi sunt școlarizați în școli speciale de remediere; mai mult de jumătate din populația școlilor speciale de remediere este de romi; orice copil rom ales în mod aleator are de 27 de ori mai multe șanse de a fi plasat în școli pentru cei cu handicap decât un copil nerom aflat în aceeași situație; chiar și în cazul în care copiii romi reușesc să evite capcana plasării într-o școală specială de remediere, aceștia sunt cel mai adesea școlarizați în școli din mediul urban care sunt sub standard și au un efectiv de elevi predominant romi.

În prima instanță, Curtea Europeană a decis inițial în favoarea Republicii Ceha și reclamanții au declarat recurs. *La 13 noiembrie 2007, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a decis că practica plasării copiilor romi în școli speciale a fost un act de discriminare rasială împotriva lor cu privire la dreptul la educație (însemnând o încălcare a art. 14 al Convenției coroborat cu art. 2 al Protocolului 1).*

CEDO a oferit o serie de constatări cheie importante. Discriminarea pe baza de, printre altele, origine etnică a unei persoane este o formă de discriminare rasială. Discriminarea rasială este o formă de gravă de discriminare și, având în vedere consecințele sale periculoase, se cere autorităților o vigoasă și o reacție viguroasă.

În ceea ce privește sarcina probei în cazurile de discriminare, Curtea a pus în aplicare principiul potrivit căruia, odată ce solicitantul a demonstrat o diferență de tratament este responsabilitatea Guvernului să demonstreze că tratamentul respectiv are o justificare obiectivă. Un pas important a fost făcut pentru a stabili dacă statisticile pot constitui mijloace de probă. În trecut, Curtea a declarat că statisticile nu ar putea, în sine, să dezvăluie o practică care ar putea fi considerată ca fiind discriminatorie (vezi *Hugh Jordan*¹²⁰). Cu toate acestea, în cazuri mai recente cu privire la problema discriminării în care reclamanții au susținut o diferență de tratament în efectul unei măsuri generale sau a unei situație de facto (a se vedea *Hoogendijk*¹²¹, și *Zarb Adami*¹²²), Curtea s-a bazat destul de mult pe statisticile elaborate de către părți pentru a stabili o diferență de tratament între două grupuri (bărbați și femei), în situații similare. Marea Cameră a remarcat în continuare informațiile furnizate de intervenienții terți precum că instanțele de judecată din multe țări și a instituțiile de monitorizare al tratatelor Națiunilor Unite admit, în mod obișnuit, statistici ca dovadă a discriminării indirecte, în scopul de a facilita sarcina victimelor de invocarea a dovezii prima facie. În aceste circumstanțe, Curtea a considerat că, atunci când vine vorba de evaluarea impactului unei măsuri sau practici cu privire la un individ sau grup, statisticile care în timpul examinării critice par a fi de încredere și semnificative vor fi suficiente pentru a constitui elementele de probă prima facie pe care solicitantul va trebui să le aducă. Acest lucru nu înseamnă totuși, că discriminarea indirectă nu poate fi dovedită fără dovezi statistice.

Curtea a subliniat poziția vulnerabilă a romilor , ceea ce înseamnă că trebuie acordată o atenție specială nevoilor lor și stilului lor de viață diferit, atât în cadrul de reglementare relevant, cât și în luarea deciziilor, în anumite cazuri (a se vedea *Chapman c. Regatul Unit*¹²³ și *Connors v . Regatul Unit*¹²⁴). Aceasta a observat că există un consens internațional în curs de dezvoltare între statele contractante ale Consiliului European, **recunoscând nevoile speciale ale minorităților și obligația de a proteja securitatea lor, identitatea și stilul de viață, nu numai cu scopul de a proteja interesele minorităților în sine, ci pentru a păstra o diversitate culturală de valoare pentru întreaga comunitate.**

Curtea a adăugat că reclamanții în prezentarea lor au avut de stabilit doar că, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, au fost tratați mai puțin favorabil decât copiii ne-romi aflați într-o situație comparabilă și că asta constituie cazul de discriminare indirectă. Marea Cameră a observat că **testele utilizate pentru a evalua abilitățile de învățare ale copiilor sau problemele acestora au dat naștere la controverse** și continuă să fie subiect de dezbateră științifică și de cercetare. Acceptând că nu este rolul său de a judeca validitatea unor astfel de teste, diverși factori, în speță, au condus Marea Cameră la concluzia **că rezultatele testelor efectuate la momentul faptelor nu au fost de natură să**

---

¹²⁰ *Hugh Jordan v. Regatul Unit*, ECtHR, 2001, App. No. 24746/94.

¹²¹ *Hoogendijk v. Olanda*, 2005, App. No. 58641/00.

¹²² *Zarb Adami v. Malta*, 2006, App. No. 17209/02.

¹²³ *Chapman v. Regatul Unit*, *op. cit.*, § 96.

¹²⁴ CEDO, 2004, App. No. 66746/01, § 84.

constituie o justificare obiectivă și rezonabilă în sensul articolului 14 al Convenției.

Faptele din speță au indicat că **regimul de școlarizare pentru copiii romi nu a beneficiat de garanții** care să asigure că, în exercitarea marjei sale de apreciere în domeniul educației, **statul a luat în considerare nevoile lor speciale în calitate de membri ai unei categorii dezavantajate.**

Mai mult decât atât, ca urmare a măsurilor, **reclamanții au fost plasați în școli pentru copii cu dizabilități mintale unde s-a folosit un curriculum mai simplu** decât în școlile obișnuite și unde **au fost izolați de elevii majoritari.** Ca urmare, ei au primit **o educație care le-a agravat dificultățile și le-a compromis dezvoltarea personală ulterioară** în loc de a le fi fost abordate problemele reale sau de ar fi fost ajutați să se integreze în școlile obișnuite și să dezvolte abilitățile care le-ar facilita viața în rândul populației majoritare. Într-adevăr, Guvernul a recunoscut implicit că locurile de muncă sunt mult mai limitate pentru elevii din școlile speciale.

În consecință, Marea Cameră a concluzionat că **a existat o încălcare în speță a articolului 14 al Convenției coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr 1** în ceea ce privește fiecare reclamant¹²⁵.

SAMPANIS ȘI ALȚII VS. GRECIEI (2008): ÎNSCRIERE COPII ROMI ÎN ȘCOLI SEPARATE

Cei 11 reclamanții, cetățenii greci de origine romă, locuiau în Psari, un site rezidențial autorizat aproape de Aspropyrgos (Grecia). Au făcut cazul cunoscut din cauza îngrijorării că, eșecul autorităților de a le oferi școlarizare corespunzătoare copiilor lor în timpul anului școlar 2004-2005 și plasarea ulterioară a acestora în clase speciale, într-o anexă a clădirii principale a școlii primare Aspropyrgos, a fost o măsură datorată originii romi a copiilor. La 21 septembrie 2004, reclamanții au vizitat, împreună cu alți părinți romi, incinta școlilor primare Aspropyrgos, cu scopul de a-și înscrie copiii. Potrivit acestora, directorii a două școli au refuzat să le înscrie copiii pe motiv că nu au primit nici un fel de instrucțiuni în acest sens de la ministerul competent. Directorii i-ar fi informat că, de îndată ce instrucțiunile necesare vor fi primite, vor fi invitați pentru continuarea formalităților. Cu toate acestea, părinții nu au fost, aparent, niciodată invitați să-și înscrie copiii la școală.

Guvernul elen a susținut că reclamanții au abordat pur și simplu școlile pentru a obține informații în vederea înscrierii copiilor lor și că directoarea le-a dat informațiile legate de documente necesare pentru acest scop. Ulterior, în noiembrie și decembrie 2004, o delegație de profesori de școală primară din Aspropyrgos au vizitat tabăra din Psari a romilor pentru a-i informa și convinge pe părinți de nevoia de a-și înscrie copiii la școală. O reuniune informală a fost convocată la data de 23 septembrie 2004 și s-a decis, în primul rând, că elevii de vârstă de admitere inițială la școală ar putea învăța în sediul existent al școlii din Aspropyrgos și în al doilea rând, că vor fi create clase suplimentare pentru copiii mai mari, pentru a-i pregăti pentru integrarea în clase obișnuite.

---

¹²⁵ D.H. si Altii v. Republica Ceha, aplicatia nr. 57325/00, Grand Chamber November 13, 2007, available at: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256#{"itemid":\["001-83256"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256#{)

La data de 9 iunie 2005, 23 de copii de etnie romă, inclusiv copii ai reclamantilor, au fost înscriși în anul școlar 2005-2006. Potrivit Guvernului, numărul de copii a ajuns la 54. În septembrie și octombrie 2005, din prima zi a anului școlar, părinții neromi au protestat cu privire la admiterea în școala primară a copiilor romi și au blocat școlile, cerând transferarea copiilor romi într-o altă clădire. Poliția a trebuit să intervină de mai multe ori pentru a menține ordinea și a preveni actele ilegale comise împotriva elevilor de etnie romă. La 25 octombrie 2005, reclamantii au semnat, potrivit spuselor lor, sub presiune, o declarație elaborată de către profesorii de școală primară, în sensul că sunt de acord cu transferul copiilor lor într-o clădire separată de școală. Astfel, din 31 octombrie 2005, copiilor reclamantilor li s-a predat într-o altă clădire, iar blocarea școlii a luat sfârșit. S-au înființat trei clase într-o clădire realizată din prefabricate pe un teren aparținând municipalității din Aspropyrgos. Copiii romi au fost transferați în această clădire la școala primară înființată în Aspropyrgos.

Reclamantii romi s-au plâns că au fost supuși, fără nicio justificare obiectivă sau rezonabilă, la un tratament care a fost mai puțin favorabil decât cel acordat copiilor neromi într-o situație comparabilă și aceasta constituie o încălcare a articolului 14 (interzicerea discriminării) coroborat cu Articolul 2 din Protocolul nr 1 (dreptul la educație). Ei au susținut, de asemenea, încălcarea articolului 13 (dreptul la un recurs eficient).

În 2008, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pronunțat hotărârea în cazul Sampanis și alții c. Greciei (2008). Principalele concluzii ale Curții au fost următoarele: **deși incidentele de natură rasistă care au avut loc în fața școlii primare Aspropyrgos în septembrie și octombrie 2005 nu ar putea fi imputate autorităților elene, se poate totuși prezuma că aceste incidente au influențat decizia de a plasa elevii de origine romă într-o anexă a școlii primare. Prezumția de discriminare a fost puternică și a rămas în sarcina Guvernului de a demonstra că diferența de tratament a fost rezultatul unor factori obiectivi care nu au legătură cu originea etnică.**

În timp ce probele nu au arătat că reclamantii s-au întâlnit cu un refuz vădit din partea autorităților școlare, **având în vedere vulnerabilitatea comunității de romi și având în vedere că articolul 14 impune, în anumite circumstanțe, o diferență de tratament, cu scopul de a corecta inegalitățile, autoritățile competente ar fi trebui să recunoască particularitatea cazului și să faciliteze înscrierea copiilor romi, chiar dacă unele dintre documentele administrative necesare nu erau disponibile.** Având în vedere legislația elena care recunoaște natura specifică a situației comunității rome și legislația națională care prevedea posibilitatea ca elevii să fie înscriși la cursurile școlii primare prin semnarea unei declarații de către cineva cu autoritate parentală asupra copilului, această obligație ar fi trebuit să fie deosebit de clară autorităților din cadrul școlii din Aspropyrgos, având în vedere că erau conștienți de problema de a oferi școlarizare copiilor care trăiesc în tabăra Psari și de necesitatea de a-i înscrie la școala primară.

Curtea Europeană a subliniat **importanța introducerii, în special în cazul copiilor aparținând minorităților etnice, a instrumentelor de diagnostic, relevante din punct de vedere pedagogic, pentru evaluarea capacităților copiilor cu nevoi de învățare și monitorizarea progresului acestora, cu scopul**

de a face posibilă plasarea lor în clase speciale pe baza unor criterii nediscriminatorii; punerea în aplicare a unui astfel de sistem de testare obiectiv ar înlătura orice suspiciuni ale romilor că au fost discriminați și în cele din urmă i-ar ajuta să se integreze în școlile obișnuite și în societatea locală.

Autoritățile competente nu au adoptat un singur criteriu clar, pentru selectarea copiilor care aveau nevoie să fie plasați în clasele pregătitoare speciale. În plus, în timp ce obiectivul declarat al claselor pregătitoare a fost pentru elevii în cauză, pentru a atinge nivelul de educație care le-ar permite să intre în clase obișnuite, în timp util, nu a existat nici o dovadă că aceste clasele pregătitoare au facilitat acest proces.

Revenind la acordul aparent al părinților romi pentru transferul copiilor lor în clasele speciale, clase doar de romi, Curtea a reiterat că **renunțarea la dreptul de a nu fi discriminat nu poate fi considerat valabilă și că acordul reclamanților nu a putut fi considerat unul informat.** Curtea nu a fost mulțumită de faptul că reclamanții au fost în măsură să evalueze toate aspectele situației și consecințele acordului pentru transferul copiilor într-o clădire separată.

În lumina celor de mai sus, Curtea Europeană a statuat că Guvernul nu a demonstrat că diferența de tratament a fost rezultatul unor factori obiectivi, care nu au legătură cu originea etnică a persoanelor în cauză și a găsit o încălcare a Articolului 14 (protecție împotriva discriminării) din Convenție combinat cu articolul 2 din Protocolul 1 (dreptul la educație).

ORSUS ȘI ALȚII V. CROAȚIA (2010): ÎNSCRIERE COPII ROMI ÎN CLASE SEGREGATE

15 cetățeni croați de etnie romă s-au plâns că au fost segregati în școala primară, datorită faptului că erau romi. Ei au urmat școala primară în satele Macinec și Podutren la momente diferite între anii 1996 și 2000. Aceștia au susținut că programa doar pentru romi din școlile lor au avut cu 30% mai puține informații decât conținutul curriculum-ului național oficial. Ei au afirmat că această situație a fost discriminare rasială și încalcă dreptul lor la educație, precum și dreptul de a nu fi supuși unui tratament inuman și degradant. În aprilie 2002, reclamanții au formulat o acțiune împotriva școlii primare. Ei au prezentat un studiu psihologic realizat pe copii romi care au învățat în clasele doar pentru romi din regiunea lor, care a relevat că educația segregată a produs daune emoționale și psihologice copiilor romi, atât în ceea ce privește stima de sine și dezvoltarea identității lor¹²⁶.

La 26 septembrie 2002, Tribunalul Municipal Čakovec a respins acțiunea legală, acceptând argumentul partilor reclamate precum că motivul pentru care majoritatea elevilor de etnie romă au fost plasați în clase separate a fost acela că nu erau fluenți în limba croată. Prin urmare, Curtea a considerat că acest lucru nu a fost ilegal și că reclamanții nu au reușit să dovedească acuzațiile lor cu privire la discriminarea rasială. În cele din urmă, instanța a concluzionat că reclamanții nu au reușit să demonstreze pretinsa diferență în curriculum-ul claselor doar pentru romi. La 17 octombrie 2002, reclamanții au formulat recurs împotriva hotărârii primei instanțe, susținând că aceasta a fost arbitrară și contradictorie. În data de 14 noiembrie 2002,

---

¹²⁶ Orsus și Alții v. Croația, aplicația nr. 15766/03, Marea Cameră (2010), disponibilă la: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97689>

Tribunalul Čakovec a respins recursul reclamanților, susținând raționamentul primei instanțe. Ulterior, la 19 decembrie 2002, reclamanții au depus o plângere la Curtea Constituțională în conformitate cu secțiunea 62 din Legea privind Curtea Constituțională. În plângerea lor către Curtea Constituțională au reiterat argumentele anterioare, bazându-se pe prevederile relevante ale Constituției și ale Convenției. Curtea a respins plângerea reclamanților, de asemenea. Ulterior, aceștia s-au adresat Curții Europene a Drepturilor Omului.

În 2010, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a pronunțat hotărârea în cazul Oršuš și alții vs Croația. CEDO a considerat că această cauză a ridicat în primul rând o problemă de discriminare și a reamintit statuările din jurisprudența sa, conform cărora, **rezultat al istoriei lor, romii au devenit un anume tip de minoritate dezavantajată și vulnerabilă. Prin urmare, au nevoie de o protecție specială, inclusiv în domeniul educației.** Curtea a luat act de motivele invocate de Guvern pentru plasarea reclamanților în clase doar pentru romi și anume că nu aveau cunoștințe adecvate de limba croată. Curtea a precizat că plasarea temporară a copiilor într-o clasă separată, pe motiv de deficient a limbii croate nu constituie, în mod automat o încălcare a articolului 14 din Convenție. Totuși, în cauza acesta măsura a afectat exclusiv membrii unui anumit grup etnic, ceea ce presupune că autoritățile ar fi trebuit să pună în aplicare garanții specific conforme cu Art. 14 din Convenție¹²⁷.

Legile croate aplicabile cazului și problemelor în cauză în acel moment nu prevedeau înființarea de clase separate pentru copiii care nu aveau competență în limba croată. Curtea Europeană a observat că **testele aplicate pentru a decide dacă elevii trebuie repartizați la clasele doar pentru romi nu au fost special concepute pentru a evalua cunoștințele copiilor de limba croată, ci au testat în schimb starea psiho-fizică generală a copiilor.** În mod similar, Curtea a considerat că, în timp ce reclamanții ar fi avut unele dificultăți de învățare, așa cum e sugerat de faptul că ei nu au reușit să promoveze clasa la un nivel superior în primii doi ani de școlarizare, aceste **dificultăți nu au fost abordate în mod corespunzător prin plasarea lor în clase doar pentru romi**¹²⁸.

În ceea ce privește **programa școlară**, Curtea Europeană a remarcat că, odată distribuiți în clasele doar pentru romi, reclamanților **nu le-a fost prevăzut un program special conceput pentru a aborda presupusul lor deficit de limbă.** Toți candidații și-au petrecut o perioadă importantă a educației lor în clase doar pentru romi. **Nu a existat nici o procedură de control special și, deși unii dintre reclamanți au participat la clasele mixte uneori, Guvernul nu a reușit să demonstreze că au fost întocmite rapoarte individuale pentru fiecare solicitant și progresul lui sau al ei în procesul de învățare al limbii croate. Lipsa unei proceduri de monitorizare stabilite și transparente a lăsat loc pentru măsuri arbitrare**¹²⁹.

¹²⁷ Idem. De vazut parag. 147-162.

¹²⁸ Idem. De vazut parag 188-162.

¹²⁹ Idem. De vazut parag.163-171

Statisticile prezentate de către reclamanți pentru regiunea în care au trăit nu au fost contestate de Guvern și au arătat o rată de abandon de 84% în cazul elevilor romi înainte de finalizarea învățământului primar. Reclamanții, fără excepție, au părăsit școala la vârsta de cincisprezece ani, fără finalizarea învățământului primar și rapoartele lor școlare evidențiază o participare slabă. Curtea a notat că o astfel de rată ridicată de abandon școlar în cazul elevilor romi în această regiune cerea **punerea în aplicare a unor măsuri pozitive, cu scopul de a crește gradul de conștientizare cu privire la importanța educației în rândul populației de romi și de a ajuta solicitanții cu orice dificultăți întâmpinate în programa școlară.** Cu toate acestea, potrivit guvernului, serviciile sociale au fost informate de participare slabă doar în cazul celui de-al cincilea solicitant și nu au existat informații precise care să fi fost furnizate într-o revenire ulterioară¹³⁰.

În ceea ce privește pasivitatea părinților și lipsa de obiecții legate de plasarea copiilor lor în clase separate, Curtea Europeană a statuat că **părinții, ei înșiși membri ai unei comunități dezavantajate și de multe ori educați în mod necorespunzător, nu au fost în măsură să cântărească toate aspectele situației și consecințele acesteia pentru a-și da consimțământul.** În plus, **nu poate fi acceptată nici o renunțare la dreptul de a nu fi supus discriminării rasiale, deoarece ar fi în contradicție cu un interes public important.** Reclamanții ar fi putut participa la cursurile la seral finanțate de guvern într-un oraș din apropiere. Cu toate acestea, asta nu ar fi fost suficient pentru a repara deficiențele descrise mai sus în educația reclamanților¹³¹.

Recunoscând în același timp eforturile depuse de către autoritățile croate pentru a se asigura că și copiii romi primesc școlarizare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a hotărât că **nu s-au constituit garanții adecvate la momentul respectiv pentru a asigura un tratament eficient pentru nevoile speciale ale reclamanților în calitate de membri ai unui grup defavorizat.** În consecință, plasarea, uneori, a reclamanților în clase doar pentru romi în timpul educației lor primare nu a fost justificată, cu încălcarea articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr 1¹³².

SAMPANI ȘI ALȚII V. GRECIA (2012): ÎNSCRIERE COPII ROMI ÎN CLĂDIRI SEPARATE

În data de 11 decembrie 2012, în cazul *Ioanna Sampani și alții v. Grecia*¹³³, intentat de 140 de romi (98 de copii și 42 de părinți), cu ajutorul Greek Helsinki Monitor, o organizație non-guvernamentală din Grecia, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că a fost vorba de o practică discriminatorie în temeiul articolului 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr 1, deoarece s-a constatat că funcționarea școlii în perioada 2008-2010 a dus la o discriminare continuă împotriva reclamanților romi.

¹³⁰ Idem. See para 176 and 177.

¹³¹ Idem. De vazut parag 178 si 179.

¹³² Orsus si Altii v. Croatia, aplicatia. 15766/03, Grand Chamber (2010), disponibil la: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-97689>

¹³³ ECtHR, 2012, Ap. Nr. 59608/09.

Cererea în cauză viza *segregarea educațională continuă* a copiilor romi la o școală numai de romi, respectiv Școala Elementară 12 din Aspropyrgos. Această segregare s-a realizat în pofida deciziei din data de 5 iunie 2008, în cazul Sampanis și alții c. Greciei, cazul în care CEDO a constatat încălcarea de către Grecia a Convenției în ceea ce privește excluderea școlară inițială a copiilor romi care trăiesc în Psari, Aspropyrgos și ulterior segregarea acestora într-o anexa (o anexă a Școlii Elementare nr 10 din Aspropyrgos). În urma hotărârii CEDO, Ministerul Educației a redenumit anexa Școlii Elementare nr 10 din Aspropyrgos ca Școala Elementară nr 12 din Aspropyrgos, astfel că Grecia ar putea pretinde în fața forurilor internaționale că segregarea școlară nu mai are loc.

În data de 22 februarie 2011, procurorul adjunct al Curții Supreme de Justiție din Grecia a emis un "Ordin scris urgent" (Protocolul Numarul 720/22-02-2011), adresat tuturor procurorilor locali din Grecia, în urma unei scrisori (16 februarie 2011) din partea "Organizațiilor Coordonate și Comunitățile de Romi Pentru Drepturile Omului din Grecia" (SOKADRE), în care se cerea să se investigheze în detaliu cazurile de excludere și de marginalizare a copiilor romi în „școli-ghetouri”, contrară legislației elene, precum și în urma mai multor circulare și altor instrucțiuni clare de la Parchetul Curții Supreme de Justiție¹³⁴. În conformitate cu Ordinul de mai sus, procurorul adjunct al Curții Supreme de Justiție din Grecia a cerut în mod oficial tuturor procurorilor locali din Grecia „să manifeste preocupare cu privire la fenomenul de excludere a romilor din sistemul public de învățământ din Grecia, în sensul că orice manifestare de rasism față de copiii romi ar trebui să fie eliminată și că integrarea lor nestingherită și egală - fără excludere și discriminare - ar trebui să fie asigurată în toate structurile de stat”. Este de remarcat faptul că, deși documentul de mai sus ("Ordinul") al Procuraturii nu se referă strict la prevederile specifice ale legislației grecești anti-discriminare, nu există nicio îndoială că cel puțin această autoritate judiciară a realizat pe deplin importanța extraordinară a punerii în aplicare a cadrului legal existent împotriva discriminării.

În hotărârea sa, în cazul **Sampani și alții v. Grecia** (cererea nr. 59608/09), Curtea Europeană a Drepturilor Omului a susținut, în unanimitate, că a existat o încălcare a articolului 14 (interzicerea discriminării) al Convenției privind drepturile omului coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr 1 (dreptul la educație).

Curtea Europeană a examinat dacă a existat o justificare obiectivă și rezonabilă pentru diferența de tratament. Aceasta a reiterat faptul că în cazul în care o diferență de tratament a fost bazată pe rasă, culoare sau origine etnică, noțiunea de justificare obiectivă și rezonabilă trebuie să fie interpretată cât mai strict cu putință. Curtea a constatat că un număr de state europene au întâmpinat dificultăți serioase în asigurarea școlarizării adecvate pentru copiii romi. Curtea a observat că acest **caz a determinat un exercițiu complex de echilibrare între interesele concurente și că nu a fost ușor să se găsească metode de predare adecvate pentru copii lipsiți de competență în limba de predare**. Cu toate acestea, Curtea a statuat că, în exercitarea marjei sale de apreciere în domeniul educației, **Grecia nu a luat în considerare nevoile specifice ale copiilor romi din Psari în calitate de membri ai unui grup defavorizat**.

---

¹³⁴ [Ibid.](#)

Curtea Europeană a observat că, deși a 9-a, a 10-a și a 12-a școală au împărțit aceeași zonă, **doar școala numărul 12 era frecventată de copiii romi**. Școala s-a confruntat, de asemenea, cu condiții materiale dificile, despre care directorul a atras atenția autorităților. Curtea a observat de asemenea, că **planul de a fuziona școlile 11 și 12 a fost respins** de către prefect și primar. Acesta din urmă a declarat într-o scrisoare către Ministerul Educației, ca din moment ce "țigani [au] ales să trăiască în dughene pe care ei înșiși [le-au] creat" și să "se angajeze în activități ilegale", sa nu se aștepte "să împartă aceeași sala de clasă ca și ceilalți elevi din Aspropyrgos". Apelurile Avocatului Poporului, care a descris instituția ca o "școală ghetou", au fost în zadar, iar reclamații nu au primit un răspuns la scrisorile lor către Ministerul Educației.

Curtea Europeană, constatând că **guvernul elen nu a dat nici o explicație convingătoare referitoare la motivul pentru care doar elevi romi au fost înscriși la școala nr.12, a concluzionat că funcționarea școlii între 2008 și 2010 a dus la o discriminare continuă** împotriva reclamanților. Prin urmare, a existat o încălcare a articolului 2 din Protocolul nr 1.

În conformitate cu articolul 46 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (forță obligatorie și executarea hotărârilor), Curtea a recomandat ca reclamanții, care erau încă de vârstă școlară să fie înscriși la o altă școală de stat și că cei care au ajuns la vârsta majoratului să fie înscriși la cursuri de "a doua șansă" sau la instituții de învățământ pentru adulți administrate de Ministerul Educației în cadrul LLP.

HORVATH SI KISS V. UNGARIA (2013): ÎNSCRIERE COPII ROMI ÎN ȘCOLI SPECIALE

Cazul Horvath și Kiss împotriva Ungariei se referă la diagnosticarea greșită și plasarea a doi copii romi în școli speciale. Datorită plasării într-o școală specială nu au putut să se înscrie la școlile secundare de masă. Horváth și Kiss au făcut plângere la CEDO că educarea lor într-o școală de remediere a reprezentat discriminare etnică în exercitarea dreptului lor la educație. Ei au afirmat că testele utilizate pentru plasarea lor în acele instituții au fost părtinitoare din punct de vedere cultural și bazate pe cunoștințe, punând astfel copiii romi în dezavantaj.

István Horváth s-a născut în 1994. El locuia într-o localitate de romi din Nyíregyháza, aproape de granița de est a Ungariei. În 2001 un comitet de experți în reabilitare i-a evaluat capacitatea mentală și l-au diagnosticat cu handicap mental ușor și au declarat ca are nevoie de cursuri la o școală pentru copii cu nevoi speciale. Conform diagnosticului el se putea înscrie doar la o școală specială, de remediere pentru copiii cu handicap. Părinților reclamantului nu li s-a permis să fie prezenți în timpul diagnosticării, acordul sau aprobarea lor nu au fost solicitate pentru plasarea în școala specială și părinții nu au fost informați cu privire la dreptul lor de a contesta decizia.

András Kiss s-a născut în 1992. El a început învățământul primar de masă într-o școală segregată (normală) în comunitatea de romi, unde a fost educat în cadrul unui program numit Step by Step, ca urmare a provenienței dintr-un mediu "socio-cultural" dezavantajat. În 2000, el a fost diagnosticat cu handicap mental ușor și i s-a recomandat o școală specială. Părinții lui nu au fost de acord și nu au consimțit înlocuirea, au vrut ca acesta sa fie educat într-o școală de masă.

Numărul de elevi romi în școala specială pe care o frecventau și solicitanți a fost de 40 la 50% în ultimii zece ani. Datele statistice au indicat că în 2007 romii reprezentau 8,7% din numărul total de elevi care frecventau școala primară din Nyíregyháza. În 1993, ultimul an în care datele despre proveniența etnică au fost colectate în mod oficial în învățământul public din Ungaria, cel puțin 42% din copiii din programul educațional special erau de origine romă, conform estimărilor oficiale, deși acestea au reprezentat doar 8,22% din totalul corpului studentesc.

Ambii candidați romi au afirmat că Grupul de experți (GE) i-au discriminat și le-au pus un diagnostic greșit ca având un "ușor handicap mental", datorită etniei, mediului social și economic din care proveneau. Ei au afirmat că experții aveau posibilitatea de a alege testele pe care le aplicau, și că era bine-cunoscut în rândul experților că unele teste au fost părtinoare din punct de vedere cultural și au dus la diagnosticarea greșită a copiilor defavorizați, în special a celor de etnie romă. Această eroare sistemică își are originea în sistemul de diagnosticare greșită, care nu a luat în considerare contextul social sau cultural al copiilor romi, ca atare a fost părtinitor și, prin urmare, a condus la diagnosticarea greșită a copiilor romi. Ei au susținut că aceasta a fost responsabilitatea experților cărora li se cerea de către lege să fie experimentați în domeniul dizabilităților mentale și, prin urmare, obligați să cunoască simptomele unui astfel de handicap, pentru a se asigura că numai copiii cu dizabilități mintale reale vor fi educați în școli sau clase speciale. În plus, și prin încălcarea normelor de procedură, părinții reclamanților nu au fost informați cu privire la procedura grupului de experți sau consecințele actelor lor sau a drepturilor acestora de a participa la evaluarea copilului și de a face apel împotriva deciziilor în cauză, astfel încât dreptul lor constituțional de a apela la o cale de atac a fost încălcat.

La 27 mai 2009 un Tribunal Regional din Ungaria a constatat că modul de comportare al inculpaților față de reclamanți constituie o încălcare a dreptului egalității de tratament și educație și, prin urmare, i-a somat să plătească, solidar și individual, un milion de forinți, aprox. 3450 EUR cu titlu de daune. Curtea a explicat că a fost chemată să constate dacă respondenții au asigurat drepturile civile ale reclamanților, fără nici o discriminare. A motivat că reglementările relevante prevedeau în mod clar că GE ar trebui să individualizeze fiecare caz, să decidă cu privire la nevoile speciale ale fiecărui caz în funcție de necesitățile și circumstanțele copilului, să identifice motivele care stau la baza oricăror nevoi speciale, precum și să stabilească servicii de sprijin specifice necesare copilului în funcție de gradul de handicap. Curtea a considerat că acest tip de individualizare a lipsit în cazul reclamanților și că Grupul de experți nu a reușit să identifice serviciile profesionale specifice, care ar putea ajuta reclamanții în educația lor. În opinia Curții, Consiliul Județean nu a reușit să asigure un control eficient asupra grupului de experți.

Pe baza recursului introdus de către Școala Specială și Consiliul Județean, Curtea de Apel Debrecen a inversat hotărârea primei instanțe și a respins cererile reclamanților împotriva acestor doi respondenți. Curtea de Apel a fost de acord cu apărarea Școlii Speciale, că nu a făcut mai mult de a înscrie solicitanții conform recomandărilor GE. Aceasta a considerat că a fost responsabilitatea Consiliului Județean de a asigura un control eficient asupra funcționarii legale a Școlii Speciale și a Grupului de experți. Curtea a considerat că o omisiune în acest sens ar putea stabili răspunderea

Consiliului Județean, în special datorită faptului că drepturile procedurale ale părinților nu au fost respectate.

Curtea de Apel a mai menționat că, cu scopul de a preveni diagnosticarea greșită și segregarea ulterioară a copiilor romi în școlile de remediere, a existat o nevoie neîmplinită, pentru dezvoltarea unui nou sistem de teste de diagnostic care ar trebui să ia în considerare mediul cultural, lingvistic și social al copiilor. Cu toate acestea, a considerat că lipsa de instrumente de diagnosticare corespunzătoare și plasarea ulterioară a solicitanților în școlile de remediere nu au avut nici o legătură cu originea lor etnică și, prin urmare, nu a considerat că a existat o discriminare împotriva reclamanților, concluzionând că drepturile lor nu au fost încălcate. În opinia sa, reclamanții nu au suferit nici un prejudiciu ca urmare a comportamentului ilicit al respondenților, din moment ce, în opinia experților numiți de instanță, au fost educați în conformitate cu abilitățile lor mentale.

Fundația Șansă pentru Copii (CFCF), reprezentând victimele de etnie romă înaintea Curții a depus o cerere de reexaminare în fața Curții Supreme. CFCF a susținut că nu a existat nici un standard profesional național stabilit cu privire la sistemul de diagnosticare în Ungaria. Erorilor sistemice cunoscute ale sistemului de diagnostic, împreună cu ignorarea mediului social, cultural și lingvistic defavorizat, a avut ca rezultat un număr disproporționat de mare de copii romi diagnosticați ca având "handicap mental ușor". CFCF a solicitat Curții Supreme să stabilească, ca o analogie cu cazul lui DH și alții c. Republicii Cehe, ca diagnosticarea greșită a copiilor romi a constituit o discriminare. O astfel de diagnosticare greșită reprezintă discriminare directă - sau, alternativ, indirectă - bazată pe originea etnică, socială și economică a solicitanților. Curtea Supremă de Justiție din Ungaria a revizuit judecata celei de-a doua instanțe și a găsit-o în parte nefondată. A concluzionat că atitudinea Școlii Speciale și a Consiliului Județean nu a încălcat dreptul reclamanților la egalitatea de tratament, în termen de discriminare directă sau indirectă. Curtea Supremă de Justiție a mai menționat că erorile sistemice ale sistemului de diagnostic care duce la diagnosticarea greșită - indiferent de impactul acesteia asupra reclamanților - nu a putut stabili răspunderea respondenților. Crearea unui protocol profesional adecvat, care să ia în considerare situația dezavantajată specială a copiilor romi și să amelioreze erorile sistemice ale sistemului de diagnostic este de datoria statului. Curtea a observat că manipularea GE a drepturilor părintești au încălcat legea în cauză.

Reclamanții romi s-au adresat mai departe Curții Europene a Drepturilor Omului, reprezentați de către Fundația Șansă pentru Copii (CFCF) și Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC). La 29 ianuarie 2013, Curtea a pronunțat hotărârea sa.¹³⁵

Curtea Europeană a notat că numărul copiilor romi a fost supra-reprezentat în rândul elevilor de la școala primară și profesională de remediere frecventate de reclamanți și **copiii romi au fost în general supra-reprezențați în trecut în școlile de remediere din Ungaria din cauza diagnosticării greșite de handicap mintal**. Cifrele care stau la bază au fost de necontestat de guvernul maghiar. Curtea a constatat un caz *prima facie* de discriminare indirectă.

---

¹³⁵ Horvath și Kiss v. Hungary, aplicația nr. 11146/11, Secțiunea a doua (2013), disponibilă la: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-116124>

Prin urmare, guvernul a trebuit să dovedească faptul că această diferență de tratament nu a avut efecte în mod disproporționat dăunătoare. Curtea a admis că poziția guvernului maghiar de a păstra școlile speciale a fost motivată de intenția de a găsi o soluție pentru copiii cu nevoi educaționale speciale. De asemenea, a recunoscut că autoritățile maghiare au luat o serie de măsuri pentru a evita diagnosticarea greșită în vederea plasamentului școlar. Cu toate acestea, **Curtea a împărtășit preocuparea altor instituții ale Consiliului European cu privire la curriculum-ul, mai degrabă de bază utilizat în școlile speciale și segregarea cauzată de acesta.** Un raport privind Ungaria, publicat de Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI), în 2009, a constatat că marea majoritate a copiilor cu dizabilități de învățare ușoare ar putea fi integrați cu ușurință în școlile de masă, dar au fost de multe ori diagnosticați greșit din cauza diferențelor culturale. După ce au fost plasați greșit, a fost puțin probabil ca acei copii să poată ieși din sistemul de educație inferior. Întrucât reclamanții nu au adus plângerea lor cu privire la presupusele problemele structurale de testare părtinitoare în fața instanțelor maghiare, Curtea a declarat o parte a cererii inadmisibilă. Aceasta a remarcat, totuși, că testele care au fost utilizate pentru a evalua capacitatea de învățare a reclamanților au dat naștere controverselor și au continuat să fie subiect de dezbatere științifică. În special, autoritățile maghiare au stabilit valoarea limita de handicap mintal la IQ 86 și, astfel, semnificativ mai mare decât valoarea OMS a IQ de 70.

CEDO a subliniat că "un rezultat al istoriei lor turbulente și al dezrădăcinării constante, romii au devenit un tip specific de minoritate dezavantajată și vulnerabilă. Ei au nevoie, prin urmare, de protecție specială. **Poziția lor vulnerabilă înseamnă că trebuie acordată o atenție specială nevoilor lor și stilului lor de viață diferit, atât în cadrul de reglementare relevant, cât și în deciziile luate în anumite cazuri**¹³⁶. Curtea a precizat că modul de redactare a articolului 2 din Protocolul nr 1 implică o obligație pozitivă din partea statului¹³⁷ și că, în lumina lipsei de obiectivitate în cadrul procedurilor de repartizare din trecut în școli speciale, statul are **obligații pozitive specifice pentru a evita perpetuarea discriminării din trecut sau a practicilor discriminatorii deghizate în teste aparent neutre**"¹³⁸.

În timp ce Curtea nu a fost în măsură să evalueze validitatea testelor aplicate în Ungaria, pentru a evalua capacitatea mentală a unui copil, Curtea a constatat că "cel puțin, există pericolul ca testele să fi fost părtinitoare din punct de vedere cultural. Pentru Curte, problema a fost, prin urmare, să stabilească în ce măsură au fost aplicate măsuri de siguranță speciale, care să fi permis **autorităților să ia în considerare, în procesul de revizuire bianual și la plasare, particularitățile și caracteristicile speciale ale solicitanților romi care le-au dat, având în vedere riscul ridicat de diagnosticare greșită, discriminare și plasare necorespunzătoare**"¹³⁹.

¹³⁶ Oršuš și Altii, §§ 147-148

¹³⁷ Horvath și Kiss v. Hungary, para. 103

¹³⁸ Idem; para. 116.

¹³⁹ Ibid; para. 121

Prin urmare, situația de fapt a indicat că **regimul de școlarizare pentru romi, cu presupusul "ușor handicap mental", nu a fost urmat de garanții adecvate, care s-ar fi asigurat că nevoile lor speciale în calitate de membri ai unui grup defavorizat au fost luate în considerare. Ca urmare, aceștia au fost izolați de elevii din populația majoritară și au primit o educație care este probabil să fi compromis dezvoltarea lor personală** în loc să îi ajute să dezvolte abilități care să le faciliteze viața în rândul populației majoritare. Curtea a considerat că guvernul maghiar nu a reușit să dovedească faptul că diferența de tratament nu a avut efecte prejudicioase disproporționate pentru reclamanți și au stabilit o **încălcare a articolului 2 din Protocolul nr 1, coroborat cu articolul 14** în ceea ce privește ambii solicitanți¹⁴⁰.

LAVIDA ȘI ALȚII V. GRECIA (2013): ÎNSCRIERE COPII ROMI ÎN ȘCOLI

La data de 21 octombrie 2011, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a comunicat Greciei altă aplicație¹⁴¹ în ceea ce privește comunitatea de romi din Sofades-Grecia Centrală, unde toți cei 550 de elevi romi frecventau școala primară de romi numărul 4, spre deosebire cei de 289 de elevi ne-romi care frecventau școlile primare nerome numărul 1 și 2¹⁴². Evoluția de la comunicarea cererii Lavida și alții au fost un indicativ de rezistență a multor comunități locale în fața integrării elevilor romi în școlile de masă pentru toți elevii.

În data de 23 decembrie 2011, Biroul Secretarului Special din cadrul Ministerul Educației a ordonat transferul (în vigoare de la 1 ianuarie 2012) tuturor copiilor romi de clasa I care frecventau cursurile școlii nr 4, în alte cinci școli municipale din Sofades și din satele din jur¹⁴³. În același timp, acestor școli urma să li se desemneze personal didactic de specialitate cu scopul de a asigura integrarea școlară armonioasă a elevilor romi. Din anul școlar următor (2012-2013), elevii care urmau să fie înscriși în clasa întâi, nu a făcut asta la Școala primară nr 4, dar s-au dispersat și au fost înscriși în cele cinci școli primare menționate mai sus. În acea scrisoare, Secretarul Special și-a exprimat "*profunda îngrijorare*" în ceea ce privește proporția de elevi romi în anumite școli primare din prefectura Karditsa, în special în lumina "punerii în aplicare a hotărârii în cazul Lavida împotriva Greciei, în fața Curții Europene a Drepturilor Omului." Această decizie a provocat scandal în comunitatea ne-romă din Sofades (aproximativ 40% din totalul populației, comparativ cu 60% comunitatea de romi) și a cauzat reacțiile rasiste virulente din partea societăților locale din Sofades și Karditsa, ceea ce a dus la închiderea școlilor unde elevii romi urmau să fie transferați.

Ca urmare, la 26 ianuarie 2012, Ministerul Educației a *anulat decizia de desegregare* anunțând un regres eficient în starea anterioară de segregare predominantă, cu o "glazură" de desegregare simbolică, care a inclus crearea unei noi școli primare doar pentru romi, numărul 5 și selectarea a doar 9 elevi din clasa întâi care sa fie înregistrați în mod oficial, la școlile primare 1 și 2, dar sa fie atribuiți claselor pregătitoare

¹⁴⁰ Horvath si Kiss v. Ungaria

¹⁴¹ CEDO, cazul Lavida si altii v. Grecia (2013); Ap. nr. 7973/10.

¹⁴² Helsinki Monitor Grecia, Raport paralel despre conformitatea Greciei cu Conventia ONU pentru Drepturile Copilului: actualizare (Martie 2011 – Mai 2012), p. 5.

¹⁴³ De vazut si Raportul annual al Avocatului Poporului-Grecia 2012 2012, http://www.synigoros.gr/?i=kdet.el.ehtisies_ektheseis_documents.93959.

adapostite la sediul Grădiniței 5 [care se află în noua așezare de romi și este frecventată exclusiv de elevi romi]. În plus, de la începutul anului școlar 2012-2013, elevii din Grădinița 5 urmau să fie înscriși la diferite școli primare din orașul Sofades în condițiile în care numărul lor nu va depăși 20% din totalul efectivului de elevi din orice școală.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a observat că **școala primară nr. 4 din Sofades era o școală frecventată numai de către copiii romi**. În ciuda regulii care spunea că elevii urmau să fie educați în școlile situate lângă reședința acestora, nici un copil nerom care locuia în cartierul arondat școlii nr. 4 nu frecventa acea școală. Curtea Europeană a mai menționat că **școala nr. 4 nu a fost înființată ca o școală destinată exclusiv copiilor romi și nu a inclus cursuri de pregătire sau de sprijin pentru copiii romi care au dorit să se mute la o școală de stat obișnuită, după ce au atins un nivel suficient de educație**. Școala nr. 4 a fost o școală obișnuită, care a oferit un program similar cu cel din alte școli primare de stat.

Curtea Europeană a constatat că autoritățile competente, în special **Ministerul Educației, a fost informat despre existența segregării etnice în educația copiilor** romi din Sofades. Această situație a fost descrisă în două scrisori trimise către Minister și într-un raport al Departamentului Regional de Educație. Raportul a atras atenția asupra situației existente și a recomandat autorităților să evite plasarea copiilor romi în școli care sunt frecventate exclusiv de copiii aparținând comunităților de romi, în scopul de a pune capăt excluziunii sociale și de a promova integrarea romilor. Acesta a sugerat construirea unor noi școli și retrasarea hărții cu zona arondată școlii. Acesta a observat că educația copiilor romi în școlile existente în Sofades a fost imposibilă, dat fiind numărul mare de elevi și lipsa infrastructurii. Raportul a remarcat, de asemenea, refuzul Consiliului municipal de a închide școală 4 și reacțiile ostile ale părinților elevilor neromi atunci când copiii romi au fost înscriși în alte școli din Sofades.

Curtea Europeană a observat că **autoritățile competente au recunoscut oficial existența segregării în școala în cauză, precum și necesitatea de a o corecta**. Cu toate acestea, **Curtea nu a putut subscrie la argumentul Guvernului că pentru anul școlar 2009-2010 ar fi fost suficient ca părinții candidaților să solicite transferul copiilor lor la o altă școală obișnuită, cu scopul de a pune capăt sentimentului de discriminare**.

Chiar și în absența oricărei intenții de discriminare din partea statului, Curtea Europeană a statuat că o poziție care a constatat în continuarea educației copiilor romi într-o școală de stat frecventată exclusiv de copii care fac parte din comunitatea de romi și a decide împotriva măsurilor anti-segregare eficiente nu pot fi considerate justificată în mod obiectiv de un scop legitim. Situația reclamată de către reclamanti pentru anul școlar 2009-2010 au durat până în anul școlar 2012-2013. Ulterior, Curtea a constatat că a existat o încălcare a articolului 14 coroborat cu articolul 2 din Protocolul nr 1¹⁴⁴.

¹⁴⁴ De vazut cazul Lavida si altii c. Grecia, *Requête no.7973/10*, Arret, 30 mai 2013, Definitif, 30/08/2013, disponibil la: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{"itemid":\["001-119974"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{)

4. CAZURI DE SEGREGARE ȘCOALARĂ A COPIILOR ROMI ÎN ROMÂNIA

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a fost sesizat cu diferite plângeri privind situații de segregare a copiilor romi, reținându-se plasarea acestora fie în clădiri separate anexe ale școlii sau situate în afara școlii, înscrierea în clase separate în aceeași clădire, preluarea respectiv mutarea în clase separate în ciclul ulterior de învățământ, fie plasarea în școli pentru copii cu nevoi speciale. Romani CRISS împreună cu alte organizații neguvernamentale au monitorizat diferite situații de segregare școlară a copiilor romi și au sesizat în consecință Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării precum și instanțele de judecată solicitând constatarea faptului ca a separa copiii în unități școlare pe considerentul apartenenței etnice constituie discriminare.

4.1. Inscrierea copiilor romi în clădiri anexe ale școlii: Romani CRISS v. Școala Cehei

Romani CRISS a monitorizat primul caz de segregare școlară în anul 2003. Cazul Romani CRISS v. Școala Cehei viza, în esență, formarea și menținerea unor clase separate pentru copii romi precum și funcționarea acestora într-o anexă (fost grajd) la școala principală. De asemenea, cazul pune în discuție condițiile improprii de desfășurare a cursurilor pentru copii romi în clădirea anexă spre deosebire de condițiile disponibile în clădirea principală a școlii unde învățau copii neromii. Romani CRISS a promovat prima acțiune în constatarea și sancționarea unui caz de segregare, susținând discriminarea copiilor romi, în fața Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)¹⁴⁵.

Prin hotărârea cu nr. 218/23.06.2003, CNCD a reținut că faptele sesizate de CRISS constituie acte de discriminare și a dispus sancționarea școlii cu avertisment. Colegiul CNCD a luat act de faptul că împărțirea în clase diferite „nu se face potrivit calificativelor obținute de-a lungul anilor” iar condițiile diferite pentru desfășurarea orelor de curs „sunt mai bune în clădirea principală decât în clădirea anexă”¹⁴⁶. CNCD a considerat că nu exista o justificare obiectivă a tratamentului în discuție (implicit discriminare indirectă), fără a analiza dacă a existat un raport de cauzalitate direct între originea etnică a copiilor romi și condițiile de studiu diferite, respectiv plasarea exclusivă a acestora într-o clădire separată¹⁴⁷.

---

¹⁴⁵ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS, Gergely D., Morteau M., „Implementarea legislației anti-discriminare în România, Combaterea discriminării etnice prin proceduri judiciare”, Editura ECA, București, 2004.

¹⁴⁶ Pentru detalii privind cazul Romani CRISS v. Școala Cehei a se vedea Romani CRISS, Respectarea Drepturilor Omului: Romii cetățeni ai statului de drept, București, 2004; similar Romani CRISS, Gergely D., M. Morteau, Implementarea legislației anti-discriminare în România, Combaterea discriminării etnice prin proceduri judiciare, București, 2004.

¹⁴⁷ Pentru detalii a se vedea Gergely D. Segregarea copiilor romi în sistemul educațional românesc și protecția juridică împotriva discriminării, Noua Revista de Drepturile Omului, nr. 1/2009, Vol.5 Ianuarie-Martie, București, C.H. Beck, 2009

Deși hotărârea este extrem de criticabilă din prisma ambiguității încadrării juridice cât și a lacunelor motivării¹⁴⁸, trebuie spus că CNCD a pronunțat la data respectivă prima decizie a unei instituții publice din România prin care s-a constatat că segregarea copiilor romi în sistemul educațional constituie o faptă de discriminare.

4.2. Inscrierea copiilor în “școli speciale”: Romani CRISS v. Grup Școlar Special

Romani CRISS a monitorizat cazul semnalat inițial de postul public de televiziune (TVR 1) în legătură cu situația copiilor romi din localitatea Dumbrăveni. Era vorba despre procesul de transferare al copiilor romi din cadrul unității de învățământ, clasele I-XII (Liceu Teoretic) la „Grupul Școlar Special” din localitate, o unitate școlară adresată copiilor cu dizabilități intelectuale. Din discuțiile cu reprezentanții școlii a reieșit faptul că, după o testare efectuată de comisia înființată la nivelul Inspectoratului Școlar Județean, copiii care rămâneau repetenți 2 sau 3 ani erau mutați. Comisia hotărâra dacă elevii au probleme de sănătate mintală și se decidea mutarea la școala specială, eliberându-le certificate din care reieșea că sunt copii cu cerințe educaționale speciale. Urmare acestei politici, peste 90% din copii care frecventau Grupul Școlar Special erau de etnie romă, deși motivele mutării, în mare parte, erau legate de repetenție și nu de existența unei dizabilități în legătura cu intelectul copilului.

În ianuarie 2007, Romani CRISS a sesizat CNCD cu privire la practica de analiză și repartizare a copiilor romi în unitatea de învățământ pentru copii cu nevoi speciale¹⁴⁹ ce conduce la discriminarea acestora pe criteriul originii etnice. De asemenea, Romani CRISS, organizația Șanse Egale Zalău și Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului Șanse Egale pentru Roma/Sinti au formulat o acțiune la Judecătoria Sibiu împotriva Liceului teoretic Dumbrăveni, Grupului Școlar Special Dumbrăveni, Inspectoratului Școlar Județean, Ministerul Educației, Serviciul de Evaluare Complex și Comisia pentru Protecția Copilului Sibiu, solicitând anularea situației create prin discriminare, în principal, prin adoptarea unui plan de desegregare a copiilor romi, precum și obligarea la plata sumei de 1 lei, cu titlu de daune morale.

Prin hotărârea nr. 733 din 11.06.2008, CNCD a hotărât că faptele prezentate de CRISS constituie discriminare și a recomandat Ministerului Educației să depună toate diligențele necesare pentru a adopta măsuri în vederea înlăturării tratamentului discriminatoriu aplicat elevilor de etnie romă care au fost mutați din școlile de masă în școli speciale, pe considerentul nevoilor socio-economice. S-a reținut că în practică, sistemul de evaluare al elevilor în vederea înscrierii în școli speciale nu a fost unul obiectiv, producând efecte disproporționate în privința copiilor romi. În plus, înscrierea a fost motivată mai degrabă de considerente socio-economice (sprijinul financiar și material acordat copiilor) decât din motive de status medical determinând efecte discriminatorii față de copiii romi. Statistic, s-a constatat că elevii de etnie romă reprezintă majoritatea covârșitoare a copiilor din aceste școli speciale, fără a exista, în toate cazurile, un motiv medical de

¹⁴⁸ Idem.

¹⁴⁹ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, CRISS v. Liceul Teoretic cu clasele I-XII Dumbrăveni, Grupul Școlar Special Dumbrăveni, ISJ Sibiu și Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, pag. 117.

natură a justifica înscrierea¹⁵⁰. De asemenea, CNCD a fost de opinie că „în școlile speciale, elevii trebuie încadrați exclusiv sub imperiul îndeplinirii cerințelor expres prevăzute de legislația în materie corelativ situației speciale în care se află acești elevi însă nu sub aspectul situației socio-economice”¹⁵¹.

Practic CNCD a constatat că înscrierea copiilor de etnie roma în școala pentru copii cu nevoi speciale constituie discriminare utilizând argumentele reținute în cauza D.H. și alții v. Cehia soluționată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin hotărârea nr. 733 din 11.06.2008. CNCD a reținut o prezumție de discriminare indirectă privind repartizarea copiilor romi în raport cu numărul disproporționat al acestora în școală, lipsa unei justificări obiective raportat la sistemul de evaluare, analiza testelor precum și aspectul referitor la consimțământul părinților ce nu poate echivala cu renunțarea la dreptul de a nu fi discriminat.

Din păcate instanțele de judecată¹⁵² au respins acțiunea formulată de Romani CRISS CRISS și Sanse Egale din motive procedurale, fondul problemei nefind analizat.

4.3. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Amaro Suno v. Grup Scolar Auto

Romani CRISS și Amaro Suno au monitorizat situația elevilor romi la Grupul Școlar auto din Craiova. La nivelul școlii structura pe clase releva o disproporție evidentă în privința copiilor romi. Astfel, la clasa a III-a exista un număr de 3 clase: la clasa a III-a, A din 16 elevi înscriși, 6 erau majoritari, iar 10 romi; la clasa a III-a B, din 24 de elevi înscriși, 16 erau majoritari iar 8 erau romi; la clasa a-III-a C, din 17 elevi înscriși, totii erau romi. La nivelul clasei a IV-a exista un număr de 3 clase cu următoarea structură:- la clasa a-IV-a A, din 28 de elevi înscriși, 20 erau majoritari, iar 8 romi; la clasa a IV-a B, din 28 de elevi înscriși, 18 erau majoritari, iar 10 erau romi; la clasa a-IV-a B, din 23 de elevi înscriși, totii erau romi¹⁵³. La nivelul clasei a VI-a exista un număr de 3 clase cu următoarea structură: la clasa aVI-a A, din 20 de elevi înscriși, 4 erau majoritari, iar 16 romi; la clasa a-VI-a B, din 24 de elevi înscriși, 21 erau majoritari, iar 3 romi.

În februarie 2007, Romani CRISS a depus plângere la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, considerând că școala a aplicat un tratament diferențiat elevilor de etnie romă prin separarea acestora, la clasele a-III-a, a-IV-a, și a-VI-a față de elevii majoritari. Cu privire la aceleași aspecte, Romani CRISS a formulat și acțiune în fața Judecătoria Craiova prin care a cerut daune morale în valoare de 1 RON și obligarea școlii reclamate la restabilirea situației anterioare discriminării, adică repartizarea copiilor în clase .

CNCD a constatat că în structura anului școlar au fost formate și menținute două clase constituite exclusiv din copii de etnie romă. Prin hotărârea nr. 103 din

---

¹⁵⁰ A se vedea Romani CRISS, Drepturile omului în practică, (2008-2009), Monitorizarea segregării copiilor romi în educație.

¹⁵¹ CNCD, hotărârea nr. 733 din 11.06.2008

¹⁵² Judecătoria Sibiu, Tribunalul Sibiu, Curtea de Apel Alba Iulia

¹⁵³ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, CRISS și Amaro Suno v. Grupul școlar auto Craiova și ISJ Dolj, pag. 109.

25.05.2007, CNCD a considerat ca formarea unor clase pe considerente de origine etnică constituie discriminare și a recomandat conducerii școlii și Inspectoratului Școlar să adopte măsurile necesare pentru realizarea procesului de desegregare¹⁵⁴.

Judecătoria Craiova a respins acțiunea formulată de Romani CRISS. În data de 21.11.2008, Tribunalul Craiova a admis în parte apelul formulat de CRISS și a obligat Inspectoratul Școlar și Grupul Școlar Auto la plata de daune în valoarea de 1 ron, precum și scuze față de comunitatea locală de romi.

4.4. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Romii Romașcani v. Școala 3

Romani CRISS și Asociația “Romii Romașcani” au monitorizat situația copiilor romi care învățau separat de copiii majoritari în clasele a-II-a, a-III-a și a-IV-a ale Școlii nr. 3 din Roman. În anii școlari 2003-2006 au fost formate clase în care învățau doar copii romi în proximitatea comunității de romi. În anul școlar 2005/2006, Inspectoratul Școlar a propus desființarea acestor clase și desegregarea lor¹⁵⁵. Liderul local al romilor nu a fost de acord cu desființarea claselor din comunitate solicitând păstrarea claselor separate. Din cauza lipsei spațiului, clasele au fost mutate la școala nr. 3 din Roman, situată la o distanță de 2-3 km de comunitate. Clasele de copii romi, astfel cum au fost formate inițial, au fost mutate în corpul B iar ulterior în corpul A al Școlii nr. 3. Practic, copii romi învățau în clase separate față de copiii majoritari, în cadrul aceleiași unități școlare¹⁵⁶.

În martie 2007, Romani CRISS a depus plângere la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării cu privire la menținerea claselor separate cu copii romi¹⁵⁷.

Prin hotărârea 338 din 03.09.2007, CNCD a pus în discuție problema realizării unui just echilibru între situația și interesul copiilor romi, ca membrii ai unei comunități etnice dezavantajate și interesele școlii, considerând că principiul pedagogic al constituirii respectiv al menținerii omogenității etnice a unei clase de studiu nu poate justifica per se segregarea etnică a copiilor romi. Pe de altă parte, CNCD a reținut ca efectul constituirii, al mutării sau preluării unor clase exclusiv formate din copii de etnie romă, reprezintă o formă de discriminare directă pe criteriul etniei, prin care se afectează accesul inegal al copiilor romi la o educație de calitate¹⁵⁸.

În cazul Romani CRISS v. Grup Școlar Auto și cazul Romani CRISS v. Școala 3, prin hotărârile nr. 103 din 24.06.2007 și nr. 338 din 03.09.2007, pentru prima oară, CNCD a încadrat în mod explicit segregarea copiilor romi în clase separate, ca discriminare directă, respectiv discriminare indirectă. Colegiul CNCD a

---

¹⁵⁴ Idem

¹⁵⁵ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, CRISS și Asociația „Romii Romașcani” vs. Școala nr. 3 Roman și ISJ Neamt, pag. 118

¹⁵⁶ Idem

¹⁵⁷ Idem

¹⁵⁸ A se vedea CNCD, Raport privind implementarea Directivei rasiale în România 2003-2010, Secțiunea X. Segregare etnică. Educație. A., la www.cncd.org.ro

considerat că existența unor clase formate din elevi romi este contrară prevederilor cuprinse în Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, a Convenției ONU privind drepturile copilului și Convenției UNESCO privind discriminarea în educație¹⁵⁹. În plus, s-a raportat la contextul emiterii de către Ministerul Educației a Notificării nr. 29323/20.04.2004 și a Ordinului Ministerului educației nr. 1540 din 19.07.2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi.

CNCD a abordat problema raportului de cauzalitate între constituirea/menținerea separată a claselor de studiu și originea etnică a copiilor spre deosebire de abordările anterioare în care s-a urmărit mai degrabă raportul justificării măsurilor în cauză. Acest aspect a fost tratat în mod expres în hotărârea nr. 338/2007, Colegiul tranșând atât chestiunea cazualității cât și a justificării invocate de autoritățile școlare cu privire la principiul preluării claselor în forma omogenă.¹⁶⁰

4.5. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Amaro Suno v. Școala 19

Romani CRISS și Amaro Suno au monitorizat situația elevilor din Craiova, înscriși la Școala nr. 19 din localitate. În clasele V-VIII erau înscriși un număr total de 106 copii de etnie romă. La nivelul ciclului primar, s-a constatat că la unele clase (I, III și V) elevii erau exclusiv sau în majoritate covârșitoare de etnie romă. Repartizarea elevilor era următoarea: La clasa a-I-a A, toți elevii înscriși erau majoritari; la clasa a-I-a B, din 20 elevi 6 erau romi; la clasa a-I-a C, din 19 elevi înscriși toți erau romi¹⁶¹. La nivelul clasei a-II-a A, toți elevii înscriși erau majoritari; la clasa a-II-a B, din 23 elevi 2 erau romi; la clasa a-II-C, din 16 elevi 8 erau romi. La nivelul clasei a-III-a A, din 22 elevi 4 erau romi; la clasa a-III-a B, din 16 elevi înscriși 14 erau romi și 2 majoritari. La nivelul clasei a-IV-a A, toți elevii înscriși erau majoritari; la clasa a-IV-a B, din 20 elevi 2 erau romi. La nivelul clasei a-V-a A, toți elevii înscriși erau majoritari; la clasa a-IV-a B, din 21 elevi 5 erau romi; la clasa a-V-a C, din 18 elevi înscriși toți erau romi¹⁶².

Reprezentanții școlii au motivat această situație prin faptul că ”elevii romi rămân repetenți, fie părinții români cer ca, înaintea începerii anului școlar, copii lor să învețe în clasele anumitor învățători” sau ”ca urmare a înscrierii târzii a copiilor romi, părinții acestora neluând în seamă termenul limită pentru înscrieri”.

În februarie 2007, Romani CRISS a depus plângere la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării¹⁶³.

---

¹⁵⁹ A se vedea CNCD, hotărârile nr. 103 din 24.06.2007 și nr. 338 din 03.09.2007.

¹⁶⁰ Pentru detalii a se vedea Gergely D. Segregarea copiilor romi în sistemul educațional românesc și protecția juridică împotriva discriminării, Noua Revista de Drepturile Omului, nr. 1/2009, Vol.5 Ianuarie-Martie, București, C.H. Beck, 2009

¹⁶¹ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, CRISS și Amaro Suno v. Școala nr. 19 Craiova și ISJ Dolj.

¹⁶² Idem

¹⁶³ Idem.

Prin hotărârea nr. 395 din 14.01.2008, CNCD a reținut inițial că nu se pot constata fapte de discriminare în legătură cu repartizarea copiilor romi în clasele din Școala nr. 19 Craiova. Romani CRISS a formulat contestație împotriva hotărârii CNCD. Curtea de Apel București a reținut că în motivarea hotărârii nr. 395 Colegiul CNCD "... a reținut doar definiția segregării ... fără a se face o analiză efectivă a sesizării, în raport de fapta concretă de discriminare cu care CNCD a fost investit". Înalta Curte de Casație și Justiție a respins recursul CNCD, iar prin Decizia civilă nr. 401 din 2010 a menținut ca legală și temeinică soluția pronunțată de Curtea de Apel București¹⁶⁴.

Astfel, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a fost obligat să reexamineze plângerea formulată de Romani CRISS. În consecință, prin hotărârea nr. 234 din 20.06.2011 CNCD a reținut că segregarea copiilor romi în clasele din Școala 19 a constituit discriminare indirectă (formarea claselor I), discriminare directă cu privire la structura claselor a II a, a IIIa și a V –a și a dispus sancționarea cu avertisment a conducerii școlii.

4.6. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS v. Școala „Josika Miklos”

Romani CRISS a monitorizat situația elevilor din Școala Generală cu clasele I – VIII „Josika Miklos”, Atid (Harghita). Școala avea un număr total de 155 elevi dintre care 87 elevi aparțineau etniei romi (un procent 56,13% din numărul total de elevi ai școlii). La ciclul primar, în anul școlar 2006 – 2007, au fost înscriși un număr total de 97 de elevi, dintre care 63 de elevi de etnie romă, iar la ciclul gimnazial, dintr-un număr de 58 de elevi, 24 de etnie romă. La nivelul ciclului primar, s-a constatat că elevii unor clase erau constituite exclusiv sau în majoritate din copii de etnie romă¹⁶⁵.

Așa cum reieșea din datele prezentate de reprezentanții școlii, în clasa I din 27 de elevi, 19 erau de etnie romă; la clasa a II a A din 14 elevi 8 erau de etnie romă; la clasa a II a B din 16 elevi toți erau de etnie romă; la clasa a III a din 24 de elevi 12 erau de etnie romă; la clasa a IV a din 16 elevi 8 erau de etnie romă; la clasa a V a din 23 de elevi 13 erau de etnie romă, la clasa a VI a din 12 elevi 6 erau de etnie romă; la clasa a VII a din 11 elevi 5 erau de etnie romă iar la clasa a VIII a din 12 elevi nici unul nu era de etnie romă.

Reprezentanții unității școlare au susținut că repartizarea s-a realizat pe criterii de performanță, iar pe de altă parte, elevii în cauză proveneau din familii în care părinții duc o ”viață migratoare”. În luna mai 2007, Romani CRISS a depus plângere la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării.

Prin hotărârea nr. 330 din 27.03.2008, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a constatat că repartizarea în clase a elevilor din Școala Generală „Josika Miklos” din Atid nu s-a făcut pe baza unor criterii justificate obiectiv, astfel încât s-au produs consecințe discriminatorii în privința copiilor de etnie

---

¹⁶⁴ A se vedea Romani CRISS, Drepturile omului în practică, (2008-2009), Monitorizarea segregării copiilor romi în educație

¹⁶⁵ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, CRISS v. Școala Generală Josika Miklos Atid, ISJ Harghita și Ministerul Educației.

romă. Așadar, CNCD a constatat că faptele sesizate de Romani CRISS constituie discriminare, potrivit Art. 2 alin.1 și alin.4 din O.G. nr. 137/2000 republicată¹⁶⁶.

4.7. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS și Romii în Europa v. Liceul „Constantin Brăiloiu”

Romani CRISS și Asociația “Romii în Europa” au monitorizat situația copiilor romi din clasele a I a, a II a și a V a ce își desfășurau orele la Liceul Constantin Brăiloiu din Târgu Jiu. La nivelul clasei I exista un număr de 2 clase cu următoarea structură: la clasa I A, din cei 25 de elevi înscriși, 24 erau majoritari și unul rom; la clasa I B, din 17 elevi înscriși 6 erau majoritari, iar 11 erau romi.

La nivelul clasei a-II-a exista un număr de 2 clase cu următoarea structură: la clasa a II-a A, 17 elevi înscriși, 16 erau majoritari și unul rom¹⁶⁷. La clasa a II-a B, din 20 de elevi înscriși, 10 erau majoritari și 10 romi. La nivelul clasei a V -a exista un număr de 2 clase cu următoarea structură: la clasa a V-a A, toți cei 26 de elevi înscriși erau majoritari; la clasa a-V-a B din 23 de elevi înscriși, 4 erau majoritari, iar 19 romi¹⁶⁸.

Romani CRISS a formulat acțiune în fața instanței de judecată solicitând obligarea ISJ și a unității școlare la plata sumei de 1 RON cu titlu de daune morale pentru discriminare precum și restabilirea situației anterioare, în speță desegregarea claselor¹⁶⁹. Judecătoria Tg. Jiu, prin sentința civilă nr. 1338 din 26 februarie 2008, a respins acțiunea reținând că nu au fost indicate mijloace de probă în susținerea afirmațiilor privind faptele de discriminare. Prin Decizia civilă nr. 1693 din 05.06.2008, Tribunalul Gorj a respins apelul Romani CRISS ca nefondat. Instanța a considerat că sarcina probei aparținea reclamantei, contrar principiului inversării sarcinii probei prevăzut în Directivele europene precum și în legea națională anti-discriminare, O.G. nr. 137/2000 republicată.

4.8. Inscrierea copiilor romi în clase separate: Romani CRISS v. Colegiul „Ioniță Asan”

Romani CRISS a monitorizat situația copiilor romi înscriși la clasa I într-o unitate de clasă separată de copiii neromi. Sala de clasă destinată doar elevilor romi era prost îngrijită, nu avea parchet, iar pereții clasei erau murdari. În februarie 2012 Romani CRISS a sesizat Consiliul National pentru Combaterea Discriminării solicitând constatarea discriminării elevilor romi pe considerente sociale și etnice, prin separarea acestora într-o clasă distinctă cu condiții de studiu necorespunzătoare.

Prin hotărârea nr. 559 din 12.12.2012, CNCD a considerat întemeiată sesizarea Romani CRISS și a constatat că faptele invocate constituie discriminare. CNCD a dispus sancționarea distinctă a școlii, cât și a Inspectoratului Școlar cu amendă în cuantum de 2000 RON pentru fiecare reclamat.

¹⁶⁶ A se vedea Romani CRISS, Drepturile omului în practică, (2008-2009), Monitorizarea segregării copiilor romi în educație.

¹⁶⁷ Pentru detalii a se vedea Romani CRISS, Respectarea drepturilor omului în România: Romii cetățeni ai statului de drept, Raport anual 2006-2007, CRISS și Asociația „Romii în Europa” v. Liceul Constantin Brăiloiu, Târgu Jiu și ISJ Gorj.

¹⁶⁸ Idem

¹⁶⁹ Idem

CNCD a considerat că sistemul de repartizare al elevilor în clasa I B, unde se aflau copii romi nu a fost unul transparent, iar criteriile care au stat la baza împărțirii elevilor, deși aparent neutre, au avut un efect discriminatoriu la adresa elevilor proveniți dintr-o categorie defavorizată, nefiind justificate obiectiv de niciun scop legitim. Din actele dosarului a rezultat ca școala a dorit mutarea copiilor romi, într-o singură clasă, pentru încercarea acestora să fie motivați la învățătură, susținându-se că, este cu atât mai bine să fie mai puțini elevi într-o clasă, învățătoarea putând să se ocupe mai bine de ei.

CNCD a reținut criteriul etnic ca fiind cel în baza căruia s-a format clasa I –a și a precizat ca directorul școlii are obligația ca la formarea claselor primare să se asigure că elevii proveniți dintr-o categorie socială „defavorizată etnică”, să nu fie segregati într-o singură clasă. De asemenea, CNCD a considerat faptul ca segregarea copiilor are consecințe educaționale și sociale negative, între care menținerea prejudecăților și stereotipurilor, determinarea unui grad ridicat de abandon, incapacitatea de a atrage și menține profesori calificați, incapacitatea de a pregăti elevii la standarde necesare pentru trecerea la forme superioare de școlarizare¹⁷⁰.

---

170 Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, hotărârea nr. 559 din 12.12.2012.

III. Metodologie de identificare, documentare, monitorizare și raportare a cazurilor de segregare

1. MONITORIZAREA CAZURILOR DE SEGREGARE ȘCOLARĂ

Termenul de monitorizare este unul larg răspândit, folosit în diverse contexte în care sunt descrise diferite etape ale unui proces de colectare, verificare și analiză a unor informații de interes public, inclusiv respectarea unor prevederi legale sau drepturi fundamentale.¹⁷¹

1.1. Ce înțelegem prin monitorizare și de ce este importantă?

Monitorizarea în sensul larg presupune o anumită supraveghere și mai este numită „identificare de fapte”, traducerea din limba engleza a termenului „fact – finding”. Acesta cuprinde două elemente principale: investigare și documentare.

INVESTIGAREA se poate realiza, de exemplu, prin intermediul interviurilor cu victime sau martori la anumite incidente sau situații; prin observarea unor evenimente precum procese judiciare, alegeri, demonstrații stradale sau urmărirea procesului prin care copiii romi sunt separați în scoli distincte, facilitați sau clase separate. Investigarea se poate realiza prin vizite la locul incidentului, la domiciliul celor vizați de situația în cauză, la domiciliul sau în locul indicat de martori, întâlniri cu reprezentanți ai unor instituții publice sau private, precum Prefectura, Primărie, școală etc.

DOCUMENTAREA se referă la strângerea tuturor informațiilor, a datelor precum și a oricăror dovezi care îmbracă formă scrisă, prin rapoarte, comunicate de presa, scrisori deschise, solicitarea de investigații și în ultimă instanță adresarea unor plângeri către instituții specializate, precum instanțe de judecată sau instituții specializate în combaterea discriminării.

ACURATEȚEA, IMPARȚIALITATEA, OBIECTIVITATEA ȘI PREZENTAREA ÎN TIMP a informațiilor sunt fundamentale în activitatea de monitorizare. În contextul procesului de apărare a drepturilor omului și a combaterii discriminării, în momentul în care se pune sub semnul întrebării obiectivitatea procesului de monitorizare sau rezultatul monitorizării, se poate submina tot efortul depus de o organizație pentru a susține o cauză. Adresarea către autorități publice, adresarea către mass-media și public, redactarea plângerilor către instanța de judecată sau instituțiile de combatere a discriminării, toate se bazează pe veridicitatea și obiectivitatea investigațiilor și a documentării efectuate în prealabil¹⁷².

¹⁷¹ Public Interest Law Initiative, “Pursuing the Public Interest”- A handbook for Legal professionals and Activists, Public Interest Law Initiative, Columbia Law School, 2001.

¹⁷² Romani CRISS, Ghidul pentru monitori locali de drepturile omului, Av. Dezideriu Gergely, Bucuresti, Editura ECA, 2003.

1.2. Pași în realizarea monitorizării

Monitorizarea presupune în primul rând o atentă pregătire și planificare. Următorii pași sunt esențiali în considerarea monitorizării:

STABILEȘTE OBIECTIVELE MONITORIZĂRII
IDENTIFICĂ PROBLEMA
IDENTIFICĂ ACTORII CHEIE
DETERMINĂ NEVOILE INFORMAȚIONALE
ANALIZEAZĂ PREVEDERILE LEGALE
STABILEȘTE METODELE DE CERCETARE

STABILEȘTE OBIECTIVELE MONITORIZĂRII

Stabilirea obiectivelor în primul rând ne oferă o mai bună înțelegere a dimensiunii și scopului monitorizării în sine. Determinarea faptelor ce vor fi investigate și documentate va ajuta la stabilirea resurselor umane și financiare necesare pentru a se atinge scopul monitorizării. De la bun început se va stabili ce anume se va documenta, ce va urmări monitorizarea și ce strategii ar putea rezulta în urma rezultatelor investigării.

Pentru identificarea obiectivelor inițiale ale investigației este necesar să existe cel puțin o minimă consultare cu cei implicați direct, fie victime, martori, orice alt grup sau organizație ori instituție care deține informații cu privire la situația respectivă.

Obiective monitorizare	
Ce anume se va investiga/documenta?	Dacă la școala X din localitate există segregare școala a copiilor romi, contrar politicilor Ministerului Educației sau legii anti-discriminare.
Ce urmărim?	Prevenirea și combaterea segregării copiilor romi prin instrumentele create de Ministerul Educației precum și legea anti-discriminare
Posibile strategii	Rezolvarea amiabilă a situației de către autorități Medierea situației cu autoritățile școlare sau locale (școala, primărie, inspectorat, Minister) Sanționarea segregării prin implicarea CNCD Remediarea segregării prin instanța de judecată

IDENTIFICĂ PROBLEMA

De cele mai multe ori este mult mai dificil decât pare, să identifici faptele ori împrejurările care urmează a fi monitorizate. A defini problema într-un stadiu incipient te poate ajuta la formularea întrebărilor care să răspundă la cauzele care au determinat o problemă sau alta.

Identificarea problemei	
EXEMPLU	La școala X din localitate învață copii romi și neromi. La un moment dat au fost transferați în școala copii romi. Se pare că numărul elevilor romi a început să crească iar numărul elevilor neromi sa descrească. Se pare că în unele clase sunt copii romi iar în alte clase numai copii neromi. In majoritatea claselor proporția elevilor romi este spre 90%
PROBLEMA IDENTIFICATĂ	Ponderea copiilor romi în școală precum și în clase s-a modificat. Care sunt cauzele acestei modificări? Avem un caz de segregare școlară a copiilor romi?
DEFINIREA PROBLEMEI INTREBĂRI RELEVANTE	Când s-a realizat transferul elevilor romi? De ce s-a realizat transferul? Cum au fost repartizați acești elevi? Pe ce criterii au fost repartizați? Care a fost ponderea elevilor înainte de transfer, după transfer, în cursul anului școlar, în anul școlar următor? De ce a scăzut numărul elevilor neromi? Care au fost cauzele? In opinia părinților? A școlii? Ce măsuri au fost luate? Etc.
ASPECTE RELEVANTE	Ponderea elevilor romi în clasă este mai mare de 50 % în unitatea școlară ponderea elevilor romi din colectivul total de elevi ai școlii este de peste 50% în clasă sau în școală ponderea elevilor romi este de peste 30% și exista risc de segregare ¹⁷³

¹⁷³ Dacă în localitatea X ponderea copiilor romi de vârstă școlară în totalul copiilor de vârstă școlară din acea localitate este de aproximativ 8%, atunci ponderea elevilor romi în clasele școlare din unitățile școlare de pe teritoriul respectivei localități nu ar trebui să depășească 8% într-o clasă școlară.

IDENTIFICĂ ACTORII CHEIE

Stabilirea obiectivelor ne va ajuta să identificăm și sursele de informare potențiale în legătură cu situația ce urmează a fi monitorizată. Actorii relevanți trebuie identificați cât mai repede posibil. Desigur, actorii relevanți sunt în general victimele, cei ale căror drepturi au fost încălcate, precum și familiile sau reprezentanții lor precum și potențiali martori. Sunt relevanți și alți actori: instituții sau autorități care își desfășoară activitatea în domeniu, instituții cu responsabilitate în rezolvarea unor situații de genul celei monitorizate. Autorități publice care nu au atribuții directe însă sunt relevante la nivel local, regional sau național.

Pentru a demonstra responsabilitatea statului într-o situație dată, se impun o mare varietate de interviuri, informații, date, probe, materiale care să sprijine afirmațiile din caz¹⁷⁴.

Identificarea actorilor cheie	
VICTIME	Elevii romi segregati sub diferite forme
REPREZENTANȚI	Famiiliile respectivilor elevi, părinții sau alți reprezentanți (părinții sau rudele în calitate de reprezentanți legali și elevilor minori)
COMUNITATEA ELEVILOR	Leader-ul formal sau informal al comunității din care provin elevii (dacă este cazul)
REPREZENTANȚI ROMI	Mediator școlar
AUTORITĂȚI ȘCOLARE	Directorul școlii, cadre didactice, secretara școlii
AUTORITĂȚI LOCALE ȘI CENTRALE	Primar, Prefect, Inspector General Invățământ, Ministrul Educației

---

¹⁷⁴ Public Interest Law Initiative, "Pursuing the Public Interest"- A handbook for Legal professionals and Activists, Public Interest Law Initiative, Columbia Law School, 2001.

DETERMINĂ SURSELE DE INFORMARE

În orice investigație unele surse de informare pot fi aparent identificate. În general, potențialele surse de informare sunt indivizii care pot oferi date cu ocazia interviurilor sau a deplasărilor celor care monitorizează. Alte surse sunt documentele oficiale obținute de la instituții sau autorități publice locale, regionale sau naționale. Alte surse pot include organizații non-guvernamentale sau alte grupuri din localitate sau din țară care au realizat o documentare prealabilă, precum și autorități locale care au cunoștință despre situația respectivă¹⁷⁵.

Surse de informare	
VICTIME	Elevii romi
REPREZENTATI	Famiiliile respectivilor elevi, părinții sau alți reprezentanți legali
COMUNITATE	Leader-ul formal sau informal al comunității din care provin elevii (dacă este cazul)
EXPERTI ROMI	Mediator școlar, mediator sanitar, reprezentanți ai organizațiilor politice ale romilor, Expert local rom, Consilierul pe problemele romilor al Prefectului
AURORITATI SCOLARE	Inspectoratul Școlar Județean, Ministerul Educației
AUTORITATI LOCALE SI CENTRALE	Consiliul local, Comisia de specialitate din Consiliu, Avocatul Poporului (structura locală), CNCD structura locală, Prefectura, Ministerul Educației
MASS MEDIA	Presă locală, presă centrală, radio local, radio central, televiziuni locale și centrale

ANALIZEAZĂ PREVEDERILE LEGALE

Analiza prevederilor legale începe odată cu stadiul de pregătire al monitorizării și continuă până la finalizare. De la bun început, odată cu identificarea problemei, este bine a se contura și care sunt prevederile legale aplicabile situației date.

---

¹⁷⁵ Romani CRIS, Ghidul pentru monitori locali de drepturile omului, Av. Dezideriu Gergely, București, Editura ECA, 2003.

Prevederi legale naționale	
NORME RELEVANTE	Ordinul O.M.E.C.T. nr. 1540/19.07.2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi
LEGISLATIE RELEVANTA	OG 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu modificările și completările ulterioare, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 166 din 7 martie 2014

Stabilește metodele de investigare

Selectarea metodelor de cercetare nu depind doar de scopul investigării și al documentării dar pun în discuție și factori precum condițiile în care monitorizarea va avea loc: dimensiunea comunității, regiunea, siguranța în timpul monitorizării, nevoia unor traducători, disponibilitatea victimelor sau a familiilor acestora de a discuta, a autorităților de a avea întrevederi și discuții etc. Alegerea ordinii în care se vor realiza interviurile, de exemplu, poate pune în discuție aspecte care ar putea fi omise. Intervievarea reprezentanților oficiali înaintea victimelor poate cauza uneori pierderea din vedere a unor elemente esențiale.¹⁷⁶

Metode de investigare	
OBSERVAȚIA DIRECTĂ	Observația directă structurată (în cazul segregării școlare, număr elevi romi, număr elevi neromi, condiții material de studiu în clase, anexe, școală sau școli, calitate învățământ, calificare cadre didactice etc. Utilizare înregistrare audio-video a condițiilor materiale de studiu (cu respectarea prevederilor legale aplicabile)
DISCUȚII STRUCTURATE (interviu, chestionar)	Discuții structurate cu victime, reprezentanți legali ai elevilor, martori Pe baza unui set de întrebări tip chestionar pregătite în prealabil sau adaptate în funcție de situația dată Utilizare înregistrare audi-video interviuri (cu respectarea prevederilor legale aplicabile)
DISCUȚII STRUCTURATE (interviu, chestionar)	Discuții structurate cu reprezentanți ai unităților școlare și alte instituții relevante Pe baza unui set de întrebări tip chestionar pregătite în prealabil Utilizare înregistrare audi-video interviuri (cu respectarea prevederilor legale aplicabile)
ANALIZE DOCUMENTE	Solicitări de informații scrise și documentație din partea autorităților școlare locale și centrale precum și a autorităților publice pentru a identifica explicațiile din partea oficialităților cu privire la situația de segregare școlară.

¹⁷⁶ Public Interest Law Initiative, "Pursuing the Public Interest"- A handbook for Legal professionals and Activists, Public Interest Law Initiative, Columbia Law School, 2001.

2. INVESTIGAREA ȘI DOCUMENTAREA

Investigarea presupune o cercetare la fața locului a anumitor incidente sau situații care pun în discuție nerespectarea unor drepturi prevăzute de lege. În cazul copiilor romi obiect al segregării școlare se pune în discuție atât dreptul la educație, cât și dreptul de a nu fi supus discriminării din considerente etnice. Investigarea presupune a afla datele care ne vor permite a descrie circumstanțele în care a avut loc un anumit incident, în cazul nostru o situație de segregare școlară, nepermisă de lege.

Investigarea prin cercetare la locul incidentului, interviuri, observarea evenimentelor și analiza documentelor reprezintă esența monitorizării oricărui caz ce pune în discuție o potențială încălcare a drepturilor omului.

Principii ale investigării	
Asigura imparțialitatea	Cât mai mult posibil, cercetarea la fața locului, cât și ulterior trebuie să pună în evidență faptele și să asigure că toate părțile implicate și-au exprimat punctul de vedere. Investigarea unor fapte care nu va părea echilibrată va conduce la sentimentul de părtinire fiind ușor atacabilă și respinsă.
Verifică și reverifică faptele	Succesul oricărei documentări depinde de faptele pe care este bazată. Faptele trebuie prezentate cu acuratețe. De aceea orice metodă de cercetare trebuie să includă întrebări sau orice alte mijloace care să testeze veridicitatea informațiilor oferite. O singură informație incorectă poate distruge credibilitatea întregii monitorizări.
Caută specificitatea	Cu cât faptele monitorizate sunt mai specifice cu atât mai utile vor fi. Informațiile obținute trebuie să fie destul de detaliate și trebuie să fie în mod direct relevante în cazul specific monitorizat.
Distinge fapte de opinii	În timpul investigării trebuie să se facă distincție între fapte și opinii, suspiciuni, ipoteze, zvonuri sau supoziții. Informațiile fără o bază reală, obiectivă, factuală pot submina raportul final și pot compromite eforturile depuse în întregul proces de monitorizare.

2.1. Cercetarea la fața locului

Cercetarea la fața locului presupune deplasarea la locul unde a avut loc un incident sau acolo unde există informații că o anumită situație are loc. De exemplu, în localitatea x, la școala y elevii de etnie romă învață în clase separate deoarece părinții elevilor ne-romi manifestă reticență și acceptă în clase nu mai mult de 1 sau 2 elevi romi.

Cercetarea la fața locului va presupune culegerea de date prin diferite metode (observare directă, interviu, analiză documente etc) pentru a stabili dacă faptele care se impută se confirmă sau nu.

La fața locului sursele de informare pot fi:

Surse de informare	
VICTIME	Elevii romi
REPREZENTANȚI	Famiile respectivilor elevi, părinții sau alți reprezentanți legali
COMUNITATE	Leader-ul formal sau informal al comunității din care provin elevii (dacă este cazul)
EXPERTI ROMI	Mediator școlar, mediator sanitar, reprezentanți ai organizațiilor politice ale romilor, Expert local rom, Consilierul pe problemele romilor al Prefectului
AURORITĂȚI ȘCOLARE	Inspectoratul Școlar Județean, Ministerul Educației
AUTORITĂȚI LOCALE ȘI CENTRALE	Consiliul local, Comisia de specialitate din Consiliu, Avocatul Poporului (structura locala), CNCD structura locală, Prefectura, Ministerul Educației
MASS MEDIA	Presa locală, presa centrală, radio local, radio central, televiziunea locală și centrală

2.2. Obținerea de date prin interviuri

Realizarea interviurilor constituie unul din elementele fundamentale ale monitorizării. Interviurile au la bază câteva principii fundamentale: consens, confidențialitate, imparțialitate și securitate.¹⁷⁷

- ✓ Este important să identificăm cine sunt persoanele intervievate și cu ce se ocupă
- ✓ Este important să explicăm dinainte obiectul și scopul monitorizării
- ✓ Este important să prezentăm informații despre organizația în numele căreia facem interviul
- ✓ Este important să precizăm dacă vor fi sau nu publice informațiile și în ce mod vor fi disponibile

¹⁷⁷ Idem

Verifica	
Acord	Interviul (audio sau video) se face cu obținerea acordului de a realiza interviul. Trebuie stabilit dacă victima/martorul/cel interviuat este pregătit să ofere informații despre caz.
Confidențial	Interviul este confidențial și nici o informație nu va fi prezentată fără consimțământul expres al persoanei
Anonimitate	Persoana interviuată trebuie întrebată dacă dorește să rămână anonim sau dacă pot fi utilizate inițialele numelui său. Trebuie stabilit dacă victima/martorul este pregătit să ofere informații despre caz cu menționarea numelui.
Ieșire din anonimitate	Trebuie explicat ca o eventuală plângere nu poate rămâne anonimă fiind necesară semnarea de către victimă, aceeași situație fiind valabilă și pentru declarația martorilor.
Empatie	În cursul interviului trebuie manifestată empatie (sensibilitate) față de sentimentele victimei/martorului/celui interviuat
Timp	Celui interviuat trebuie să i se acorde timpul de care are nevoie (victima/martor) pentru a răspunde la întrebări
Nesugerare	Cel interviuat (victima/martorul) trebuie să relateze ceea ce știe fără să i se sugereze răspunsurile
Detalii	Informațiile obținute trebuie să fie destul de detaliate și trebuie să fie în mod direct relevante în cazul specific

3. Practici care pot duce la segregare școlară

În procesul de monitorizare trebuie acordată atenție și unor practici care pot conduce la segregarea elevilor romi. Ministerul Educației face trimitere explicită la o serie de situații sau acțiuni care pot duce la crearea unei segregări școlare¹⁷⁸:

SITUAȚIE CARE CONDUCE LA SEGREGARE	DETALIU
Școlarizarea copiilor romi în școli segregate rezidențial	Școli din cadrul sau aflate lângă un cartier “compact” de romi și fără o altă școală în apropiere, în care toți elevii sau un procent foarte mare sunt romi.
Îndrumarea și direcționarea deliberată a copiilor romi către grădinițe/școli segregate din cadrul sau de lângă cartierele locuite de romi	Deși sunt accesibile grădinițe/școli mixte îndrumarea sau direcționarea se face către grădinițe sau școli segregate.
Plasarea tuturor copiilor care nu au frecventat grădinița în aceeași clasă I	Toți elevii romi care nu au fost la grădinițe sunt puși în aceeași clasă separat de alți elevi
Plasarea deliberată, în cadrul unei școli mixte, a elevilor romi în grupe /clase/clădiri/ alte facilități destinate doar lor.	Elevii romi sunt puși în grupe sau clase separate de copii neromi sau copii romi au cursuri în clădiri sau facilități separate de copii neromi.
Plasarea într-o singură clasă a copiilor care s-au înscris târziu la școală	Elevii romi sunt puși în aceeași clasă pe considerentul ca s-au înscris mai târziu
Păstrarea intactă de clase de romi când copiii sunt transferați de la o grădinița sau școală segregată într-o școală mixtă	Se considera că este în beneficiul elevilor să fie păstrați în aceeași structura cu cea din grădinița, grupa, clasa sau școala din care au venit.

¹⁷⁸ Anexa 1 la Ordinul O.M.E.C.T. nr. 1540/19.07.2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi

3.1. Elemente de monitorizare a segregării școlare

În procesul de monitorizare a situațiilor de segregare se va urmări dacă se întrunesc mai multe condiții: exista o separare fizică a elevilor aparținând etniei romi în grupe/clase/clădiri/școli/alte facilități, astfel încât procentul elevilor aparținând etniei romi din totalul de elevi din școală/clasă/grupă este disproporționat în raport cu procentul pe care copiii romi de vârstă școlară îl reprezintă în totalul populației de vârstă școlară în respectiva unitate administrativ teritorială.¹⁷⁹

Elemente SEGREGARE	DETALII PE CARE LE URMĂRIM
SEPARARE FIZICĂ	Elevii romi sunt separați de elevii neromi
FORME DE STUDIU	Elevii romi sunt separați în grupe, clase, clădiri, școli sau alte facilități față de elevii neromi
PROCENT DISPROPORȚIONAT	Procentul elevilor romi în școală/clasă/grupă separată este disproporționat în raport cu procentul copiilor romi de vârstă școlară
INTENȚIA	Nu are relevanță dacă separarea copiilor romi față de ceilalți elevi s-a realizat cu sau fără intenție, în ambele cazuri efectul discriminatoriu fiind similar

---

¹⁷⁹ Art. 2 din Ordinul O.M.E.C.T. nr. 1540/19.07.2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi.

4. ELEMENTE ESENȚIALE DE INVESTIGARE ȘI DOCUMENTARE PRIVIND SEGREGAREA ȘCOLARĂ

În procesul de investigare, fie prin observație directă fie prin interviuri cu actorii relevanți din cadrul instituțiilor educaționale, dar și a comunităților locale este util a obține un set de informații relevant pentru a stabili întreg contextul unui caz de segregare școlară.

4.1. Date privind localitatea	
Numărul de locuitori conform ultimelor date de recensământ	Informații publice privind recensământul
Componenta etnică a localității	Date de recensământ, estimări ale numărului/procentului de romi obținute de la liderii romi și autoritățile locale
Numărul de copii de vârstă preșcolară din localitate	Autoritate locală (primar / viceprimar), director școală, lider rom din comunitate
Numărul estimat al copiilor romi de vârstă preșcolară din localitate	Autoritate locală (primar / viceprimar), director școală, lider rom din comunitate, mediator școlar, expert rom primărie
Numărul de copii de vârstă școlară (7-18 ani) din localitate	Autoritate locală (primar / viceprimar), director școală, lider rom din comunitate
Numărul estimat al copiilor romi de vârsta școlară (7-18 ani) din localitate	Autoritate locală (primar / viceprimar), director școală, lider rom din comunitate, mediator școlar, expert rom primărie
Copii de vârstă școlară neînscși în școală. Dacă există care este numărul acestora și câți sunt romi	Autoritate locală (primar / viceprimar), director școală, lider rom din comunitate, mediator școlar, expert rom primărie

4.2. Date privind școlile în localitate					
	Gradiniță	Școli cu clasele I-IV	Școli cu clasele I-VIII	Școli cu clasele V-VIII	Liceu și școli profesionale
Număr de unități școlare					
Număr elevi					

înscriși					
Număr elevi romi					
Număr de unități școlare segregate					
Număr elevi înscriși în unități școlare segregate					

4.3. Date privind comunitatea	
Localizarea comunității	In localitate, la periferia localității, izolată etc.
Limba vorbită	Vorbitori de limba romani sau nu
Infrastructura în comunitate	Drumuri pietruite, asfaltate, nepietruit, neasfaltat etc.
Transport public	Disponibil/nedisponibil în vecinătatea comunității, frecvența transportului (de câte ori pe zi)
Distanța comunității față de școală	Distanța față de cea mai apropiată grădinița Distanța față de cea mai apropiată școală cu clasele I-IV Distanța față de cea mai apropiată școală cu clasele V-VIII Distanța față de cel mai apropiat liceu
4.4. Date privind școala monitorizată	
Denumirea școlii	Ex. Școala "Mihai Eminescu"
Tipul școlii	Școala cu clasele I-IV, școala cu clasele V-VIII, școala cu clasele I-VIII
Distanța	Distanța până la cea mai apropiată școală de același nivel
Ponderea	Școală mixtă, școala cu elevi romi (majoritar, exclusiv)
Infrastructura	Drum public asfaltat până la școală, drum public asfaltat până la școala mixtă, până la școala unde învață elevi romi
Transport	Există transport școlar pentru elevi (romi și neromi), există transport public din comunitate până la școală
Aspect general	Aspectul școlii la prima vedere (clădire, curtea școlii, curățenie, pereți, podea, mobilier, bănci, scaune, ferestre, încălzire etc.

4.5. Date privind dotările materiale ale școlii	
Infrastructura	Apă curentă (apă rece, apă caldă) Încălzire (lemn, centrală termică proprie, încălzire centrală, încălzire solară etc.), Spații sanitare (în interior, în afara clădirii)
Laboratoare	Fizică, chimie, biologie, geografie, limbi străine, informatică etc.
Echipamente	Disponibile elevilor în școală, laboratoare
Alte dotări	Cabinet medical, Bibliotecă, Sală de sport
Accesibilitate	Elevii romi au/nu au acces la laboratoare, calculatoare, biblioteca, sala de sport, cabinet medical etc.
Mobilier	Mobilier nou, uzat, deteriorat, în stare deplorabilă Clasele elevilor romi au/nu au mobilier deteriorat
Aglomerare	Gradul de aglomerare al claselor în funcție de elevi

4.6. Date despre elevi	
Număr total elevi	Numărul total al elevilor în școală
Număr elevi romi	Numărul total al elevilor romi în școală
Număr total elevi clasele I-IV	
Număr total elevi romi clasele I-IV	
Număr total elevi clasele V-VIII	
Număr total elevi romi clasele V-VIII	

4.7. Distribuția elevilor pe clase						
Clasa	I A	I B	I C	II A	II B	II C
Elevi romi						
Elevi neromi						
	III A	III B	III C	IV A	IV B	IV C
Elevi romi						
Elevi neromi						
	V A	V B	VC	VI A	VI B	VI C
Elevi romi						
Elevi neromi						
	VII A	VII B	VII C	VIII A	VIII B	VIII C
Elevi romi						
Elevi neromi						

a. Date despre repartizare	
Criterii de repartizare clasele I-IV	criterii etnice; abilități școlare; participarea sau nu la gradiniță; distanța față de școală; vârsta (ridicată a) elevului la înscrierea în școală; repetenție; frecvența școlară scăzută; decizia directorului; decizia cadrelor didactice; decizia părinților; dorința elevilor; repartizare aleatorie etc
Criterii de repartizare clasele I-IV	idem

4.9. Date despre repartizarea elevilor romi în unitate/clasă	
Unitate școlară separată	Elevii romi învață într-o școală separată
Corp de clădire separată	Elevii romi învață în corp de clădire separat, lângă școală
Unitate școlară mixtă	Elevii romi învață în aceeași școală cu elevii neromi
Clasă mixtă	Elevii romi învață în clase mixte
Clase mixte cu majoritate	Elevii romi au o pondere de peste 50% în clasa mixtă
Clase mixte fără majoritate	Elevii romi au o pondere de x (0-49%) în clasa mixtă

Clase separate	Elevii romi învață în clase separate
4.10. Date despre calificarea cadrelor didactice	
Cadre didactice	Numărul cadrelor didactice în școală
Calificare	Număr cadre calificate, necalificate, în curs de calificare
Proveniență	Cadre didactice din localitate, navetiști
Personal	Mediator școlar, psiholog, consilier școlar, medic, asistent medical, cadru didactic de sprijin etc.

4.11. Date despre calificativele elevilor	
Promovabilitate	Procentul elevilor care au promovat examenele Procentul elevilor romi care au promovat examenele
Repetenție	Procentul elevilor care nu au promovat în anul școlar următor Procentul elevilor romi care nu au promovat în anul școlar următor
Abandon	Procentul elevilor care au abandonat studiile Procentul elevilor romi care au abandonat studiile
Specializări	Procentul elevilor care participă la concursuri locale, județene, naționale, olimpiade la diverse materii Procentul elevilor romi care participă la concursuri locale, județene, naționale, olimpiade la diverse materii
Activități extra-curiculare	Procentul elevilor care participă la activități extra-curiculare de aprofundare a studiilor sau în legătură cu studiile Procentul elevilor romi care participă la activități extra-curiculare de aprofundare a studiilor sau în legătura cu studiile

5. DOCUMENTAREA ȘI RAPORTAREA CAZURILOR DE SEGREGARE ȘCOLARĂ

Dacă documentarea este procesul de culegere și organizare a informațiilor obținute prin investigare, cercetare la fața locului, observație directă, interviu sau analiză de documente, raportarea este procesul de sumarizare în scris a tuturor informațiilor obținute și puse cap la cap într-o logică ce poate conduce la concluzii pertinente și concludente.

Acuratețea, claritatea și obiectivitatea raportului sunt premisele ce stau la baza unui caz respectiv la baza unor posibile acțiuni în legătură cu acesta inclusiv în fața instanțelor de judecată sau a altor instituții sau autorități publice. Fără aceste elemente, raportul nu va sta în picioare fiind criticabil și lipsit de argumente solide.¹⁸⁰

Prin urmare raportul constituie o relatare a unor evenimente, scris în urma unei investigații și documentări ce a avut loc în legătură cu incidente privind încălcarea drepturilor omului, în cazul nostru segregarea școlară a copiilor romi pe considerente etnice. Un raport trebuie să prezinte o relatare cât mai clară și precisă a evenimentelor. Obiectivitatea ajută acuratețea în raportare, exagerarea subminează acuratețea și cauzează pierderea credibilității. Câteva aspecte esențiale trebuie reținute în legătură cu raportul¹⁸¹.

5.1. Raportul privind monitorizarea	Detalii
Bazat pe fapte nu supoziții	Declarațiile victimelor și ale martorilor, declarații experți, specialiști, funcționari publici, reprezentanți ai autorităților etc., fotografii, materiale audio, materiale video, documente sau alte probe.
Se coroborează cu fapte și probe	Raportul va indica faptele și legătura sau conexiune între anumite afirmații, aserțiuni, motive care sunt imputate de părți și care se pot justifica sau nu
Conține o relatare imparțială	Raportul trebuie să conțină o imagine echilibrată a ceea ce s-a întâmplat. Trebuie să se analizeze toate aspectele, inclusiv cele care nu vin în sprijinul faptelor susținute de victime
Folosește un limbaj obiectiv	Raportul trebuie să evite folosirea unui limbaj emotiv. Faptele trebuie relatate cât mai concis și exact.
Evită comentarii	Raportul trebuie să conțină citate din declarațiile

¹⁸⁰ Pentru detalii vezi The Human Rights Handbook-A practical Guide to Monitoring Human Rights by Kathryn English, barrister and Adam Stapleton, barrister, Human Rights Centre, University of Essex

¹⁸¹ Idem

	care au fost obținute și texte extrase din documente, nu opinii personale
Este structurat ca informație	Raportul trebuie împărțit în secțiuni clare, precise cu citarea surselor. Excepție, situația în care victima sau martorul dorește anonimatul
Conține concluzii motivate	Raportul conține o secțiune prin care se concluzionează direcția ce rezultă în urma analizei tuturor informațiilor obținute în investigare și documentare
Conține recomandări	Raportul conține recomandări ce sugerează pașii următori ¹⁸²

---

¹⁸² Romani CRISS, Ghidul pentru monitori locali de drepturile omului, Av. Dezideriu Gergely, Bucuresti, Editura ECA, 2003.

6. SEGREGAREA ȘCOLARĂ ȘI FORME DE DISCRIMINARE INTERZISE ÎN UE ȘI ROMÂNIA

6.1. Formele de discriminare în Directiva de Egalitate Rasială

Directiva 2000/43/CE din 29 iunie 2000 pentru implementarea principiului tratamentului egal între persoane indiferent de originea rasială sau etnică cunoscută ca Directiva de Egalitate Rasială constituie un punct de referință major în materia combaterii discriminării în Uniunea Europeană. Toate statele membre UE au asigurat conformitatea legislației naționale cu Directiva și au transpus standardele minimale prevăzute de acest instrument legal.

Directiva de Egalitate Rasială *interzice discriminarea directă și discriminarea indirectă, hărțuirea, ordinul de a discrimina sau victimizarea pe baza originii rasiale sau etnice și se aplică inclusiv în domeniul educației*. În textul Directivei însă nu se regăsește în mod specific subiectul interzicerii segregării pe criteriul originii rasiale sau etnice și nici vreo referire la acest termen.

Totuși această „nereferință” la sintagma „segregare” nu constituie un obstacol în statuarea segregării ca formă de discriminare, fie directă, în înțelesul Directivei „atunci când o persoană este tratată mai puțin favorabil decât o altă persoană, a fost sau ar putea fi tratată într-o manieră similară, pe criteriul originii rasiale sau etnice”, fie ca formă de discriminare indirectă “atunci când o prevedere, criteriu sau practică aparent neutre dezavantajează anumite persoane de o anumită rasă sau origine față de alte persoane, cu excepția cazului în care acele prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluia scop sunt adecvate și necesare”¹⁸³.

Directiva interzice în mod expres și hărțuirea ca formă de discriminare dacă are loc un comportament nedorit legat de rasă sau de originea etnică, având ca scop sau efect violarea demnității unei persoane sau crearea unui mediu de intimidare, ostil, degradant, umilitor sau jignitor. Similar, dispoziția de a discrimina față de persoane pe baza originii etnice se consideră a fi discriminare. În plus Statele Membre trebuie să introducă în sistemul lor juridic intern măsuri necesare pentru protecția persoanelor față de orice tratament nefavorabil sau consecință nefavorabilă ca reacție la o plângere sau la o acțiune în justiție care au ca scop respectarea principiului egalității (victimizare)¹⁸⁴.

6.2. Formele de discriminare în legea românească de transpunere a Directivei Rasiale

Guvernul României a adoptat Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare. Ordonanța a fost aprobată prin lege în anul 2002 și a suferit modificări succesive în 2003, 2004, 2006, cât și ulterior. Spre exemplu, legea nr. 324/2006 pentru modificarea și completarea O.G. nr. 137/2000 a prevăzut expres că

---

¹⁸³ D.Gergely, Segregarea copiilor romi în sistemul educațional românesc și protecția juridică împotriva discriminării, *Noua Revista de Drepturile Omului*, nr. 1/2009, Vol.5 Ianuarie-Martie, București, C.H. Beck, 2009, Revista trimestrială a Centrului de Studii Internaționale.

¹⁸⁴ Directiva 2000/43/CE din 29 iunie 2000 pentru implementarea principiului tratamentului egal între persoane indiferent de originea rasială sau etnică

Ordonanța este actul normativ care transpune prevederile Directivei 2000/43/CE (Directiva de Egalitate Rasială).

Articolul 1 alin.2 din O.G.nr. 137/2000 republicată cu modificări și completări ulterioare prevede că *principiul egalității între cetățeni*, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt *garantate inclusiv în exercitarea dreptului la educație*.

În Articolul 2 alin.1-7 Ordonanța interzice discriminarea directă, discriminarea indirectă, ordinul de a discrimina, hărțuirea, discriminarea multiplă sau victimizarea. De asemenea, trebuie reținut că potrivit art. 3 dispozițiile ordonanței se aplică tuturor persoanelor fizice sau juridice, publice sau private, precum și *instituțiilor publice* cu atribuții în domeniul *sistemului educațional*.

DISCRIMINAREA este definită ca "orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe baza de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice".

DISCRIMINAREA INDIRECTA vizează "prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1) (e.g. rasă, naționalitate, etnie etc.), față de alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluia scop sunt adecvate și necesare".

ORDINUL DE A DISCRIMINA se referă la dispoziția de a discrimina persoanele pe oricare dintre temeiurile prevăzute de lege și este considerată discriminare.

HĂRȚUIREA este „orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori de azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv".

VICTIMIZAREA este „orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.”

6.3. Cum înțelegem formele de discriminare

DISCRIMINAREA presupune să fii tratat mai puțin favorabil în comparație cu altă persoană datorită unui considerent personal precum naționalitatea, etnia ta, limba pe care o vorbești, religia sau convingerile tale, sexul, orientarea sexuală, vârstă, handicapul, boala cronică sau alte motive. Datorită acestui tratament nejustificat un drept de care beneficiezi prin lege îți este încălcat.

În tabelul de mai jos sunt oferite câteva cazuri ipotetice care exemplifică formele de discriminare într-o manieră foarte simplă.

FORME DE discriminare	CUM ÎNȚELEG?
DISCRIMINARE DIRECTĂ	Când o persoană este tratată diferit față de alte persoane pentru că are o anumită etnie și i se încalcă un drept -educație egală și de calitate. Ex.copii de etnie romă sunt puși în clase separate pentru ca părinții copiilor neromi nu îi doresc în clasele copiilor lor. Condițiile de studiu pentru romi nu sunt de calitate și nu au profesori calificați la ore
ORDIN DE A DISCRIMINA	Când o persoană cu autoritate dă o dispoziție ca cineva să nu beneficieze de un drept datorită etniei sale. Ex. un director de școală da o dispoziție unui profesor să nu primească la ore copii de etnie romă
DISCRIMINARE INDIRECTĂ	Când o cerință sau o condiție aparent neutră, care se aplică tuturor, afectează negativ mai ales membrii unui grup de persoane. Ex. o școală aplică teste tuturor copiilor pe considerentul analizei abilităților intelectuale însă nu ia în considerare deloc specificul copiilor care vin din medii dezavantajate social, cu o situație psiho-pedagogică, lingvistică sau culturală diferită.
HĂRȚUIRE	Când se spune ceva despre o persoană datorită etniei sale sau se face ceva împotriva sa creându-se o atmosferă jignitoare, ostilă sau degradantă. Ex.1 Un profesor le spune copiilor romi în timpul orelor că sunt “țigani împruțiți” și îi pune să imite ciorile. Ex.2 Directorul școlii inițiază o campanie de strângere de semnături pentru a separa copii romi într-o clădire anexă pentru a nu fi împreună cu copii neromi.
VICTIMIZARE	Când persoana este pedepsită pentru că a depus o plângere sau o acțiune în justiție privind discriminarea. Ex. 20 de copii romi s-au plâns la CNCD ca au fost segregati la școală iar după investigația CNCD directorul școlii le scade tuturor media școlară pentru acte de indisciplină deși niciunul dintre ei nu a făcut nimic.

6.4. Elemente esențiale la analiza discriminării

Pentru a stabili dacă o discriminare a avut loc trebuie să cercetăm situația concretă, să analizăm mai multe elemente și să identificăm răspunsurile la un număr de întrebări ce ne vor ajuta să stabilim sau nu:

- ✓ dacă cineva a fost tratat mai puțin favorabil (tratament diferit)
- ✓ în comparație cu o altă persoană aflată într-o situație similară (test comparabilitate)
- ✓ pe baza unui motiv (criteriu interzis) fără o justificare obiectivă (test justificare)
- ✓ și dacă s-a încălcat un drept prevăzut de lege

Important de menționat este și faptul că, de principiu, victima discriminării trebuie să indice elemente de natură a reține prezumția unei discriminări și nu întreg ansamblul de elemente care sunt prevăzute în tabelul de mai jos. În momentul în care se indică tratamentul diferit aplicat unor situații comparabile pe baza unor criterii interzise va fi în sarcina părții reclamate să indice justificarea rezonabilă și obiectivă pentru respectivul tratament, scopul legitim urmărit și metodele pe care le-a aplicat pentru a atinge respectivul scop. Însă identificarea tuturor elementelor cuprinse în tabelul de mai jos ajută la documentarea cazului, la clarificarea dacă o discriminare a avut loc sau nu precum și la principalele argumente care urmează a fi construite într-un eventual caz.

ELEMENTE	TEST	DETALII
A. Tratament mai puțin favorabil	DIFERENȚIERE	Deosebire Excludere Restricție Preferință
B. Situații comparabile	TEST COMPARABILITATE	Analogie Asemănare Raportabilitate
C. Criteriu/Motiv	CRITERIU INTERZIS	Rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV sau orice alta situație
D. Justificare	TEST JUSTIFICARE	Motiv obiectiv și rezonabil Scop legitim Metoda adecvată de atingere a scopului urmărit
E. Beneficiu	DREPT PREVĂZUT	Convenții și tratate ratificate Acte normative: legi, hotărâri de Guvern, Ordine de Ministru

6.5. Identificarea segregării școlare ca discriminare

Segregarea pe considerente etnice în sistemul educațional nu este definită ca formă de discriminare în legea anti-discriminare din România însă este considerată o formă de discriminare interzisă de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării cât și de instanțele de judecată care s-au pronunțat cu privire la numeroase cazuri, unele prezentate în acest ghid, în capitolele anterioare.

Ministerul Educației se referă în mod detaliat la segregarea școlară a copiilor romi și definește acest fenomen în Ordinul O.M.E.C.T. nr. 1540/19.07.2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi.

6.6. Elementele cheie ale segregării școlare

Potrivit Ordinului 1540/19.07.2007¹⁸⁵ **SEGREGAREA ȘCOLARĂ** a elevilor romi constă în:

[Separarea fizică a elevilor aparținând etniei rome în grupe/clase/ clădiri/școli/alte facilități, astfel încât procentul elevilor aparținând etniei rome din totalul de elevi din școală/clasă/grupă este disproporționat în raport cu procentul pe care copiii romi de vârstă școlară îl reprezintă în totalul populației de vârstă școlară în respectiva unitate administrativ teritorială]

Elemente SEGREGARE	DETALII PE CARE LE URMĂRIM
SEPARARE FIZICĂ	Elevii romi sunt separați de elevii neromi
FORME DE STUDIU	Elevii romi sunt separați în grupe, clase, clădiri, școli sau alte facilități față de elevii neromi
PROCENT DISPROPORȚIONAT	Procentul elevilor romi în școala/clasa/grupa separată este disproporționat în raport cu procentul copiilor de vârstă școlară romi
INTENȚIA	Nu are relevanță dacă separarea copiilor romi față de ceilalți elevi s-a realizat cu sau fără intenție, în ambele cazuri efectul discriminatoriu fiind similar

¹⁸⁵ In art.2, alineatul 2 al Ordinului 1540/19.07.2007

În Secțiunea 4 din acest capitol este prezentat în detaliu un set de informații relevante pentru a stabili întreg contextul unui caz de segregare școlară în procesul de investigare, prin observație directă, prin interviuri cu actorii relevanți din cadrul instituțiilor educaționale și a comunităților locale.

6.7. Consecințele segregării școlare a copiilor romi

În primul rând, trebuie spus că segregarea pe considerentul apartenenței etnice a elevilor este o formă de discriminare. Segregarea are drept consecință accesul inegal al copiilor la educație și conduce invariabil la o calitate a educației inferioară celei oferite elevilor cu o altă majoritate etnică a populației școlare.

Segregarea școlară produce o serie de consecințe care se repercutează asupra elevilor romi, dar deopotrivă și asupra celorlalți elevi. Aceasta produce efecte și în raport cu personalul didactic, în raport cu părinții elevilor, comunitățile din care aceștia provin precum și asupra sistemului educațional. În tabelul de mai jos sunt redată câteva din consecințele negative recunoscute inclusiv de Ministerul Educației. Consecințele segregării școlare pot fi identificate și măsurate. Tabelul de mai jos poate fi util în acest sens.

CONSECINȚE NEGATIVE	EFECTE
Dificultăți de atragere a elevilor în sistem	Grad ridicat de neșcolarizare
Incapacitatea de a menține elevii în sistem	Grad ridicat de abandon
Incapacitate de a atrage profesori calificați	Grad ridicat personal necalificat
Incapacitate de a menține profesori calificați	Grad scăzut de personal calificat
Incapacitate de a pregăti elevi la standarde de calitate	Grad ridicat de nepromovabilitate
Prejudecăți și stereotipuri	Grad ridicat de intoleranță a majoritarilor
Prejudecăți și stereotipuri	Grad ridicat de intoleranță a romilor
	Grad ridicat de sentiment de inferioritate a elevilor romi
Reprezentări negative despre sistem	Incapacitatea școlii de a genera progres social
Discriminare	Atingere adusă dreptului la educație față de copii romi
	Educație non-inclusivă, inechitabilă și fără calitate pentru copii romi
	Intărirea status-ului de inferioritate a elevilor de etnie romă

6.8. Intrebări de analiză a segregării școlare din perspectiva elementelor discriminării

Pentru identificarea, documentarea și analiza fiecărui element cheie al discriminării în raport cu potențiale situații de segregare școlară a copiilor romi se pot folosi următoarele întrebări cu caracter general cuprinse în tabelul de mai jos:

ELEMENT	INTREBĂRI	DETALII
Tratament diferit	Există în cazul semnalat un tratament mai puțin favorabil față de copii romi?	În ce constă?
	Avem o deosebire, restricție, excludere sau preferință față de copii romi?	În ce constă?
	De unde avem aceste informații?	Mass-media, părinți, copii, ONG etc.
	In ce constă deosebirea?	Copii romi în școli speciale, clădiri sau facilități separate, în clase separate etc.
	In ce constă restricția?	Copii romi nu au acces la facilitățile din școală
	In ce constă excluderea?	Copii romi nu sunt lăsați la cursuri
	In ce constă preferința?	Copii romi sunt ignorați la școală, cadrele nu se ocupă de ei etc.
	Cine este responsabil pentru tratamentul diferit?	Directorul școlii, profesorii, Inspectoratul, Ministerul
Situații analoage	Sunt copii romi v. neromi înscriși la școală?	Situația exactă a copiilor
	Au fost copii romi înscriși la timp?	Au fost înscriși înainte sau după copii neromi sau în cursul termenului
	Copii romi sunt arondați școlii sau transferați/mutați la școala din altă parte?	De unde vin? Din aceeași comunitate? Când au fost înscriși? In ce condiții? De unde au fost transferați?
	Participă copii romi v. neromi la cursuri? Copii frecventează cursurile în limba română, romani, maghiară etc.?	Frecvența, absenteism Situația exactă a copiilor
	Care este situația școlară a copiilor romi v. copii neromi?	Notare, calificative etc.
Criteriu interzis	Care este cauza tratamentului diferit?	Dacă există legătură cu etnia copiilor
	Este evident că doar copii romi sunt afectați?	Doar copii romi sunt separați
	Sunt și alți copii afectați?	Și copii neromi separați

	Toti copii romi sunt separați?	Sunt toți copii romi din școală separați sau doar unii copii. Clarificat dacă e cazul
	Este evident cine sunt elevi romi?	Copiii romi se auto-identifică sau sunt heteroidentificați?
	De unde rezultă cine este rom și cine nu?	Ce elemente sunt?
Justificare	Care este explicația școlii?	Motivele separării
	Exista cauze obiective?	Au legătură motivele cu etnica copiilor sau cu faptul ca vin din comunitate?
	Sunt cauzele legate de motive subiective ale părinților neromi?	Nu doresc copii romi în clasă
	Sunt cauzele legate de motive subiective ale directorului școlii?	Nu vrea ca romii să fie într-un număr prea mare
	Sunt cauzele legate de motive subiective ale profesorului?	Nu vrea copii romi în clasă
	Se cauze legate de motive subiective ale părinților romi?	Părinții romi vor clase separate, școala separată, școală din comunitate. De ce?
	Se indică motive legate de înscrierea cu întârziere a copiilor?	Fiind înscriși prea târziu nu au putut fi puși în clase diferite.
	Se indică principiul continuității clasei?	Clasa formată din copii romi este continuată în aceeași structură în fiecare an
	Se indică motive legate de lipsa spațiului?	Copii au fost mutați/transferăți
Drept încălcat	Care au fost consecințele tratamentului diferit?	Inechitate, acces inegal, educația nu este de calitate, este inegală
	Care sunt condițiile de studiu?	Clădire, facilități, sală de studiu, mijloace tehnice, mobilier, îngrijire etc.
	Care este calificarea cadrelor didactice?	Suplینitori, personal contractual sau profesori, învățători etc.
	Care sunt rezultatele copiilor?	Calificative
	Care este rata de promovare?	Rezultate

IV. Recomandări pentru prevenirea și combaterea segregării școlare

În conformitate cu standardele internaționale și europene în domeniul drepturilor omului, statele au obligația de a pune în aplicare cadrul legislativ și de politici, să aloce resurse financiare și umane, cu scopul de a asigura dreptul la educație pentru fiecare copil, inclusiv pentru romi. În acest scop, guvernele trebuie să se angajeze la realizarea accesului universal la educația de bază pentru fiecare copil. În scopul de a depăși barierele cu care se confruntă copiii romi, statele trebuie să oprească segregarea și să promoveze incluziunea în mod eficient.

Promovarea incluziunii în sistemul educațional

Includerea în sistemul de învățământ este esențială pentru îmbunătățirea oportunităților pentru copiii romi. Autoritățile locale și școlare ar trebui să pună în aplicare măsuri pentru a asigura săli de clasă și școli cu diversitate și echilibrate. Acest proces trebuie să meargă mult mai departe de schimbarea numărului de copii din școli sau clase. Acesta ar trebui să ia în considerare o schimbare în ceea ce privește respectul fiecărui copil, interesul superior al copilului, pentru recunoașterea necesității de adaptare a sistemului de învățământ, pentru a se acomoda și a răspunde nevoilor copilului. Autoritățile școlare ar trebui să adopte un cadru politic global, care să faciliteze desegregarea și să asigure promovarea incluziunii. Un astfel de cadru ar trebui să definească segregarea și desegregarea, incluziunea, ar trebui să includă obiective specifice și să articuleze măsuri concrete specifice pentru realizarea obiectivelor respective.

Măsuri generale pentru abordarea segregării¹⁸⁶

Guvernele și autoritățile educaționale trebuie să recunoască segregarea școlară ca problemă și să o abordeze în mod eficient. Mai întâi, autoritățile relevante ar trebui să stabilească măsuri generale care să ducă la încetarea segregării școlare. Desegregarea școlară a copiilor romi constituie un pas esențial în procesul de incluziune. Desegregarea rupe separarea fizică a copiilor și oferă un cadru unde fiecare copil are acces la același tip de școală sau clasă.

Guvernele și autoritățile educaționale ar trebui să stabilească un angajament pe termen lung pentru a înainta către educația inclusivă. Acesta ar putea include:

- Planurile de acțiune, bazate pe analiza în profunzime a factorilor care contribuie la segregare, cu pașii corespunzători din punct de vedere financiar, legal și administrativ către desegregare.
- Guvernele trebuie să fie dedicate furnizării finanțării suplimentare necesare pentru educația incluzivă de calitate a copiilor romi.
- Luarea în considerare a dedicării legislației către eliminarea graduală a educației segregate și introducerea unui sistem incluziv. Legislația trebuie să interzică segregarea copiilor pe baza etniei lor.

---

¹⁸⁶ Următoarele recomandări sunt extrase din publicația UNICEF “The Right of Roma Children to Education: Position Paper. Geneva: Biroul Regional UNICEF pentru Europa Centrală și de Est și Federația Statelor Independente (CEECIS), 2011, disponibil pe website-ul UNICEF CEECIS la www.unicef.org/ceecis.

- Sisteme naționale de informare și de monitorizare pentru a urmări plasamentelor școlare în viitor, pentru a se asigura că acestea susțin practica incluzivă. Ar trebui să se realizeze și monitorizarea și evaluarea programelor care promovează incluziunea. Rezultatele cercetării și a datelor vor aduce o mai bună înțelegere a strategiilor care lucrează cel mai eficient și pot fi reproduse. Acesta va evidenția, de asemenea, acele inițiative care nu reușesc, oferind perspective cheie pentru a ajuta la targetarea mai eficientă a politicilor și investițiilor.
- Se poate considera dezvoltarea unui set de indicatori de monitorizare a segregării, luându-se în considerare proporții de romi și ne-romi într-o regiune, în săli de clasă, școlile de masă și școli speciale. În cazul în care este imposibilă adunarea datelor etnice, măsuri de proxy, cum ar fi statutul socio-economic, ar trebui să fie dezvoltate și utilizate ca bază pentru indicatori. Datele de referință ar trebui să fie colectate și utilizate ca bază pentru actualizări periodice.
- Introducerea unor mecanisme de recurs accesibile pentru familiile de romi, astfel încât aceștia să poată contesta plasarea inadecvată a copiilor lor în școală segregată, acțiunile discriminatorii și alte bariere în realizarea drepturilor lor¹⁸⁷.

Eliminarea segregării între școli¹⁸⁸

Primăriile, autoritățile locale și școlare trebuie să ia măsuri pentru abordarea excluderii structurale a copiilor romi datorată habitării în locuințe segregate. Asemenea măsuri includ:

- Cerința ca toate primăriile locale să producă planuri de desegregare care să fie puse în aplicare într-o anumită perioadă de timp și legate de stimulente financiare. Aceste planuri trebuie să se bazeze pe consultări directe atât cu romi, cât și cu comunitatea majoritară.
- Asigurarea că, atât timp cât copiii rămân în școli segregate în cadrul propriilor comunități, nivelul de cheltuieli, raporturile de personal și standardele în rândul cadrelor didactice sunt direct comparabile cu cele din școlile din comunitățile ne-rome.
- Investiții în transport accesibil și convenabil din punct de vedere financiar pentru a lua copiii din localități către școlile de masă care nu au o populație semnificativă de romi.

Una dintre provocări este ezitarea familiilor din comunitatea majoritară de a accepta un număr de romi în școlile lor. Există un model, în unele zone, de *zbor alb*, caz în care părinții pur și simplu își retrag copiii de la școlile care acceptă un număr mai mare de romi. Nu există soluții ușoare, dar se poate lua în considerare următoarele:

¹⁸⁷ Idem

¹⁸⁸ Următoarele recomandări sunt extrase din publicația UNICEF “The Right of Roma Children to Education: Position Paper. Geneva: Biroul Regional UNICEF pentru Europa Centrală și de Est și Federația Statelor Independente (CEECIS), 2011, disponibil pe website-ul UNICEF CEECIS la www.unicef.org/ceecis.

- Asistența pentru dezvoltare să devină condiționată de un plan de integrare / desegregare clar al municipalității sau regiunii și punerea în aplicare a acestuia
- Asigurarea că asistența pentru dezvoltare se referă la activitățile de integrare, cum ar fi planificarea, transport școlar, monitorizarea și consolidarea capacității autorităților locale / regionale, mai degrabă decât simpla activitate educațională în școli / grădinițe sau centre educaționale ale romilor, care ar trebui să fie de competența autorităților de învățământ prin bugetele lor regulate
- Municipalițile locale trebuie să investească în: a) - sensibilizare și conștientizare în cadrul comunităților locale pentru a promova creșterea o mai bună înțelegere a culturii romilor și provocărilor cu care se confruntă. Investiții pot fi făcute în abordări **multi-piloni** pentru colaborarea cu comunitățile, cultivarea toleranței în cadrul școlilor și colaborarea cu părinții. Localități întregi pot fi facute obiective de măsurare care să contribuie la creșterea gradului de conștientizare, cultivarea toleranței și să promovarea desegregării în toate sectoarele. b) - îmbunătățirea programelor de locuire, salubritate, ocuparea forței de muncă și de protecție socială în cadrul comunităților de romi, cu scopul de a reduce decalajele socio-economice și culturale, care conduc la creșterea prejudecăților și xenofobiei între comunitățile romi și ne-romi¹⁸⁹.

Eliminarea segregării în școli¹⁹⁰

Este nevoie de efort pentru a ca elevii romi să nu fie segregati în clase separate, pe baza evaluării abilităților academice sau a realizărilor și în care li se predă pe baza unei curricule remediale. Ei ar trebui să fie educați ca și ceilalți elevi aparținând majorității, cu ajutorul profesorilor suplimentari acolo unde este nevoie. Instruirea trebuie să fie “integrată și diferențiată, unde toți elevii participă împreună în clasă și profesorul abordează în mod eficient și efectiv toți elevii într-un mediu eterogen, evitând astfel problema plasării elevilor în clase separate, speciale sau diferite”¹⁹¹. Prin urmare, este nevoie de acțiune pentru:

- Includerea unui angajament pentru predarea incluzivă la clasă în politica națională și planul de acțiune privind incluziunea.
- Elaborarea unor politici locale privind mediile de clasă incluzive, școli, profesori, funcționari municipali
- Administratori, părinții și copiii romi, precum și alte părți interesate trebuie să fie implice în acest proces.
- Acordarea de sprijin în clase de masă pentru copiii romi care au nevoie de asistență suplimentară.
- Monitorizarea școlilor în mod regulat pentru a se asigura că segregarea nu are loc, în mod formal sau informal. Monitorizarea ar trebui să implice părinții

¹⁸⁹ Idem

¹⁹⁰ Următoarele recomandări sunt extrase din publicația UNICEF “The Right of Roma Children to Education: Position Paper. Geneva: Biroul Regional UNICEF pentru Europa Centrală și de Est și Federația Statelor Independente (CEECIS), 2011, disponibil pe website-ul UNICEF CEECIS la www.unicef.org/ceecis.

¹⁹¹ Idem

romi pentru a garanta că sistemele sunt transparente și responsabile pentru ei și copiii lor

- Obținerea unei desegregări cuprinzătoare va necesita un număr de ani pentru fi pusă în aplicare. În consecință, în școlile cu o concentrație mare de elevi romi, calitatea educației ar trebui să fie îmbunătățită simultan cu punerea în aplicare a strategiilor de desegregare¹⁹².

Incetarea plasării copiilor romi în școli speciale¹⁹³

Este nevoie de acțiuni urgente pentru a aborda factorii care contribuie la prictea de plasare a copiilor romi în școli speciale. Obiectivul politicilor ar trebui să fie parcurgerea de către majoritatea copiilor romi a ciclurilor de învățământ în cadrul educației de masă de la începutul educației obligatorii. Asta presupune examinarea procesului care duce la segregarea în școli speciale și eliminarea barierelor în accesarea școlilor majoritare normale.

Masurile practice care să ajute la atingerea acestui obiectiv ar trebui să includă:

- **Comentarii critice ale sistemului actual de testare a înscrierilor școlare** utilizate pentru a evalua dacă nu un copil este sau nu gata pentru a intra în școala primară normală. Pentru ca testarea să fie corectă și precisă, atât comisiile de testare, cât și criteriile trebuie să fie reformate, cu scopul de a elimina prejudecățile și pentru a se ține cont de diferențele de limbaj, mediul social și de experiență.
- **Scoaterea stimulentei financiare pentru plasamentele școlare speciale.** Beneficiile financiare care revin copiilor cu dizabilități pot și servesc ca stimulent pentru părinți pentru a sprijini evaluarea copilului lor pentru plasarea într-o școală specială. Este imperios necesar ca politica publică să nu promoveze stimulentele socio-economice care încurajează părinții să accepte o educație de calitate inferioară pentru copiii lor. Cu toate acestea, măsurile luate pentru a aborda această problemă ar trebui să sporească posibilitățile de alegere, mai degrabă decât să le reducă, și fără a penaliza părinții. Guvernele ar trebui să analizeze stimulentele și motivele părinților de a-și trimite copiii la școli speciale, și apoi să folosească rezultatele pentru construirea unor soluții adecvate. O abordare ar fi să se introducă aceleași beneficii pentru plasarea studenților în școlile de masă ca și pentru înscrierea la școli speciale, cum ar fi furnizarea de transport gratuit și mese gratuite.
- **Oportunități pentru reevaluare.** Acolo unde copiii au fost plasați necorespunzător în școli speciale, ar trebui să existe mecanisme care să le permită să fie reevaluați și plasați într-o școală de masă.
- **Implicarea tuturor părților interesate.** Ca și în cazul tuturor inițiativelor, eforturile de a reduce numărul copiilor romi în școlile speciale, trebuie să se facă în cooperare cu toate părțile interesate și cu o finanțare corespunzătoare,

---

¹⁹² Idem

¹⁹³ Următoarele recomandări sunt extrase din publicația UNICEF “The Right of Roma Children to Education: Position Paper. Geneva: Biroul Regional UNICEF pentru Europa Centrală și de Est și Federația Statelor Independente (CEECIS), 2011, disponibil pe website-ul UNICEF CEECIS la www.unicef.org/ceecis.

politici și orientări clare. Politicile pot fi dezvoltate pentru a ajuta la integrarea cadrelor didactice din școlile speciale în școlile de masă, poate pentru a-i utiliza ca ajutor în cazul transferului elevilor de la școlile special la cele normale. Școlile speciale pot fi, de asemenea, transformate în centre de resurse pentru școlile de masă, oferind expertiză și sprijin. Autoritățile locale și centrale trebuie să lucreze cu profesorii pentru a se asigura că cele mai multe dintre ei vor putea accesa locuri de muncă remunerată după aceea¹⁹⁴.

---

¹⁹⁴ Idem